

Maliye alışmaları Dergisi

Journal of Public Finance Studies

Sayı/Issue: 71 Yıl/Year: 2024

Dizinler / Indexing and Abstracting

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

ProQuest Central

EBSCO Central & Eastern European Academic Source

Cabells Journalytics

 DOAJ DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

 ProQuest.

 EBSCO

 CABELLS
SCHOLARLY ANALYTICS

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Yasemin TAŞKIN

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Public Finance, Istanbul, Turkey

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Doç. Dr. Şerif Emre Gökçay

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Public Finance, Istanbul, Turkey

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
Maliye Uygulama ve Araştırma Merkezi
İstanbul Üniversitesi Merkez Yerleşkesi
Süleymaniye Mahallesi, Prof. Sıddık Sami Onar Caddesi, No: 1
Fatih, 34116 İstanbul
Tel: +90 212 440 01 70
+90 212 440 00 00/11407
E-mail: jpfs@istanbul.edu.tr
<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/jpfs/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü,
34452 Beyazıt, Fatih / İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 212 440 00 00

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Mayıs ve Kasım aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan hakemli, açık erişimli ve uluslararası bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published biannually in May and November.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editör / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Yasemin Taşkın – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Ana Bilim Dalı – taskiny@istanbul.edu.tr

Baş Editör Yardımcısı / Co-Editor-in-Chief

Dr. Öğr. Üyesi Zinnur Tunç – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – zinnur.bobek@istanbul.edu.tr

Yazı Kurulu Üyeleri / Editorial Management Board Members

Doç. Dr. Yasemin TAŞKIN – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – taskiny@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Başak Ergüder – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü – berguder@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Aysel Arıkboğa – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Mali İktisat Anabilim Dalı, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – aysela@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Önder BİNGÖL – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – obingol@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Zinnur TUNÇ – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – zinnur.bobek@istanbul.edu.tr

Tanıtım Yöneticisi / Publicity Manager

Araş. Gör. Hüseyin Burak Özgül – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – burak.ozgul@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Öğr. Gör. Elizabeth Mary Earl – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Salim Ateş OKTAR – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – oktarat@istanbul.edu.tr

Prof. Şahin AKKAYA – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – akkays@istanbul.edu.tr

Prof. Ufuk BAKKAL – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – ubakkal@istanbul.edu.tr

Prof. Naci Tolga SARUÇ – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – tolgasaruc@hotmail.com

Prof. Nazan SUSAM – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – nsusam@istanbul.edu.tr

Prof. Erkan AYDIN – Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – erkanaydin@marmara.edu.tr

Prof. Emrah FERHATOĞLU – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Eskişehir, Türkiye – emrahf@ogu.edu.tr

Prof. Gülay AKGÜL YILMAZ – Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, İstanbul, Türkiye – gulayyilmaz@marmara.edu.tr

Prof. Gülsen GÜNEŞ – Bahçeşehir Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, İstanbul, Türkiye – profdrgulsenunes@gmail.com

Prof. Özhan ÇETİNKAYA – Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Bursa, Türkiye – ozhanc@uludag.edu.tr

Prof. Jarko FIDRMUC – Zeppelin University Friedrichshafen, International Economics and Policy, Friedrichshafen, Almanya – jarko.fidrmuc@zu.de

Prof. Peter MARKOVIČ – University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Management, Department of Business Finance, Bratislava, Slovakia – peter.markovic@euba.sk

Prof. Salvatore CAPASSO – University of Naples Parthenope, Department of Business and Economic Studies, Economic and Statistical Sciences, Napoli, İtalya – salcapas@hotmail.com

Assoc. Prof. Frantisek POLLAK – University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Management, Bratislava, Slovakia – frank.pollak@acuityeng.com

Assoc. Prof. Jakub SOVIAR – University of Žilina, Faculty of Management Science and Informatics, Žilina, Slovakia – jakub.soviar@fri.uniza.sk

Assoc. Prof. Peter DORCAK – University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Management, Bratislava, Slovakia – peter@dorcak.com

Assoc. Prof. Radoslav DELİNA – Technical University of Košice, Faculty of Economics, Košice, Slovakia – radoslav.delina@tuke.sk

Dr. Nadine REIS – El Colegio de México, the Center for Demographic, Urban and Environmental Studies, Meksika – nreis@colmex.mx

Dr. Thomas MAROIS – SOAS University of London, Department of Development Studies, Londra, İngiltere – tm47@soas.ac.uk

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

- 1** Fritz Neumark'ın Türkiye'deki İktisadi ve Akademik Katkıları: Alman Bir Akademisyenin Etkisi
The Economic and Academic Contributions of Fritz Neumark in Türkiye: The Impact of a German Scholar
Burak Aydemir
- 15** Türkiye'nin Karbon Fiyatlandırma Politikasının Yeniden Gözden Geçirilmesi
Reconsidering Türkiye's Carbon Pricing Policy
Ali Çelikkaya
- 28** Türkiye'de Seçili Şehir ve Bölgelerde Mükellef Psikolojisi: Literatürdeki Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme
Taxpayer Psychology in Selected Cities and Regions in Türkiye: A Literature Review
Ali Fuat Uruş
- 42** Vergi Uyumu Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi
Bibliometric Analysis of Master's Theses and Postgraduate Dissertations on Tax Compliance
Ercan Yelman & Veysel İnal

EDİTÖRDEN / EDITORIAL

Yayın hayatına 1955 yılında Maliye Enstitüsü Konferansları adı altında başlayarak daha sonra *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* adını alan derginin, *Maliye alışmaları Dergisi* (“*Journal of Public Finance Studies*”) adı ve yeni tasarımıyla 2024 yılı Mayıs ayına ait 71. sayısını bilim ve akademi dünyasının takdir ve değerlendirmesine sunmaktan mutluluk duymaktayız.

Bu sayıda; Burak Aydemir’in, “*Fritz Neumark’ın Türkiye’deki İktisadi ve Akademik Katkıları: Alman Bir Akademisyenin Etkisi*”; Ali elikkaya’nın, “*Türkiye’nin Karbon Fiyatlandırma Politikasının Yeniden Gözden Geçirilmesi*”; Ali Fuat Uruş’un, “*Türkiye’de Seçili Şehir ve Bölgelerde Mükellef Psikolojisi: Literatürdeki Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme*”, Ercan Yelman ile Veysel İnal’ın, “*Vergi Uyumunu Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi*” başlıklı makaleleri yer almaktadır.

Maliye alışmaları Dergisi Baş Editör Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Zinnur Tunç, 71. Sayının yayım sürecinin yönetiminde özveri ile görev yaptı. Maliye Bölümü öğretim elemanları Araş. Gör. Ezgim Yavuz, Araş. Gör. H. Burak Özgül, Araş. Gör. Volkan Oğhan, Araş. Gör. Seda Selin Keleş ve Araş. Gör. Rabia Kapıcıoğlu tashihler başta olmak üzere derginin yayına hazırlık sürecinde görev aldılar. Editörler Kurulu üyelerimiz ve makale değerlendirme süreçlerinde hakem olmayı kabul eden akademisyenler önemli katkılarda bulundular. Makalelerin değerli yazarları çalışmalarını toplumun yararlanmasına ve değerlendirmesine sundular. İstanbul Üniversitesi Yayınevi Ofisi, yöneticileri ve başta sayın Eda Kolukısa Doğru olmak üzere tüm personeliyle daha önce olduğu gibi her türlü katkıyı sağladı.

Sürecin her aşamasında emeği geçenlere teşekkürler ediyor, dergimizin bilim ve akademi dünyasına yararlı olmasını diliyorum.

Doç. Dr. Yasemin TAŞKIN
Baş Editör
İstanbul Üniversitesi, Mayıs 2024.

Fritz Neumark'ın Türkiye'deki İktisadi ve Akademik Katkıları: Alman Bir Akademisyenin Etkisi

The Economic and Academic Contributions of Fritz Neumark in Türkiye: The Impact of a German Scholar

Burak AYDEMİR¹

¹Dr. Beykent Üniversitesi, Daire Başkanlığı, İstanbul, Türkiye

Sorumlu yazar/

Corresponding author : Burak AYDEMİR

E-posta/E-mail : aydemir_burak@outlook.com

ÖZ

1900 yılında Almanya'da doğan Fritz Neumark, Gerhard Kessler'in teşvikiyle Jena'da iktisat eğitiminin ardından 1927 yılında doçentlik, 1932 yılında profesörlük unvanını almıştır. Hitler'in iktidara gelmesi ile baskıdan ve kendilerine yönelik zulümden kaçmak üzere İsviçre'nin Cenevre kentine iltica etmiştir. Daha sonra Türkiye'deki yükseköğretim reformu kapsamında Türkiye'ye davet edilerek, İktisat Fakültesi'nin kurulması başta olmak üzere iktisat ve maliye ilmine büyük katkıları olmuş, İktisat Fakültesi Maliye Kürsü'nün kurucu Müdürü olarak görev yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte gerek Türk lirasının değer kaybetmesi ile meydana gelen maddi kayıplar ve gerekse de vatan özlemi Fritz Neumark başta olmak üzere Türkiye'ye gelen Alman akademisyenlerin ülkelerine geri dönmelerine sebep olmuştur. Fritz Neumark, Türkiye'de bulunduğu yıllarda gerek kaleme almış olduğu eserleri gerekse de vermiş olduğu dersler ile birçok akademisyenin yetişmesini sağlamış, yöntem ve metotları ile yol gösterici olmuştur. İktisat ve maliye ilmine yönelik yazdığı eserleri uzun yıllar boyu ders kitabı olarak okutulmuştur. Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren İktisat Enstitüsü'nün bağımsız bir fakülte olarak kurumsallaşmasına ilişkin hazırladığı rapor karşılık bulmuş, İktisat Fakültesi'nin kurulmasında büyük rol oynamıştır. Neumark hem yükseköğretimin kurumsallaşmasında hem de Türkiye'de akademik çalışmaların gelişmesinde büyük katkısı olan bir akademisyendir.

Anahtar Kelimeler: Neumark, İktisat Fakültesi, Yükseköğretim Reformu, Maliye İlimi, Genel Ekonomi

ABSTRACT

Fritz Neumark was born in Germany in 1900 and became an associate professor in 1927, as well as a full professor in 1932 after studying economics in Jena with the encouragement of Gerhard Kessler. Following Hitler's rise to power, Neumark sought refuge in Geneva, Switzerland, to escape repression and persecution. He was later invited to Türkiye as part of the higher education reform there, where he made significant contributions to the field of economics and finance, particularly through the establishment of the Faculty of Economics at Istanbul University and his role as the founding Director of the Department of Finance within the Faculty of Economics. With the end of World War II, both financial losses due to the depreciation of the Turkish lira and a longing for the homeland led Fritz Neumark and other German academicians who'd come to Türkiye to return to their countries. Fritz Neumark not only authored numerous works during his time in Türkiye but also played a crucial role in educating many academicians through his lectures, methods, and approaches, many of which became influential in the field of economics and finance. His works on economics and finance were used as textbooks for many years. His efforts to institutionalize the Economics Institute, which operated under the Faculty of Law as an independent faculty, were met with success, and he played a significant role in the establishment of the Faculty of Economics. Neumark is remembered as an academician who made substantial contributions to the institutionalization of higher education and the advancement of academic research in Türkiye.

Keywords: Neumark, faculty of economics, higher education reform, financial science, general economics

Başvuru / Submitted : 31.03.2024

Revizyon Talebi /

Revision Requested : 13.04.2024

Son Revizyon / Revision

Received : 24.04.2024

Kabul / Accepted : 24.04.2024

Online Yayın /

Published Online : 02.05.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED ABSTRACT

With the establishment of the Young Turkish Republic, many reforms were implemented in various economic, political, and social areas, the most significant of which to crown these undoubtedly being in the field of education. In this regard, the reform Albert Malche requested under the direct coordination of Mustafa Kemal Atatürk's efforts were a crucial step for Turkish Higher Education. The period during which the relevant report was prepared coincided with the reign of national socialism in Germany, and the increasing pressure on academicians there under Hitler's regime accelerated this reform. One of these academicians who came to Türkiye was Fritz Neumark. Born in Hannover, Germany on July 20, 1900, Neumark initially attended Jena University for literature studies but later developed an interest in economics under the influence of Gerhard Kessler and continued his education in economics. The memoir authored by Prof. Dr. Fritz Neumark and titled "Boğaziçine Sığınanlar" recounts in detail the experiences of living in Nazi Germany and the process of migrating to America and Türkiye. Neumark also provided extensive information about the German academicians who'd migrated to Türkiye, including Gerhard Kessler, Alexander Rüstow, Alfred Isaac, and Wilhelm Röpke. Neumark offered insights into the sizes of the refugee families migrating to Türkiye, categorizing those accompanied by at least three family members, as well as the assistants, artists, and other refugees academicians brought with them. Highlighting approximately 70 academicians to have migrated, Neumark emphasized the variability in their numbers due to factors such as deaths and emigration to other countries, underscoring academicians as the most fluctuating group among migrants.

The presence of sufficient numbers of Turkish professors alongside the academicians from Germany posed no obstacle to establishing a new faculty. In this regard, the Minister of National Education requested a report to be prepared outlining the reasons for establishing an independent faculty. Prof. Dr. Fritz Neumark, serving as the Director of the Institute of Economics and Sociology attached to the Faculty of Law at Istanbul University, was tasked with preparing the report.

In the report, Neumark proposed the establishment of various chairs, including three chairs of economics to be led by himself, Hüseyin Şükrü Baban, and Wilhelm Röpke; a chair of statistics to be led by Ömer Celal Sarc and İbrahim Fazıl Pelin; a chair of finance; a chair of social policy to be led by Gerhard Kessler; and a chair of economic history to be led by Alexander Rüstow, thus completing the organizational structure of the proposed faculty.

In 1946, Neumark was appointed as the Director of the Chair of Finance (then the Finance Institute), but he left the position in 1950 due to an assignment by the Ministry of Finance. During his tenure at the Ministry of Finance, he contributed as an advisor to the reform of the Turkish tax system.

Despite attempts to assign Neumark to teach courses in social health and statistics before economics and finance at the Institute, he declined the offer. Although assured that he would teach at the Institute, he resisted this decision, and his position was eventually assigned to the Faculty of Law due to the shortage of academic staff at the time. However, Neumark taught statistics for a maximum of two terms before it was taken over by Ömer Celal Sarc. Throughout his time in Istanbul, Neumark praised the academic work and positions held by his colleagues Ömer Celal Sarc, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, and Ömer Lütfi Barkan.

Neumark made observations regarding the economic history of both Germany and Türkiye during his tenure. He witnessed the hyperinflation period in Germany, which began in 1919 and escalated between 1922-1923. By November 1923, \$1 USD was equivalent to 4.2 trillion German marks, highlighting the need to implement strict monetary policies. Upon arriving in Türkiye, Neumark pushed for the Republic of Türkiye to pursue classical liberal policies and implement a tight fiscal policy that ensured budget equilibrium. Until the outbreak of the World War II in 1939, no inflationary development had occurred in the country. Despite not entering the war, Türkiye experienced the deep economic problems brought about by the war, and Neumark criticized some of the economic policy measures implemented during this period.

He also highlighted the liberal policies of the Adnan Menderes Government, which came to power after winning the 1950 elections following the Republican People's Party. Neumark noted an increase in freedom regarding commercial and economic activities under this government.

Fritz Neumark's works includes significant bibliographical studies, with a particular emphasis on the works of German academicians. Despite being in Türkiye, Neumark's attention to the works of his colleagues demonstrates his noteworthy interest in their publications. Neumark's writings on the works of German academicians paved the way for the translation of these writings into Turkish by Prof. Dr. Sabri Ülgener and Ord. Prof. Dr. Celal Sarc. These translation efforts opened doors for Turkish academicians to access international sources.

Prof. Dr. Fritz Neumark conducted bibliographical studies on various works, including one focusing on the New Deal, the economic and fiscal policies enacted by Franklin D. Roosevelt while serving as President of the United States from 1933-1945. In 1940, Neumark conducted a study on the work of the German economist Othard Schulze

concerning the New Deal. Among Neumark's bibliographical works, his study on banking titled "Türkiye'de Son Bankacılık Literatürüne Umumi Bir Bakış" (Neumark, 1939) holds significant importance. This comprehensive study covered the banking activities of the young Republic of Türkiye from 1923-1938. Neumark provided extensive information about Dr. Ahmed Halid İteber's book "Türk Bankacılığı", highlighting its coverage of general banking history and the developments regarding Türkiye's economic policy. Neumark emphasized the significance of İteber's work, which extensively covered the newly established Central Bank, Ziraat Bank, İş Bank, Sümer Bank, Eti Bank, Selanik Banks, and German banks' branches in Türkiye, as well as Ottoman banks. Additionally, Neumark examined Dr. Yusuf Saim's publication "Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888-1839", praising its detailed information on Ziraat Bank's establishment, capital, and loans. He considered it one of the most important works in banking literature (Neumark,1939). Neumark also provided insights into Sait Emin Özbek's doctoral dissertation "Bank et l'industrialisation de la Turquie sous la Republique" and Orhan Conker's book Redressement économique et Industrialisation de la Nouvelle Turquie , focusing on Sümerbank. Furthermore, Neumark critiqued Erich Welter's (1943) book Der Weg der deutschen Industrie, which discussed German industry. Neumark also evaluated W. A. Jöhr's "Die Beurteilung Konkreter wirtschaftspolitischer Probleme" [Ekonomi Politikasına Ait Müşahhas Problemler Hakkında Hükmü Meselesi] and Hans Luckas' "Theorie der Devisenzwangswirtschaft auf Grund der deutschen und ausländischen Erfahrungen in der Zeit von 1914 bis 1940", providing detailed analyses of these works.

Fritz Neumark not only conducted bibliographical studies on German economists but also undertook works focused on the writings of Turkish finance scholars. One such study pertains to the work "Hizmet Erbabı Vergileri ve Tatbikatı" that was authored by Nihat Ali Üçüncü, who served as the Director General of Revenue Administration at the Ministry of Finance during that period.

Upon examining Fritz Neumark's life and works, the fact that he did not separate economics from finance becomes evident. He provided a holistic perspective on both economic thought and policy instruments. In his work titled "İktisadi Gelişme İktisadi İstikrar ve Maliye Politikası", which was translated into Turkish by Dr. Salih Turan from Frankfurt University, Neumark primarily focused on the concept of economic development. To say that Neumark had a national character with a significant portion of his articles centered around German economic development and stability wouldn't be incorrect. In particular, he detailed the steps Germany had taken to revive its economy after World War II and the outcomes of these measures, providing insights into the economic circumstances of that era.

Having experienced the aftermath of World War I in two defeated countries, Fritz Neumark authored a comprehensive work titled "Harp Ekonomisinin Esas Meseleleri ve İstatistiğin Ekonomik Seferberlik Planında Ehemmiyet". He started by elucidating the differences between war economy and economic warfare, emphasizing how these two concepts had gained prominence particularly during World War I. Professor Ömer Celal Sarc penned a bibliographical article regarding the book Ekonomi Siyasetinin Yeni İdeoloji'leri, which Professor Fritz Neumark had authored. According to Sarc, Neumark's book delved into the economic policies of the new era leading up to World War II in detail. Neumark's (1940) book "Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler held significant relevance within the Turkish higher education system at the time. In 1945, Neumark expanded and reissued his book "Gelir Vergileri" due to the introduction of a new income tax bill in parliament in 1946. Another notable work is Neumark's (1938) "Maliye Siyasetinin Milli Hususiyetleri", which was translated into Turkish by Sabri Ülgener. This work explored the ways of benefiting from the fiscal policy practices established in different countries. Moreover, Neumark authored a book titled Ekonomi Politikası Dersleri for students studying at the newly established economics faculties and other higher educational institutions across Türkiye. His proficiency in economics was further evidenced by his seminal work "Genel Ekonomi Teorisi", which remains widely accepted today. This book begins with the fundamentals of economics, elucidating the conceptual relationship between economic theory and economic life. In "Maliyeye Dair Tetkikler" Neumark expounded on his views regarding the methods of public finance, asserting that fiscal science, like economics, begins with physiocracy.

Prof. Dr. Fritz Neumark's writings on the topic of foreign trade in the field of Turkish economy between 1938-1940 provide interdisciplinary insights. Neumark meticulously presented Türkiye's foreign trade data for 1938, including export revenues, import expenditures, and the balance of payments, while also providing detailed information on exported and imported goods. Following the developments in foreign trade in 1938, Neumark penned an article about the foreign trade relations for the years 1939 and 1940. In this article, he discussed the price index study conducted by the Ministry of Economics, which resembles price evaluations associated with inflation.

1. Giriş

Genç Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte iktisadi, siyasi ve sosyal birçok alanda reform gerçekleştirilmiştir. Bu reformları taçlandıracak en önemli reform ise kuşkusuz ki eğitim alanında olmuştur. Buna göre Mustafa Kemal Atatürk'ün bizatihi çalışmaları koordinasyonunda Albert Malche'den istenen reform Türk Yükseköğretimi için oldukça önemli bir hamle olmuştur. İlgili raporun hazırlandığı dönemin Almanya'da nasyonel sosyalizmin hüküm sürdüğü döneme denk gelmesi ve buradaki akademisyenler üzerinde artan Hitler baskısı bu reformu hızlandırmıştır. Bu reformu hızlandıran temel faktör ise reform için insan kaynağının bulunması olmuştur. Bu baskıda hem kendisi hem de ailesi büyük zarar gören ya da görme olasılığı her geçen gün artan Alman akademisyenler Türkiye'ye iltica etmek zorunda kalmışlardır. Bu göç beraberinde eğitim alanında gelişme için bir fırsat yaratmış, ülkenin beşeri sermayesinin gelişimini destekleyici nitelikte olmuştur. Ülkemize gelen bahsi geçen akademisyenlerden biri de Fritz Neumark'tır.

Fritz Neumark iktisat ve maliye alanında gerçekleştirdiği çalışmaları ile tanınan ve Alman akademisyenler arasında sosyal bilimlere en çok katkısı sağlayan isimdir. Bu çalışmada önce Fritz Neumark'ın Almanya'daki hayatından bilgiler verip, daha sonra Türkiye'ye ilticası sonrası Türk literatürüne ve önceki adıyla Darülfünûn'dan yeni İstanbul Üniversitesi'ne katkılarına yer verilecektir. Literatürde Neumark üzerine yapılan çalışmaların aksine İktisat Fakültesi Mecmuası'nda yayınlanan makaleleri ve literatürde hala referans kitaplar olarak değerlendirilen eserleri birincil kaynak olarak belirlenmiştir. Birincil kaynak olarak tespit edilen bu eserler yöntem ve içerik yönünden derinlemesine incelenecektir.

2. Fritz Neumark ve Neumark Özelinde Alman Akademisyenlerin Türkiye'ye İlticası

Fritz Neumark

20 Temmuz 1900 yılında Almanya'nın Hannover şehrinde doğan Neumark, her ne kadar önceleri edebiyat öğrenimi için Jena Üniversitesi'ne gitmiş olsa da Gerhard Kessler'in etkisi ile iktisat bilimine merak sararak öğrenimine iktisat alanında devam etmiştir. Doktora çalışmasını enflasyon üzerine yapan Neumark, doktorasını başarı ile bitirmiş, 1927 yılında doçent unvanını almış, 1932 yılında da Frankfurt/Main Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaya başlamıştır. 1933-1934 yıllarında Nazi rejimi tarafından yasaklanan 1.200 bilim insanından biri olarak 1933 yılı Eylül ayında Frankfurt Üniversitesi'nden kovulmuştur (Falay, 2023, s.182)

Adolf Hitler'in, İktidara gelmesinin ardından kendisine tehdit ve potansiyel düşman olarak gördüğü öğretim elemanlarını ya emekliye sevk ederek ya da idari cezalandırmalar yoluyla uzaklaştırmış ve hatta tutuklatarak yargılatmıştır. Bilim adamlarının sosyal demokrat ideolojiye sahip olanlarını da uzaklaştırmaları tek nedenin dini olmadığını ortaya koymuştur. Bu bilim adamları Almanya'dan uzaklaşarak başka ülkelere iltica etmek zorunda kalmıştır. Alman akademisyenlerin ilticası kurumsal yapı çerçevesinde İsviçre'nin Zürih kentinde kurulan Tıp alanında profesör olan Philipp Schwartz liderliğinde "Akademik Mülteciler" kolonisi ile gerçekleştirmişlerdir. Bu koloni daha sonra "Yurt Dışındaki Alman Bilim İnsanları Yardım Cemiyeti" olarak isimlendirilmiştir. Türkiye'ye gelen bilim adamlarından Schwartz ülkeyi ve özellikle İstanbul'u neososyalist düşüncelerin buluşmadığı harika bir yer olarak nitelendirmiştir. Türkiye'ye gelişlerini, İstanbul'un fethi sonrası İtalya'ya göç ederek Rönesans'ın başlangıcına benzetmiştir (Falay, 2023, s.42-43).

Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark tarafından kaleme alınan bir anı kitabı olan Boğaziçine Sığınanlar adlı kitabında Neumark, Hitler Almanya'sında yaşananları Amerika'ya ve Türkiye'ye kadar olan göç süreci ile Türkiye'de yaşadıklarını ayrıntılı olarak anlatmıştır. Neumark, 18. yüzyıl ile başlayan 19. yüzyılda da önemini devam ettiren "Çıkarlararası Uyum" ideolojisi içerisinde Alman bilim ve sanat insanlarının Türkiye'ye zorunlu göç etmelerini karşılıklı bir kazanç olarak görmüştür. Mustafa Kemal Atatürk'ün Cenevre Üniversitesi'nde pedagoji profesörü olan ve aynı zamanda Cenevre Şehir Konseyi üyesi Albert Malche'den üniversitelerin reformuna ilişkin olarak önerilerin yer aldığı bir rapor talep etmesi her iki sürecin dinamiklerini bir araya getirmiştir. Malche bu talebi Hitler iktidarı nedeniyle sorun yaşayan Alman akademisyenlerin Türkiye'ye gönderilmesi için bir fırsat olarak görmüştür. Bu plana karşı çıkanlar olmasına karşın plan Malche'nin "Dar-ül-fünun"un İstanbul Üniversitesi olarak değiştirilmesi önerisi ile birlikte kabul görmüştür. 31 Mayıs 1933 tarihli yasa ile 1 Ağustos 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nin faaliyete geçmesi kararlaştırılmıştır (Neumark, 1982, s.11-15). Malche'nin ortaya koymuş olduğu kadro planlaması kapsamında İstanbul'da görev yapan akademisyenlerden biri de Fritz Neumark'tır. Neumark kendi tabiriyle Hitler'in 1000 yıllık İmparatorluğu'ndan ayrılarak Eylül ayında Cenevre kentine göç etmiş, 1933 yılı Ekim ayı ortasında Cenova ardından Yunanistan üzerinden Türkiye'ye gelebilmiştir (Neumark, 1982, s.42). Gelişi için dönemin hükümeti ile gerçekleştirilen anlaşmaya göre tüm taşınma masrafı hükümet tarafından ödenmiştir. (Neumark, 1982, s.31)

Neumark'lar için İstanbul'da oldukça iyi başlayan yaşam şartları gittikçe sıkıntılı hale gelmeye başlamış, savaş ertesinde TL'nin yüksek enflasyon nedeniyle değerinin %20'ye kadar düşmesi, ücretleri yetersiz noktaya getirmiştir.

Savaş sonrasında normalleşmeye başlayan Almanya'ya (Frankfurt Üniversitesi) 1951 yılında konuk profesör olarak geri dönmüştür. (Falay, 2023, s.185)

Fritz Neumark'ın Anılarından Türkiye'ye Gelen Alman Akademisyenler

Fritz Neumark, Türkiye'ye iltica eden Alman akademisyenler hakkında geniş ve daha önce açığa çıkmamış değerli bilgiler vermiştir. En yakın arkadaşı ve Almanya'da ilk ordinaryüs unvanını alan akademisyen olan Wilhelm Röpke'nin 34 yaşında olmasına rağmen Türkiye'de görev yapan en iyi tanınan Alman iktisatçı olduğunu ifade etmiştir. Neumark'ın 1927-1933 yıllarında Frankfurt Üniversitesinde önce doçent olarak daha sonra profesör olarak ders verdiği zamanlarda üniversiteye yakın bir yer olan Malburg'da akademisyenlik yapması Röpke ile arasındaki dostluklarını güçlü kılmasını sağladığını ifade etmiştir. Röpke 1937 yılında İstanbul'dan ayrılarak Cenevre'ye gitmiştir. Bu süre boyunca İktisat Enstitüsü'nün ilk başkanı olarak görev yapmıştır. (Neumark, 1982, s.52-53)

Fritz Neumark, 1933-1949 yılları arasında Türkiye'de görev yapan Alman Alexander Rüstow'u çok iyi tanımamasına rağmen önemli birtakım bilgiler vermiştir. Rüstow'un ekonomik-politik analizleri çok net ve ayrıntılı olarak takdire değer şekilde anlattığını, Türkiye'ye çok ısınmasa da kalmış olduğu on altı yıl boyunca yükseköğretime katkı sağlamak için Rüstow'un Türkçe'ye çok hakim olamasa da ders kitapları yazdığını vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.54).

Daha önce yine Almanya'dan tanıdığı ve Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Alfred Isaac Türkçe'yi öğrenmekte başarılı olmuş, Türkiye'ye gelir gelmez Türkiye'deki işletme ilmi ile alakalı çalışmaları incelemiştir. Buna göre önce Türkiye'nin işletme ekonomisini, işletme ekonomisini oluşturan kuruluşları ve yasaları tanımıştır. Türkiye'de işletme profesörü ve Gerhard Kessler ile sosyoloji alanında çalıştığından sosyal politika kürsüsünde görev yapmışlardır (Neumark, 1982, s.57).

Neumark, Gerhard Kessler'e hayatında ayrı bir sayfa açmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yeni dönen Kessler'in Jena'daki derslerine katılım sağlamıştır. Kessler'in ders anlatış şekli oldukça etkilenmiş, bu durumun diğer öğrencileri de derse çektiğini ifade etmiştir. Kessler ile yaptığı görüşmeler ve Kessler'in onu teşvik etmesi ile iktisat bilimine yönelmiştir. Kessler'in Türkiye'de görev yaptığı süre boyunca buradaki genç akademisyenlerin önemli birer iktisat ve sosyal politikacı olmalarında büyük katkıları olmuştur. Bu durumun oluşmasında derslerde vermiş olduğu pratik ve teorik bilgilerin yanı sıra öğrencilerine karşı sergilemiş olduğu babacan tavrı da etkili olmuştur. (Neumark, 1982, s.55-56). Ayrıca Gerard Kessler, iktisat ve sosyal bilimlere ait bir kütüphanenin kurulması için değerli katkıları olmuştur. Bu kütüphanenin planlamasının yapılması ve kütüphanede idari teşkilatın kurulması için kayda değer çalışmalar yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte kütüphane konusunda uzman Walter Gotschalk İstanbul Üniversitesi'ne davet edilmiştir. İstanbul Üniversitesi'nin kütüphane sorununun çözmenin yanı sıra kütüphanecilik dersi de vermiştir. (Neumark, 1982, s.90)

Fritz Neumark, Türkiye'ye göç eden mültecilerin büyüklükleri hakkında birtakım bilgiler vermiştir. Buna göre en az üç kişilik ailesi ile gelenlerin, akademisyenlerin beraberinde getirdikleri asistanlar, sanatçılar vb. mülteciler olarak sınıflamıştır. Buna göre akademisyenlerin sayılarının yaklaşık olarak 70 kişi olduğunu vurgulayan Neumark; vefatlar, başka ülkelere göç gibi nedenler başta olmak üzere çeşitli sebeplerle ülkeden ayrılan akademisyenler göz önünde bulundurulduğunda buradaki sayıda en fazla değişkenliğin akademisyenler arasında olduğunu vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.58).

3. İktisat Enstitüsü'nden İktisat Fakültesi'ne ve Neumark'ın İktisat Fakültesi'ne Katkıları

İktisat Fakültesi'nin Kuruluşu

Ahmet Güner Sayar, Darülfünûn'dan İstanbul Üniversitesi'ne geçiş sürecinde Hitler'in iktidarı ile başlayan süreçte bilim adamlarının işten atılmaları nedeniyle Almanya'daki akademisyenlerin Türkiye'ye gelmeleri büyük bir fırsat olarak görmüştür. Sayar; Neumark, Rüstow, Röpke ve Gessler gibi hocaların Hukuk Fakültesi'ndeki iktisat derslerinde kayda değer şekilde ilerlemeler kaydettiklerini ifade etmiştir. Mehmet Emin Erişirgil tarafından ortaya atılan iktisat derslerinin Hukuk Fakültesi'nden alınarak müstakil bir fakülte kurularak orada verilmesi önerisi dikkat çekmiştir. Almanya'dan gelen akademisyenler ile birlikte Türk Hocaların da yeterli sayıda olması ile yeni bir fakülte kurulması konusunda bir engel görülmemiştir. Konuya ilişkin olarak dönemin Milli Eğitim Bakanı müstakil bir fakülte kurulmak üzere ortaya konulan gerekçeler ile ilgili bir rapor hazırlanması talep etmiştir. Raporun hazırlanması için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bağlı İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü Müdürü olarak görev yapan Prof. Dr. Fritz Neumark görevlendirilmişti. Neumark 1936 yılında hazırladığı raporda Türk iktisadının çağdaşlaşması, devletin sanayileşme politikasının uygulanabilmesi için iyi bir eğitim görmüş hocalardan kurulu İktisat Fakültesi'nin kurulmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Neumark raporunun devamında başkanlıklarının kendisinin, Hüseyin Şükrü Baban'ın ve Wilhelm Röpke'nin yürüteceği üç iktisat kürsüsünün, başkanlarının Ömer Celal Sarc ve İbrahim Fazıl Pelin'in

yürüteceği istatistik kürsüsünün, bir maliye kürsüsünün, başkanlığını Gerhard Kessler'in yapacağı sosyal siyaset kürsüsünün ve başkanlığını Alexander Rüstow'un yapmasını önerdiği iktisat tarihi kürsüsünün kurulması önererek, kurulacak fakülte yapılanmasını tamamlamıştır. Neumark'ın hazırlamış olduğu rapor, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından Milli Eğitim Bakanlığı ile paylaşmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda 14.12.1936 tarihli ve 2/5719 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi kurulmuştur (Doğan ve ark., 2011, s.14-16). Neumark, Umumi İktisat ve Maliye Teorisi Kürsüsü başkanlığı yapmıştır. (Doğan ve ark., 2011, s.29).

Fritz Neumark, 1946 yılında kurulan Maliye kürsüsüne (dönemin Maliye Enstitüsü) Müdür olarak atanmış, Maliye Bakanlığı tarafından 1950 yılında yapılan görevlendirme neticesinde Müdürlükten ayrılmıştır. Maliye Bakanlığı'nda çalıştığı süre boyunca Türk Vergi Sistemi'nin reforme edilmesi konularında danışman olarak katkılarda bulunmuştur. (Falay, 2023, s.184)

İktisat Fakültesi'nin kurulmasının ardından fakülte dergisi olan "İktisat Fakültesi Mecmuası"nın kurucuları arasında bulunmuş, Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan ve Prof. Dr. Şükrü Baba ile derginin bilim kurulu üyeliğini de yapmıştır. Bu dergide Türkçe'nin dışında İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerinde makaleler de yayımlanmıştır (Falay, 2023, s.182)

Neumark'ın ve Diğer Türk ile Alman Akademisyenlerin Verdiği Dersler

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat Enstitüsü'nde görev yapması için iktisat ve maliye derslerinden önce Neumark'a sosyal sağlık ve istatistik kadrosu verilmek istense de Neumark bu talebi kabul etmemiştir. Her ne kadar bu kadroda olsa da Enstitü'de ders vereceği garanti edilse de bu karara direnmiş kadrosu Hukuk Fakültesi'nde verilmiştir. Ancak dönemin akademik kadrosundaki eksiklik nedeniyle Neumark, en fazla iki dönem istatistik dersi de vermiştir. Ancak burada Ömer Celal Sarc Hoca'nında hakkını vermektedir. Almanya'da öğrenim gören ve Werner Sombart'ın yanında doktorasını tamamlamış olan Ömer Celal Sarc Hoca'nın iyi bir istatistikçi olduğunu vurgulamış, istatistik derslerini kendisinden aldığı ifade etmiştir. Enstitüde politik ve teorik ekonomi dersleri vermiştir. Neumark'a maliye derslerinin tamamı koyu liberal düşünceleri savunan İbrahim Fazıl Pelin Hoca'nın vefatı sonrasında olmuştur. Fransız kaynaklarına oldukça hakim olan Pelin'in maliye derslerine katılan Neumark, Hoca'dan oldukça faydalandığını belirtmiştir (Neumark, 1982, s.58-59). Neumark, Durkheim başta olmak üzere Fransız ekolünün öncülerinden etkilenen sosyolog Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na duyduğu saygıyı, kendisi ile birlikte çalışan Almancası iyi olduğundan Sombart ve Max Weber'den etkilenen Sabri Ülgener'e duyduğu saygıyı her fırsatta dile getirmiştir. Bunların dışında bir isim var ki İktisat Tarihi kürsüsünün kurucusu Ömer Lütfi Barkan Hoca'dan saygı ile bahsetmiştir. Ömer Lütfi Barkan, hem Osmanlı politikasını hem de iktisadi hayatı hakkında titiz bir çalışma yürüttüğünü vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.88).

1937 yılında belirlenen müfredata göre Fritz Neumark'ın "Meseleler ve Amme Kredisi" dersi vermesi kararlaştırılmıştır. (Doğan ve ark., 2011, s.29). Prof. Dr. Gülten KAZGAN anılarında İktisat Fakültesi'ndeki öğreniminde Fritz Neumark'tan Alman ve Avusturya Okulları'na ilişkin bilgiler verdiği dersler aldığına yer vermektedir. 16.07.1941 tarihli Doktora Talimatnamesi'ne göre, İktisat Fakültesi'nde Maliye ve Bütçe Doktora programına öğrenci alımı başlamış, Neumark Gelir Vergisi adlı doktora dersini yürütmüştür (Doğan ve ark., 2011, s.144).

4. Neumark'ın Gözünden Dönemin Alman ve Türk İktisat Tarihine Genel Bakışı

Fritz Neumark, 1919 yılı ile başlayan ve 1922 -1923 yıllarında patlak veren Alman hiperenflasyon dönemine şahit olmuştur. 1923 yılı Kasım ayı itibarıyla 1 Amerikan doları 4,2 trilyon Alman markına eşitti. Bu durum, katı bir para politikasının uygulanmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Tarımda dahi kağıt Alman markının kullanımı reddedilmeye, gündelik hayatta ödeme aracı olmaktan çıkmaya başlamıştı. Almanya'da fiyatlar Amerikan dolarına göre belirlenmiş, öğlen 12 itibarıyla kur açıklanmıştır. Buna bağlı olarak herkes maaşını alır almak elindeki tüm parayı ihtiyaç duyduğu ürünleri hızla almakta bulmuş bu durum, karaborsacılığı beraberinde getirmiştir. 1929 yılına kadar Alman markında istikrar sağlanmış olsa da dünya genelini etkileyen Büyük Buhran patlak vermiştir (Neumark, 1982, s.26-27).

Neumark'ın Türkiye'ye geldikten sonraki izlenimleri incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin klasik liberal politikalar izlediğini vurgulamıştır. Türkiye bütçe denkliliğini gözeten sıkı bir maliye politikası uygulamıştır. Öyle ki İkinci Dünya Savaşı'na kadar, 1939 yılına değin, ülkede enflasyonist bir gelişme olmamıştır. Neumark bunun nedenini, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Türk Lirası'nın değerini diğer ülke paralarına karşı korumak için yürüttüğü çalışmalar ile açıklamaktadır Neumark, Türkiye'deki tasarruf eğilimleri hakkında da önemli tespitleri olmuştur. Buna göre Türk halkının vergi ve enflasyondan korunmak için tasarruflarını ya altın/altın para ile ya da arazi satın alarak değerlendirdiğini vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.106-108).

Türkiye'nin savaşa girmemesine rağmen savaşın getirmiş olduğu iktisadi sorunları derinlemesine yaşamış olduğunu

ifade eden Neumark, uygulanan birtakım iktisadi politika uygulamalarını yanlış bulmuştur. Bunu şeker politikası özelinde değerlendirmiştir. Buna göre ülkede şeker kısıtlaması olmamasına rağmen şeker fiyatını olması gerektiğinden fazla yükseltmesi nedeniyle tüketimin oldukça düştüğünü belirtmiştir. Bu dönemde yaygın olarak karaborsacılığın ön plana çıktığını, Türk Milleti'nin en çok sevdiği ürünlerden biri olan kahveye bile piyasada ulaşmak da zorluk yaşadığını gözlemlemiştir (Neumark, 1982, s.143).

1950 yılı seçimlerini kazanarak Cumhuriyet Halk Partisi'nin ardından iktidara gelen Adnan Menderes Hükümeti'nin iktisadi politikası hakkında da yorumları olmuştur. Buna göre Menderes Hükümetinin liberal politikalar yürüttüğünü vurgulamış, ticari ve iktisadi faaliyetlere yönelik özgürlüğün arttığını ifade etmiştir. Bu durumun sanayileşmenin dengesini bozarak aşırı sanayileşme hızını beraberinde getirdiğini belirtmiştir (Neumark, 1982, s.88).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte İstanbul ve Ankara Üniversitesi'nde görev yapan birçok akademisyen Almanya'ya geri dönmüştür. Savaş sonrasında özellikle sahip olmuş oldukları vatan hasreti ve oradaki akrabalarını duydukları özlem, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi sonrasında Hitler iktidarının yıkılması ile birlikte Almanya'ya hızlı bir dönüş olmuştur.

5. Fritz Neumark'ın Maliye ve İktisat İlmine Bakışı *Neumark'ın Bibliyografik Eserleri*

Fritz Neumark'ın çalışmaları arasında bibliyografya önemli bir yer tutmaktadır. Bibliyografya çalışmaları arasında özellikle Alman akademisyenlerin eserleri dikkat çekmektedir. Bu durum Neumark'ın Türkiye'de olmasına rağmen meslektaşlarının eserlerini kayda değer derecede takip ettiğini göstermektedir. Almanya'nın ilgili dönemdeki mevcut hükümetinin politikalarının bir nedeni olarak Türkiye'ye gelen Neumark, çalışma yöntemi ve bilginin paylaşılması noktasında Türk meslektaşları için de bir kazanç olduğu kanaati oluşturmaktadır. Dönem itibarıyla yabancı dil, özellikle Almanca, bilen akademisyen sayımızın azlığı maliye ve iktisat bilimine yönelik çalışmalarda bulunan bilim adamlarının uluslararası yayınlara ve gelişmelere uzak kalmasına neden olmuştur. Ancak Neumark'ın Alman akademisyenlerinin eserlerine yönelik yazıları bu yazıların Prof. Dr. Sabri Ülgener ve Ord. Prof. Dr. Celal Sarc Hoca tarafından Türkçe'ye çevrilmesi Türk akademisyenlere uluslararası kaynaklara olan kapıyı açmıştır.

Prof. Dr. Fritz Neumark'ın 1933-1945 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olan Franklin D. Roosevelt'in iktisat ve maliye alanındaki politikalarına adını veren "New Deal" üzerine 1940 yılında çalışma gerçekleştiren Alman iktisatçı Othard Schulze'nin eserine yönelik bibliyografya çalışması gerçekleştirmiştir. Schulze tarafından kaleme alınan "New Deal ve Bu Sistemin Şimali Amerika Birleşik Devletleri Vergi ve Maliye Siyaseti Üzerindeki Tesiri" adlı eserine yönelik yapmış olduğu bibliyografya çalışmasında Neumark, ilgili çalışmaları New Deal üzerine gerçekleştirilen çalışmalardan ayrı bir yere koymaktadır. Belgelere dayanması, ilgili politikalara neden olan ve bu nedenlere bağlı sonuçları tüm haliyle açıklayan bir çalışma olması, Neumark'ın Schulze'nin çalışmasını diğer çalışmalardan farklı kılan neden olarak ortaya koymuştur (Neumark, 1940c, s.331). Neumark bu farklılığın neden olduğu unsurları Schulze'nin hayatından yola çıkarak çalışmasında yer vermiştir. Tarihi bir konuya yerinde şahit olarak bu konunun tüm unsurlarını araştırmak hiç kuşkusuz ki bu türden çalışmalar için oldukça önemlidir. Schulze, New Deal sürecinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşaması, onun konuya ilişkin tüm olaylara, bilgilere ulaşmasını, Roosevelt'in ve New Deal'in uygulayıcısı olan Maliye Bakanı'nın tüm görüş ve konuşmalarını takip edebilmesi eserin oluşmasına giden yolda güçlü bir unsur olarak Neumark tarafından kabul edilmiştir. Çalışmayı eleştirdiği en önemli husus devri bütçe konusunun ihmal edilmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra Neumark tarafından takdir edilen husus ise, maliye politikasının temel esaslarına dayanan uygulamaları ile enflasyonist tedbirlere dayanan maliye politikasını birbirinden ayırmasıdır (Neumark, 1940c, s.332). Neumark tarafından çalışmanın tamamını özetle, çalışmanın açıklık ve anlaşılabilirlik konusunda ihmal edilmiş olsa da Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi ve iktisadi politikası açısından yol gösterici bulmuştur (Neumark, 1940c, s.332).

Neumark'ın bibliyografya çalışmaları arasında bankacılık alanında 1939 yılında yazmış olduğu "Türkiye'de Son Bankacılık Literatürüne Umumi Bir Bakış" önemli bir yer tutmaktadır. 1923'ten 1938 yıllarına kadar geçen süredeki genç Cumhuriyet'in bankacılık faaliyetlerine yönelik kapsamlı bir çalışma olarak dikkat çekmektedir. Neumark, öncelikle Dr. Ahmed Halid İteber'in "Türk Bankacılığı" kitabı hakkında geniş bir bilgi vererek, kitabın kapsamı hakkında bilgilendirmektedir. Buna göre kitap bankacılığın genel tarihi hakkına bilgiler verdiğini vurgulamış, kitabın son bölümünde Türkiye'nin ekonomi politikası hakkında gelişmelerin bulunduğunu ifade etmiştir. Dönemin bankaları olan yeni kurulan Merkez Bankası, Ziraat Bankası, İş Bankası, Sümer Bank, Eti Bank ile Selanik Bankaları ve Alman bankalarının Türkiye'deki şubelerinin yanı sıra Osmanlı bankaları hakkında kapsamlı bir çalışma olduğu bizatihi Neumark tarafından vurgulanmıştır. Dr. Ahmed Hamdi İteber'in eserinin ardından Lausanne'de "La Banque Centrale de la Republique de Turquie" adlı Refii Şükrü'nün Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nı konu ettiği

doktora tezi hakkında düşüncelerine yine ilgili makalesinde yer vermiştir. Osmanlı Bankası hakkında bilgiler veren tezde banknot ihracı anlatılırken akabinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kuruluşuna ayrıntılı olarak izah etmiştir. Günümüzde de tartışılabilir bir konu olan Türk lirasının istikrarını sağlamak üzere yürütülen politikalar ve para politikası araçlarıyla devletçe tespit edilen pariteyi korumak için kullanılan kontrol mekanizması ile denk bütçeye dayanan maliye bütçesinin yer alması Neumark'a göre kitabın son ama en önemli bölümü olarak kabul edilmiştir (Neumark, 1939, s.127-129). Bankacılık sektöründe genelde kredi özelde ise zirai krediler alanında çalışmaların varlığı Neumark tarafından takdire şayan bulunmuştur. Yusuf Saim'in "Das landwirtschaftliche Kreditwesen in der Türkei (Türkiye'de Zirai Krediyeye Dair Esasları)" adlı eseri zirai kredilerin teorik ve genel yargılarının yanında pratik uygulamalarına yer vermesi Neumark'ın kitap hakkındaki düşüncesini destekler niteliktedir. Ayrıca Neumark'ın kitap üzerinde durduğu ve vurguladığı bir diğer olumlu husus ise, incelediği belgeler neticesinde ortaya koyduğu istatistikleri cesaretle yorumlamasıdır. Ayrıca Neumark, Dr. Yusuf Saim'in 1939 yılında kaleme aldığı bir diğer yayını olan "Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888-1839", kitabını da inceleme fırsatı bulmuştur. Ziraat Bankası'nın kuruluşundan, sahip olduğu sermayeye, verdiği kredilere yönelik ayrıntılı bilgileri içeren bu kitap yöntem ve içerik bakımından Neumark bankacılık alanında yazılan en önemli eserlerden biri olarak göstermiştir. Neumark bankacılık alanındaki ilgili bibliyografında Ziraat Bankası için yazılan eserin bir benzeri olarak Sümerbank hakkında Sait Emin Özbek'in Lozan'da yazmış olduğu "Bank et l'industrialisation de la Turquie sous la Republique" doktora tezi ile Orhan Conker'in "Redressement économique et Industrialisation de la Nouvelle Turquie" kitabı hakkında bilgilendirmede bulunmuştur. Özbek, Sümerbank'ın kuruluşundan 1936 yılına kadar olan sürecini anlatırken bankanın ilk beş yıllık planına ayrıca yer vermiştir. Conker'in kitabı ise oldukça dikkat çekici olduğunu vurgulayan Neumark, Yusuf Saim'in Ziraat Bankası özelinde zirai kredileri anlattığı gibi Conker'in de Sümerbank'ın sanayi alanında kredi veren en önemli kurumlardan biri olduğunu belirtmiştir. Sümerbank'ın genç Türkiye Cumhuriyeti'nin muhteva ettiği ilkeleri olan "milliyetçilik, devletçilik, sanayicilik" özümseyen ve politikalarını bu ilkelere göre oluşturan en temel kurumlardan olduğunu beyan etmiştir. Neumark bankacılık alanındaki bibliyografyasını Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1938 yılında Cumhuriyetin 15. yılı için hazırlamış "Onbeşinci Yıl Kitabı" ile sona erdirmiştir. Kitabın beşyüz beşinci sayfasından beş yüz altmış dokuzuncu sayfasına kadar olan altmış beş sayfalık kısımda Cumhuriyetin bankacılık gelişmeleri anlatılmıştır (Neumark, 1939, s.130-132).

Alman iktisatçı Erich Welter'in 1943 yılında Alman Endüstrisi hakkında yazmış olduğu "Der Weg der deutschen Industrie" kitabı hakkında bir eleştiri yazısında kitap hakkında geniş bilgilere yer vermiştir. Welter, devletin Alman endüstrisine ortak olduğunu vurguladığı eserinde endüstrinin uygulama yöntemlerinin, şeklinin Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İngiltere'de olduğu gibi kapitalizm ilkeleri ile belirlenmediğini, Almanya'da müteşebbislerin değil devletin endüstri hakkında karar verici olduğunu ifade etmiştir. Neumark, Welter'in bu tespitine katılmakla birlikte bunun nedenini siyasi askeri alandaki gelişmelere bağlamaktadır. Ayrıca devletin halihazırda endüstri tesisi kurarken, ilgili sektörün sanayicilerinden faydalandığını belirtirken bu faydanın yalnızca devletin endüstriyi düzenleme amacıyla çıkarmış olduğu kanunların uygulanması konusunda gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Devletin endüstri içerisinde bu denli yer almasını ise, endüstri meselesinin tüm ülkenin çıkarını ilgilendirdiği yönündeki sebebe bağlamıştır Neumark, Welter'in iş etüdüleri komisyonunun kısaltılmış olan "Refa" kavramına değinmiştir. Welter, Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan makineleşme sürecinin Almanya'da da devam ettiğini ve bu artan makineleşme sürecinin Almanya'nın genelinde büyük bir memnuniyetle karşılandığını vurgulamıştır. Bu söylemin Neumark için de dikkat çekici bir husus olduğu ifade edilirken Neumark'a göre makineleşme sürecini engelleyebilecek en önemli hususu makinenin temin edilebilmesi yani makineye ulaşabilmektir. Neumark'ın Welter'e getirdiği en büyük eleştiri, kitabın tüm kurgusunu ya da Welter'in tüm düşünce yapısını savaşın Almanya'nın kazanacağı yönünde temellendirmesidir (Neumark, 1945a, s.357-358).

Neumark'ın bibliyografya çalışmalarından biri de W. A. Jöhr'ün yayımlamış olduğu "Die Beurteilung Konkreter wirtschaftspolitischer Probleme (Ekonomi Politikasına Ait Müşahhas Problemler Hakkında Hükmü Meselesi)" adlı kitap hakkında olmuştur. Kitabı genel metodolojik bilgiler verdiğini belirten Neumark, gerçekçi pratik uygulamalardan daha çok teorik bilgiler vermesi nedeniyle memnuniyetsizliği hissettirmektedir. Neumark'ın ifadesiyle ekonominin siyasileşmesi, Jöhr'ün ortaya attığı bütüncül pür fiyat teorisinin sınırlara neden olarak iktisadi gelişmeler ve refah ile kalkınma için tehlikeli bir durum ortaya çıkaracağından Neumark ilgili olguyu oldukça eleştirmiştir. (Neumark, 1946a, s.124-125)

Hans Luckas'ın "Theorie der Devisenzwangswirtschaft auf Grund der deutschen und ausländischen Erfahrungen in der Zeit von 1914 bis 1940" 1914-1940 yılları arasında Alman iktisadi durumu hakkında yazmış olduğu eser Neumark tarafından incelenerek kitap hakkında bir değerlendirme yazısı yazmıştır. Neumark'a göre Luckas'ın kitabı literatürdeki kitaplardaki iddiaların aksine buhran nedeniyle ortaya çıkan döviz tahditlerinin devletler tarafından bir tercih değil bir zorunluluk olduğunu ortaya koymuştur. Luckas'a göre tahditler tercih değil, iktisadi düzenin neden olduğu yapısal bir

sonuçtur. Lucas bu sonucun nedenlerini ampirik bir çerçevede inceleme fırsatı bulması bunu sistematik ve hatasız olarak ortaya koymasından övgü ile bahsetmiş, Lucas'ın döviz sınırlamasının nedeni olarak ödeme araçlarındaki sorunları çözmek ve ödeme bilançosundaki sıkıntıları engellemek üzere gerçekleştirildiği yönündeki iddiasını dikkat çekici bulmuştur (Neumark, 1940a, s.520).

Fritz Neumark, Alman iktisatçılara yönelik gerçekleştirdiği bibliyografya çalışmalarını Türk maliyecilerinin eserleri hakkında da çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bunlardan ilki dönemin Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Genel Müdürü Nihat Ali Üçüncü'nün yazmış olduğu "Hizmet Erbabı Vergileri ve Tatbikatı" adlı çalışmasına aittir. Türkiye'de hizmet sektöründe çalışanların gelir vergileri ve gelir vergilerinin dünyadaki uygulama örnekleri ile kıyaslaması başta olmak üzere dolaysız vergiler hakkındaki görüşleri Neumark ilgili çalışmayı oldukça değerli bulmuştur (Neumark, 1940b, s.137) Neumark'ın incelediği bir diğer çalışma maliye disiplinin önemli isimlerinden Prof. Dr. Fadıl Hakkı Sur'un "Maliye Dersleri" adlı yayınıdır. Sur'un eseri devletin tüm mali gelir kalemlerinin yer alması devletin gelir kalemleri arasında tam bir nitelikli ayırım yapması ve bunların ayrıntılı ve sistematik olarak incelemesi nedeniyle literatürdeki en önemli eserlerden biri olarak kabul etmiştir (Neumark, 1946b, s.126).

Neumark'ın bibliyografya çalışmaları incelendiğinde iki husus ön plana çıkmaktadır. İlki Neumark, kitap incelemesini derinlemesine gerçekleştirerek kitabın tümü hakkında genel bilgiler vermiştir. Bir diğer husus ise tüm kitabın ortaya koymuş olduğu iddiaları genel iktisadi ve mali teoriler kapsamında değerlendirerek iddiaları kabul etmiş ya da reddederek eleştirmiştir.

İktisat ve Maliye İlimi

Fritz Neumark'ın hayatı ve çalışmaları incelediğinde de, Hoca'nın maliye ile iktisadi birbirinden ayırmadığı, gerek iktisadi düşünce hayatı ve iktisat politikası gerekse de maliye politika araçlarını bütüncül bir bakış açısıyla anlattığı görülmektedir.

Frankfurt Üniversitesi'nde yazmış olduğu Dr. Salih Turan tarafından Türkçe'ye çevrilen "İktisadi Gelişme İktisadi İstikrar ve Maliye Politikası" adlı çalışmasında Neumark öncelikle, iktisadi gelişme kavramına bakış üzerinde durmaktadır. Ona göre eskiçağlardan itibaren statik bir iktisadi yapı daha çok önemsenmiştir. Zaman içerisinde iktisadi gelişmenin talep edilmeye başlandığını ifade eden Neumark, bu talebe karşın iktisadi gelişme için maliye politikası enstrümanlarından yararlanılmadığını vurgulamaktadır. Alman iktisatçıya göre bunun iki temel sebebi vardır:

- Liberal politikaların egemen olduğu dönemlerde, devletin piyasa ekonomisine yönelik politikalarının iktisadi gelişmeye engel teşkil edeceği yönündeki düşünceler.
- Aynı dönemlerde, rasyonel bir maliye politikası için gerekli olan politika enstrümanlarına sahip olunmadığı gibi bu enstrümanların amaca uygun tesis edilebilmesini sağlayacak bilgi birikiminden yoksun olunması.

Ancak Neumark iktisadi gelişme ve maliye politikası ilişkisine dair istisnai bir dönem olduğunu da ifade etmektedir. Neumark merkantalizm dönemine denk gelen bu istisnai dönemde, sosyal nedenlerden çok askeri ve politik gerekçelere dayanarak iktisadi gelişmenin gerçekleşmesi amacıyla sıklıkla kullanılmış olan bazı iktisadi enstrümanlara dikkat çekmektedir. Bunlar, vergiler, sübvansiyonlar ve kredi politikasıdır (Neumark, 1969, s.83). Bununla birlikte Neumark, merkantalizm döneminde bu enstrümanların kullanımını savunanların temel motivasyonlarının istikrarı sağlamak olmadığını ve tesis edilen uygulamaların da sistematik olmayan müdahalelerin ötesine geçemediğini vurgulamaktadır. Ancak yine de Neumark bu dönemde tesis edilen uygulamaları teorik ve pratik bir gayret olması anlamında değersiz görmemektedir.

İstisnai bir dönem olarak tarif ettiği merkantalizm dönemi ile ilgili düşüncelerini ifade ettikten sonra Alman iktisatçı, sınırlı çabaların ötesinde modern anlamda ve bugünkü iktisat politikalarına da konu olan maliye politikalarının ortaya çıkış sürecinden bahsetmektedir. Neumark bu sürecin başlangıcına istinaden başta Keynes ve Hansen olmak üzere 1929-1930 Büyük Buhranı sonrasında çalışmalar gerçekleştiren akademisyenlerce ortaya konulan "Yeni İktisat" teorisine işaret etmiştir. Söz konusu teorisinin özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla dünya ölçeğinde yaygınlaştığını ifade eden Neumark, teorisinin uygulama alanı bulunduğu ülkelerde iktisadi gelişme, iktisadi istikrar ve tam istihdamın birinci planda yer aldığı en önemli iktisat politikası hedeflerinin maliye politikası enstrümanlarını kullanmaksızın gerçekleştirilemeyeceği görüşünün en azından prensip olarak hakim görüşü temsil ettiğini vurgulamaktadır.

Neumark'a göre Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Hollanda ve İsveç gibi ülkelerde maliye politikası araçları; tam istihdam ve para değerinin istikrarlı olduğu koşullar altında iktisadi gelişmenin tesisi için yeterli ölçüde gelişmemişlerdir. Buradan hareketle Neumark tam istihdamın, mutlak bir iktisadi büyümeyi yaratmayacağını vurgulamıştır. Ona göre önemli olan para politikası ile maliye politikasının birbirini tamamlaması gerektiğidir. Yukarıda ifade edilen ülkelerde para politikası ve maliye politikası arasında bu tamamlayıcılık ilişkisi kurulamamıştır (Neumark, 1969, s.84). Neumark'a göre esas olarak para politikası, maliye politikasının tamamlaması noktasında

değerlendirildiğinde oldukça önemlidir. Aynı zamanda Neumark, tarihsel tecrübelerden yola çıkarak enflasyonist iktisadi büyüme ve iktisadi duraklamaya engel olmanın yalnızca Merkez Bankası eliyle mümkün olmadığını ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve pek çok Avrupa ülkesinde kuramcı ve politikacılar tarafından bu sebeple rasyonel vergi, masraf ve kredi politikasının daha etkin kullanımını sağlayacak şartlara nasıl ulaşılabileceği üzerine araştırmalar yapıldığını ifade etmektedir.

Neumark'ın milli bir karaktere sahip olduğunu söylememiz yanlış olmaz. Makalelerin büyük bir bölümünün Alman iktisadi kalkınmayı ve istikrarını sağlamayı amaçlayan yazılardan oluştuğu görülmektedir. Özellikle Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisadi olarak yeniden ayağa kalkmasını için atılan adımları ve bu adımların ortaya koymuş olduğu sonuçları ayrıntılı olarak anlatırken dönemin ekonomik konjonktürü hakkında da bilgi sahibi vermiştir. Alman ekonomisinin ancak Marshall yardımları sonucu ayağa kalkabildiğini ifade ederek bu yardımlar ile birlikte yatırımların/sermayenin doğru alanlara yönlendirilmesinin iktisadi kalkınma yolunda büyük güç olmuştur. Bu durum iktisadi büyümenin yanı sıra enflasyonu da beraberinde getirdiğini beyan ederek özellikle 1964 yılında uygulanan para politikasının bu durumu tek başına önlemeye gücü yetmemiştir. Buna istinaden 1965 yılında dönemin Alman İktisat Bakanlığı tarafından gerek federal devleti ve gerekse de tüm eyalet yönetimlerini ilgilendiren mali reform yapılmasına dair oluşturulan mali reform raporu hazırlayacak komisyon üyeleri arasında Fritz Neumark'da görev almıştır. İlgili raporda ortaya çıkan sonuçlar kanun tasarısında da yer almıştır. Ancak kanun tasarısında yer alan hususların bir kısmı kanunda kendine yer bulmamıştır. Buna göre iktisadi gelişmenin durduğu, fiyat artışlarının devam ettiği bir buhran dönemi yaşanmıştır. Bu buhran karşısında radikal kararların alındığını ifade eden Neumark, dönemin İktisat Bakanı Karl Schiller ve Maliye Bakanı F.J. Strauss büyük ölçüdeki devlet müdahalelerinin reddedildiği klasik iktisadın ortaya koymuş olduğu liberal doktrinlerden vazgeçerek uluslararası modern iktisadi gelişmelere dayanan politikaları benimsediğini belirtmiştir (Neumark, 1969, s.85-86).

1. Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle çıkmış iki ülkede de bulunmuş, Alman Neumark'ın "Harp Ekonomisinin Esas Meseleleri ve İstatistiğin Ekonomik Seferberlik Planında Ehemmiyet" adıyla geniş kapsamlı bir çalışması bulunmaktadır. Öncelikle "Harp Ekonomisi" ile "Ekonomik Harp" kavramlarına ilişkin farklılıkları ortaya koymuş, bu iki kavramın özellikle 1. Dünya Savaşı ile birlikte dillendirildiğini vurgulamıştır. Neumark'a göre, harp ekonomisi her ne kadar savaş esnasındaki ekonomi olarak tanımlansa da barış dönemlerinde askeri amaçlara ulaşabilmek için gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler olarak da adlandırılabilir. Ekonomik harp, bir ülkenin milli ekonomisini düşmanı yenmek için askeri tedbirlerle birlikte kullanmasıdır. Neumark bu çalışmasında özellikle savaş dönemi ekonomi politika ve araçlarına ilişkin teorik bilgilerin yanı sıra uygulanan yöntemleri örnekler ile açıklamıştır. Örneğin Almanların savaş öncesinde harp ekonomisinin milli müdafaa gereklilikleri göz önünde bulundurularak uygulandığına yer vermiştir. Özellikle harp ekonomisi esnasında ekonomik seferberliğin hazırlanmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Neumark, barış ekonomisinin sürdürülebilir bir durum olmadığı, ekonomilerin harp ekonomilerine hazır bir süreç yürütmelerini belirtmiştir. Neumark'ın çalışmasının tamamlanmasından yaklaşık 2 yıl sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı, bu tezinin gerçekliğini doğrulamıştır. Neumark'ın konuyla ilgili genel literatür hakkında da bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak İtalyan iktisatçı Pedroni'ye ilişkin yapmış olduğu atf gösterilebilir. Pedroni ekonomiyi; ordu, hava kuvvetleri ve donanmanın ardından 4. güç olarak tanımlamıştır (Neumark,1937, s.3-4).

Neumark, seferberliğin ülke üretimine verdiği zararı savaşa katılan ülkelerin nüfusları üzerinden basit bir şekilde açıklamıştır. Buna göre, savaşın tarafı olan ülkelerde seferberliğin ilan edilmesi ile birlikte yaklaşık 70 milyon insanın silah altına alındığı göz önünde bulundurulduğunda seferberliğin üretimi olumsuz etkilediği tespitinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra barış dönemleri de göz önünde bulundurulduğunda sivil ihtiyaçların önceliğini, askeri teçhizat üretimi almıştır. Fransız Komutan Herr'in fabrikaların harbi olarak tanımladığı modern harbe vurgu yaparak, önceliğin ordunun ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiği, halk ihtiyaçlarından zaruri olan gıda ve giyim ürünlerinin üretilmesi gerektiğini ifade etmiş, üretim ve tüketim için nakliyenin önemini belirtmiştir. (Neumark,1937, s.5-6)

Neumark, Harp ekonomisinin hazırlanması ve tatbikinde istatistiki verilerin önemini vurgulamıştır. Bu nedenle, üretim miktarı ve kullanılan makine-teçhizat gibi tüm veriler, politika oluşturulurken eksiksiz bir şekilde değerlendirilmelidir. (Neumark,1937, s.8-10).

Ord. Prof. Dr. Ömer Celal Sarc, Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark tarafından yazılan "Ekonomi Siyasetinin Yeni İdeoloji'leri" isimli kitap ile ilgili bir bibliyografi yazısı kaleme almıştır. Sarc'a göre Neumark'ın bahse konu kitabı İkinci Dünya Savaşına giden süreçte yeni dönemin ekonomi politikasına ayrıntılı olarak yer vermiştir. Ücrete ve faize olan müdahaleleri, zirai döneme, savaş sonrası yeni orta sınıfa ve yeni neomerkantalist politikaları incelemiştir. Orta sınıfın dahil olduğu sosyal ve ahlaki değerler ile askeri politikaların zirai politika üzerinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Savaş döneminde ekonomi üzerinde etkili olan siyasi durum, zamanla ekonominin siyaset üzerinde etkili olmasına sebep olmuştur. Savaş döneminden önce ekonomi politikası ulusların kalkınmasını amaçlarken, savaş sonrasında ülkelerin güvenliği, ülkelerin kendi içinde ve ülkeler arası gerginliklerin çözümü ile kapitalizmin yerine ahlaki ve sosyal konuların

ön planda olduğu bir yaşam için kullanılmıştır. Neumark, ekonomi politliğini devletin tüm siyaset politikası içerisinde yer alan bir bölüm olarak nitelendirmiştir. Neumark'a göre, ekonomi politliğinin amacı sadece maddi anlamdaki kalkınma değildir. Ekonomi politliğinin amacı toplumun tüm yönleriyle kalkınmasıdır. (Neumark ve ark., 1936, s.166-168).

Fritz Neumark'ın 1940 yılında yayımlanan “Maliye İlimine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler” kitabı dönem itibariyle Türk Yükseköğretim sisteminde üniversitelerde okutulması gerekli bir eser olma özelliği taşımaktadır. Maliyenin bir bilim olarak ne muhteva ettiği, kapsamış olduğu konular ve kavramlar ile birlikte literatürde bir baş ucu kitabı olma özelliği taşımaktadır. Buna göre, maliye politikası – devlet ilişkisi, kamuya yansıtılan hizmet, faaliyet ve durumlar ile iktisat bilimiyle bütüncül bir şekilde ele alınması kitabın önemini ortaya koymaktadır. Kitapta, vergi kavramı hem teorik hem de pratik açıdan açıklanmış, vergi yükünü anlatılmış ve vergi ile iktisadi durum arasındaki analizi güçlü bir şekilde gerçekleştirilmiştir. (Neumark, 1940d, s.10). Bunun yanı sıra tümevarım yöntemi ile önce vergi ile ilgili hususlar, ardından kamu harcamaları ve akabinde devlet bütçelerinin prensiplerine ve uygulamalarına Neumark tarafından ayrıntılı olarak yer verilmiştir (Neumark, 1940d, s.129)

Frank Neumark, 1945 yılında “Gelir Vergileri” adıyla yayımlanmış olduğu kitabı, Hükümet tarafından 1946 yılında meclise verilen yeni gelir vergisi kanun tasarısı nedeniyle genişletmek ve yenisini eklemek ve kıyaslamak üzere yeni bir baskısını yayımlamıştı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin yeniden iktisadi kalkınmaya önem vermeye başlamaları ile özellikle mevzuatlarında birtakım değişiklikler yapmıştır. Neumark bu eserinde Almanya'nın, Fransa'nın ve İngiltere'nin gelir vergisi üzerine mevzuatlarını incelemiş, yeni Türk gelir vergisi ile mukayese etmiştir. Gelir vergisini; devlet, kurumlar, şirketler, kişiler üzerinden ayrıntılı olarak incelemiştir. Bunun yanı sıra dönemdaşlarından farklı olarak terimlerin ve kavramların ayrıntılı olarak yer aldığı bir indeks çalışmasına yer vermiştir. (Neumark, 1946c, s.3). Yapılan bu çalışma teorik bilginin harmanlanarak gündelik hayattaki uygulamalar kapsamında açıklandığından dönemin ve bugünün referans kitapları arasında yer almıştır.

Neumark'ın önemli çalışmalarından biri 1938 tarihinde yayınlanmış ve “Maliye Siyasetinin Milli Hususiyetleri” başlığını taşıyan çalışmasıdır. Çalışma Türkçe'ye Sabri Ülgener çevirmenliğinde kazandırılmıştır. Bu çalışmada Alman iktisatçı, farklı ülkelerde tesis edilen maliye politikası uygulamalarından yararlanma yolları üzerinde durmaktadır. Ona göre farklı ülkelerde başarılı olan kurumların ve uygulamaların bir başka ülke tarafından alınması prensip olarak uygundur ancak ilgili kurum ve uygulamaların farklı koşullar altında ilgili ülkenin milli ihtiyaçlarına cevap verme zarureti bulunmaktadır. Bu anlamda maliye politikasında diğer ülkelerin kurum ve uygulamalarından yararlanma çabasına, ülkenin milli ihtiyaçlarını gözetme çabası da eklenmelidir.(Neumark, 1938, s.365)

Neumark, Hukuk Fakültesi'nde vermiş olduğu “İktisadi Doktrinler Tarihi” dersleri esnasında oluşturduğu ders notlarını “İktisadi Düşünce Tarihi” kitabında bir araya getirmiştir. Kitap iktisadi düşünce tarihi kavramlarına yer verirken devamında eski çağlardan başlayıp 19. Yüzyıla Alman Merkantalizmine (kameralizm) kadarki süreci ayrıntılı olarak anlatmıştır (Neumark, 19433, s.3-5)

Fritz Neumark, yeni kurulan İktisat Fakültesi başta olmak üzere Türkiye genelinde kurulan yüksek okullarda öğrenim gören öğrenciler için “Ekonomi Politikası Dersleri” adlı bir kitap kaleme almıştır. Kitap iktisadi politikaların genel esasları yani iktisadın hedefleri, içerikleri, ilkeleri, ideolojiler kapsamında zirai politikalar ve dış ticaret politikaları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. (Neumark, 1945b, s.3)

Fritz Neumark'ın bir diğer önemli çalışması 1947 tarihinde yayınlanan ve Osman Okyar tarafından Türkçe'ye çevrilen “Devri (Siklik) Bütçe” başlıklı çalışmadır. (Neumark, 1947, s.16-29) Söz konusu çalışmada Neumark, devri bütçe doktrininin ortaya çıkarıcı durumlarından bahsetmekle birlikte ilgili doktrinin başlıca fikirlerini ele almakta ve devri bütçe doktrininin zamanının iktisadi şartlarına uygunluğundan bahsetmektedir. Neumark'a göre devri bütçe doktrini klasik-ortodoks kurama kıyasla dönemin iktisadiyatına daha uygundur. Ancak Neumark, ilgili doktrinin tartışmalı birtakım varsayımlara dayandığını ve bu doktrinin kendi başına tüm ekonomik güçlüklerin üstesinden gelecek bir kabiliyete sahip olduğunu düşünmenin doğru olmadığını ifade etmektedir. Son olarak Neumark, devri bütçe doktrininin belli şartlarda son derece rasyonel bir enstrüman görevi görebileceğini ve teorik/ampirik informasyonun artışıyla ilgili enstrümandan faydalanma kapasitesinin de artacağını söylemektedir.

Fritz Neumark'ın iktisat ilmine ne denli hakim olduğunu ortaya koyan ve temel eserlerinden bir diğer “Genel Ekonomi Teorisi”, günümüz itibariyle de kabul görmektedir. Kitap iktisadın genel esasları ile başlarken iktisat teorisi ve iktisadi hayat arasındaki ilişki kavramsal olarak anlatılmıştır. İktisadi ihtiyaçlar ve kaynaklar analizi ile klasik iktisadın temel kurallarına ayrıntılı olarak yer verilirken bununla birlikte kapitalizm, sosyalizmin, korporizmin ve planlı ekonomi olan temel iktisadi sistemler ile iktisadi hayat tarihsel olarak ele alınmıştır. Neumaark, Genel Ekonomi Teorisi kitabında ihtiyaçlar ve gerekliliklerin tüketim ile ilişkisini anlatmış; sermaye, meta ve para kavramları teorik ve sistematik olarak neden-sonuç bağlantısı ile önemle üzerinde durmuştur (Neumark, 1948, s.3)

Fritz Neumark'ın maliye ilmi alanında 1940 yılında kaleme aldığı “Maliyeye Dair Tetkikler” dönemin koşulları düşünüldüğünde 1951 yılı itibariyle dördüncü baskısını yapmış olması dikkat çekicidir. Bu durum bahse konu kitabın

İlgili dönemde gerek akademik camia ve gerekse de öğrenciler/araştırmacılar tarafından maliye alanında referans kitabı olarak değerlendirildiğinin bir kanıtıdır. Maliye Dair Tetkikler, Neumark'ın günümüzde hala önemle üzerinde durulan ve teknik içerik anlamda güncelliğini koruyarak atıf yapılan eserleri arasında yer almaktadır. Neumark, Maliyeye Dair Tetkikler kitabının girişinde maliye ilminin neden önemli olduğuna yer vermiştir. Burada ayrıca maliyenin kavramsal olarak köklerinden ele alarak Tanzimat döneminde bu ilmin Osmanlı'ya girişini referans göstererek yer vermiştir. Maliye kavramının, Almanca, Fransızca ve İngilizce'de kullanılan kamu anlamına gelecek terimsel içeriğinden bahsederek, kavramsal tarihi 14. Yüzyıla dayanan "finatio" olarak ifade edilen finans kavramı ile ilişkilendirerek "public finances (kamu finansı)" olarak zikredildiğini belirtmiştir (Neumark, 1951, s.3.).

Fritz Neumark bahsi geçen kitabında maliye ilminin içeriği ve kapsamını ayrıntılı olarak anlatmıştır. Neumark'a göre maliye, görevlerin yerine getirilmesi için mali anlamda imkan sağlamak ve bu görevlerin rasyonel şekilde ekonomik şekilde gerçekleştirmek üzere kamu tüzel kişiliğine sahip kimselerce teşkilatlanan ve bu teşkilatın yerine getirdiği faaliyetler bütünüdür. Mahalli yönetimlerin ve yerel yönetimlerin de mali teşkilatlarının varlığını ifade etse de maliyeyi de teşkil eden en önemli unsurun devlet olduğunu vurgulamıştır. "Neden maliye var?" sorusuna sormuş; soruyu maliyenin devletin millete yönelik hizmetleri (iç ve dış güvenlik, hukuk, eğitim faaliyetleri, iktisadi kararlar vb.) yerine getirmek için var olduğu şeklinde cevaplamıştır. (Neumark, 1951, s.4)

Neumark, Maliyeye Dair Tetkikler adlı kitabında maliye ilminin yöntemlerine ilişkin görüşlerine yer vermiştir. Neumark'a göre, maliyenin tıpkı iktisat gibi Fizyokrasi ile başladığını vurgulamıştır. Neumark'ın kitapta belirttiği hususlar göz önünde bulundurulduğunda fizyokrasi ile başlayan klasik iktisat ile devam eden süreçte maliye ilminin aksine devletin rolünün bir kenara bırakılıp dikkate yeterince alınmaması maliye ilmi açısından bir yol ayrımını beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Buna göre özellikle devlet tarafından yönetilen kamu harcamaları ve kamu maliyesi politikaları etkin olmayan devletin bulunduğu bir iktisadi ve mali yapıyı kabul etmemektedir.

Maliyeye Dair Tetkikler eserinin dikkat çekici bir diğer özelliği ise diğer üç baskıdan farklı olarak kitapta A'dan Z'ye tüm mali kavram ve terimlerin Almanca, Fransızca ve İngilizce kavramlarına yer verilmiş olmasıdır. Kitabın en önemli bölümünü vergi meseleleri oluşturmaktadır. Vergi meselelerinin tüm ayrıntıları tarihsel süreç verilerle teknik ve pratik olarak anlatılmıştır. Kamu harcamaları ile bütçe teorisi ile maliye politikaları kitabı oluşturan diğer bölüm başlıklarıdır.

Fritz Neumark "Vergi Politikaları" adlı eserinde ahlaki ve etik temelde vergi politikalarını teorik ve kavramsal olarak incelemiştir. Bu eserde ayrıca iktisat politikaları ile vergiler arasında illiyet bağı kurarak bu durumu ayrıntılı olarak incelemiştir. Bununla birlikte vergilerin uygulanmasına ve uygulamaların unsurlarına yer verirken aynı zamanda vergi hukuku ve vergi tekniğine ait ilkeleri de bu kitabında anlatmıştır. (Neumark, 1975, s.3-7)

Dış Ticaret

Prof. Dr. Fritz Neumark'ın Türkiye Ekonomisi alanında dış ticaret başlıkları ile yazdıkları yazılar 1938 ile 1940 yılları arasındaki dönem hakkında disiplinlerarası bilgiler vermektedir. Neumark, Türkiye'nin 1938 yılına ait dış ticaret verilerini ihracat gelirleri ve ithalat giderlerini ödemeler dengesi kapsamında net olarak verirken, ihracat ve ithal edilen ürünleri ayrıntılı olarak vermiştir. Burada üzerinde durulması gereken konu esasen dış ticaret politikasını ele alış yöntemidir. Neumark, 1938 yılı verilerini incelediğinde dış ticari ilişkilerin yarıya yakınının Almanya ile gerçekleştirildiğini tespit etmiştir. Özellikle sadece Almanya ile değil klering olarak ifade edilen ikili anlaşma yapılan ülkelerle gerçekleştirilen ticaret, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Fransa ile yapılan ticaretin oldukça önündedir. Ancak dış politika ve devamında dünyanın genel konjonktürünü bütüncül bir bakış açısı ile inceleyen Neumark klering anlaşmalarındaki fiyatların dünya piyasalarındaki fiyatlarla incelediğinde sunî fiyatlar olduğunu vurgulamıştır. Türk dış ticaretinde klering anlaşmalarının sahip olduğu ağırlığın dünya piyasasına dağıtılması gerektiğini ifade etmiştir. İlgili çalışmanın geneline yönelik yapılacak en önemli hususlardan biri de çalışmayı anlaşılır kılmayı ve ihracat ile ithalat verilerinin özet olarak görülebilmesi adına grafikler ile sunulması dikkat çekicidir. (Neumark, 1939, s.118-126)

Neumark, 1938 yılı dış ticari gelişmelerinin devamında 1939 – 1940 yılı dış ticaret ilişkileri hakkında da bir makale kaleme almıştır. Makalesinde İktisat Bakanlığı'nın enflasyona bağlı fiyat değerlendirmesine benzer fiyat endeksi çalışmasına yer vermiştir. İhracatta ve ithalatta değişen fiyatlara, ihracat ve ithal edilen mallara önceki yıllar ile kıyaslayıp ayrıntılı anlatmıştır. Neumark'ın çalışmasında 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı'nın etkileri net olarak görülmüştür. Verilere dayalı çalışması savaşın tarafı olan Almanya'ya olan dış ticareti kayda değer şekilde düşüğünü göstermektedir. 1938 yılında tüm ihracatın %47'si, 1939'da %42'si ve nihayet 1940'da %13'ü Almanya'ya gerçekleştirilirken; ithalatta bu oranlar 1938'de %51, 1939'da %53, 1940 yılında ise %15'e gerilemiştir. Almanya'ya gerçekleştirilen dış ticari faaliyetlerdeki gerilemeler, dış ticaret faaliyetlerinin Balkanlara kaymasını sağlamış; Almanya'nın aksine Türkiye'nin, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve İtalya'daki dış ticaret hacmi artmıştır. Neumark, çalışmasında dış ticaret verilerini ayrıntılı olarak vermiştir. (Neumark, 1940d, s.416-417)

6. SONUÇ

Neumark'ın ulaşabilen tüm eserleri incelendiğinde dikkat çeken temel özellik eserin sadece teorik bilgi vermediğidir. Bunun yanı sıra konuya ilişkin pratik bilgiler de vermelidir. İktisadi ve maliye alanında kaleme almış olduğu eserlerde görülen en temel özellik konuya bütüncül bir anlayışla yaklaşmasıdır. Bu eserler hem genel iktisat ve maliye ilmine ilişkin başucu kitapları niteliğindedir. Özellikle genel iktisat, maliye politikaları, vergi politikaları ve bütçe esaslarına ilişkin eserleri üniversitelerde ders kitapları olarak okutulmuş, eserlerden bilimsel temelli teori anlamında günümüze kadar yararlanılmıştır.

Eserleri dönemin dinamiklerine göre oldukça anlaşılabilir bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Dış ticaret ile ilgili çalışmalarında ise zaman zaman Almanya ve Türkiye'nin kıyaslamasını yapmış, birincil kaynaklardan verilerle kanıtlamıştır. Burada esas olan bir diğer konuda savaş döneminin konjonktürüne de yer vermesidir. Bu durum beraberinde güçlü bir sosyal analizin ortaya konulmasına katkı sağlamıştır.

Almanya ve dünya literatürü kapsamında sağlamış olduğu en önemli katkılardan biri de çeviri eserleri ve bibliyografi eserleri olmuştur. Bu kapsamda Alman akademisyenlerin bilimsel çalışmalarının genç Türk akademisyenlerce Türkçe'ye çevrilmesi yeni şekillenen akademik camiaya büyük katkı sağlamıştır. Celal Sarc, Ömer Lütfi Barkan, Sabri Ülgener gibi akademisyenler bu çalışmalardan oldukça yararlanmışlardır. Neumark'ı sadece bir teorik çalışmalar yapan bir bilim adamı olarak sınırlamak doğru olmayacaktır. Özellikle Boğaziçine Sığınanlar adlı eserinde hem Almanya'daki günlerine ve hem de Türkiye'deki günlerine yönelik sosyolojik bakış açısı ilgili dönem hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Fritz Neumark'ın hayatı ve çalışmaları, iktisadi düşüncenin ve maliye politikalarının bütüncül bir bakış açısıyla ele alındığı önemli eserlerle doludur. Neumark, iktisadi gelişme, maliye politikası, harp ekonomisi ve dış ticaret gibi konularda derinlemesine analizler sunmuş ve bu alanlarda önemli katkılarda bulunmuştur.

Özet olarak, Fritz Neumark başta olmak üzere Alman akademisyenlerin ülkemize gelmesi yükseköğretim reformu ile istenen başarının gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Neumark'ın Türkiye'ye gelmesi, Türk akademik hayatı için büyük bir kazanç olmuştur. Akademik hayatının yanı sıra bürokrasiye yatkınlığı İktisat Fakültesi'nin kurulmasını sağlayan raporda kendini göstermiştir. Ayrıca bunun yanı sıra kurulan maliye ilmi kürsüsünün kurucu müdürü olarak görev yapması da bu iddiayı güçlendirecek niteliktedir.

Etik Kurul Onayı: Çalışmada anket başta olmak üzere mülakat, gözlem, deney, odak grup çalışması, görüşme teknikleri vb. kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren bir yöntem kullanılmadığından Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: In the study, surveys, interviews, observations, experiments, focus group studies, interview techniques, etc. were used. Data from participants using Ethics Committee Permission is not required since no method requiring collection was used.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declare that this study has received no financial support.

Yazarın ORCID ID'si / ORCID ID of the author

Burak AYDEMİR 0000-0002-7933-5529

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Falay, N. (2023). *İstanbul Üniversitesi'nin Yabancı Akademisyenleri*. İstanbul: Türkiye Tureng ve Otomobil Kurumu.
- Doğan, S. ve Böke Tunali, Ç. (Ed.). (2011). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 75. Kuruluş Yıldönümü Albümü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Neumark, F. (1937). *Harp Ekonomisinin Esas Meseleleri ve İstatistiğin Ekonomik Seferberlik Planında Ehemmiyet*. Neşriyat No. 108, Tetkikler Serisi: 60. Ankara: Aydınlık Basımevi.
- Neumark, F. (1938). Maliye Siyasetinin Milli Hususiyetleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 4(14), 361-375.
- Neumark, F. (1939). Bibliyografya - Türkiyede Son Bankacılık Literatürüne Umumi Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 0 (1939), 127-132.
- Neumark, F. (1940a). Bibliyografya - Hans Luckas, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 2, 519.-527.
- Neumark, F. (1940b). Bibliyografya - Nihat Ali Üçüncü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 2, 137-139.
- Neumark, F. (1940c). Bibliyografya: Othard Schulze, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 2, 331-333.
- Neumark, F. (1940d). *Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Neşriyatı: No.9, İstanbul: Güven Basımevi.
- Neumark, F. (1943). *İktisadi Düşünce Tarihi* (A. A. Özeken, Çev.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Neumark, F. (1945a). *Bibliyografya: Erich Welter*. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 5 (1-4), 357-358.
- Neumark, F. (1945b). *Ekonomi Politikası Dersleri*, İstanbul: Adnan Kitabevi.
- Neumark, F. (1946a). Ekonomi Politikasına Ait Müşahhas Problemler Hakkında Hükmü Vermek Meselesi (Kitap İncelemesi). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 8, (1-4), 124-126.
- Neumark, F. (1946b). Fadıl H. Sur Maliye Dersleri İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 8 (1-4), 126-130.
- Neumark, F. (1946c). *Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi Teori – Tarihçe-Pratik*. İstanbul: Halk Kitabevi.
- Neumark, F. (1947). Devri (Siklik) Bütçe. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 9(1-2), 16-29.
- Neumark, F. (1948). *Genel Ekonomi Teorisi*, İstanbul: Hak Kitabevi.
- Neumark, F. (1951). Maliyeye Dair Tetkikler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Neşriyatı*, 9.
- Neumark, F. (1969). İktisadi Gelişme, İktisadî İstikrar ve Maliye Politikası Çev: Salih Turan. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 0 (19), 83-101.
- Neumark, F. (1975). *Vergi Politikası* (İ. Feyzioğlu Cankorel, Çev.), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Neumark, F. (1982). *Boğaziçine Sığmanlar* (Ş. A. Bahadır, Çev.) , İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını.
- Neumark, F., & Sarç, Ö. (1936). Ekonomi Siyasetinin Yeni İdeolojileri. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 2, 166-168.

Atıf Biçimi / How cite this article

Aydemir, B. (2024). The economic and academic contributions of Fritz Neumark in Türkiye: The impact of a German scholar. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 2024; 71, 1–14. <https://doi.org/10.26650/mcd2023-1462365>

Türkiye'nin Karbon Fiyatlandırma Politikasının Yeniden Gözden Geçirilmesi

Reconsidering Türkiye's Carbon Pricing Policy

Ali Çelikkaya¹

¹Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Eskişehir, Türkiye

**Sorumlu yazar/
Corresponding author :** Ali Çelikkaya
E-posta/E-mail : acelikka@ogu.edu.tr

ÖZ

Türkiye 2053 yılı için net sıfır emisyon taahhüdünde bulunmuştur. Ancak mevcut sera gazı azaltımı araçları ile sıfır emisyon hedefine ulaşılabilmesi güç gözükmektedir. Türkiye'de henüz bir karbon fiyatlandırma politikası bulunmamaktadır. Türkiye'nin yüzyılın ortası için taahhüt ettiği sıfır emisyon hedefine ulaşabilmesi için, kapsamlı bir emisyon azaltımı politikasına ihtiyaç vardır ve bu politikanın merkezinde de karbon fiyatlandırması yer almalıdır. Bunun için en uygun seçenek bir karbon vergisi getirilmesidir. Ancak bir karbon vergisinin muhtemelen toplumsal kabulü daha güç olacağı için, bunun diğer tedbirlerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmada, Türkiye için en etkili sera gazı azaltımı tasarımlarına yer verilmektedir. Bunun için, öncelikle Türkiye'nin ulusal emisyon hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için yapılan çalışmalar değerlendirilmektedir. Ardından iki ayrı başlıkta, karbon fiyatlandırma seçenekleri ve diğer emisyon azaltımı tedbirleri incelenmektedir. Çalışmada ulaşılan başlıca sonuçlar şu şekildedir: i) Türkiye'nin emisyon hedeflerine göre ayarlanan bir karbon vergisi uygulanmalıdır, ii) sağlanan gelir, genel amaçlar için kullanılmalıdır, iii) Türkiye'nin emisyon yoğun sektörlerinin rekabet gücünü korumak için, sınırdan karbon düzenlemesi getirilmelidir, iv) sektörel bazda emisyon azaltımını teşvik eden mekanizmalar geliştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Karbon fiyatlandırması, emisyon azaltımı, karbon vergisi, emisyon ticareti sistemi, vergi ve indirim sistemi

ABSTRACT

Türkiye has committed to net zero emissions by 2053. However, achieving this target with current mitigation tools seems difficult. In order for Türkiye to achieve the zero emissions targets to which it has committed itself by the middle of the century, a comprehensive mitigation policy is needed, and carbon pricing should be at the center of this policy. The most appropriate option for this is to introduce a carbon tax. However, a carbon tax would probably be more difficult to accept publicly, so it would need to be supported by other measures. In this context, the study includes the mitigation designs most effective for Türkiye. For this purpose, the study first evaluates Türkiye's national emissions targets and the efforts being made to achieve these. The study then examines carbon pricing options and other mitigation measures under two separate headings. The study has reached the following main conclusions: i) a carbon tax adjusted according to Türkiye's emissions targets should be implemented, ii) the income provided should be used to achieve general objectives, iii) a border adjustment mechanism should be introduced to protect the competitiveness of Türkiye's emissions-intensive industries, and iv) mechanisms that encourage emissions mitigations should be developed.

Keywords: Carbon pricing, emissions mitigation, carbon tax, emissions trading system, tax and subsidy system

Submitted / Başvuru : 15.03.2024
**Revision Requested/
Revizyon Talebi :** 04.04.2024
**Last Revision Received/
Son Revizyon :** 15.04.2024
Accepted/Kabul : 17.04.2024

This article is licensed
under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial
4.0
International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED ABSTRACT

Reducing greenhouse gas emissions is essential in order to keep global warming at normal levels. Countries including Türkiye that account for almost all of the global greenhouse gas emissions have set net zero emissions targets for the mid-21st century. However, achieving these targets without developing new emissions mitigation tools seems difficult. Therefore, the most rational solution is to develop a greenhouse gas emissions reduction strategy based on carbon pricing. The aim of this study is to reveal the most effective and efficient greenhouse gas emissions reduction strategy for Türkiye. To achieve this, the article first evaluates Türkiye's national emissions targets and the likelihood of achieving them. Next, the study evaluates carbon pricing options and discusses the most suitable option for Türkiye. The study then lists other reduction tools that will increase the public acceptability of carbon pricing and contribute to Türkiye's emissions mitigation policy. The most popular of these is a tax or credit (bonuses) system. Adding regulations to tax laws (taxing the bad or bonusing the good) will encourage all behavioral efforts at reducing carbon emissions. The study's conclusion section makes a general evaluation and develops concrete suggestions for Türkiye.

Although per capita carbon emissions in Türkiye are below the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) average, Türkiye continues to be one of the countries with the largest source of emissions in absolute terms. Türkiye currently ranks 18th in terms of countries that emit the most emissions in the world. According to its updated nationally determined contributions (NDCs), Türkiye has committed itself to reducing greenhouse gas emissions by 41% of the reference levels in 2030. However, the International Monetary Fund's (IMF) predictions are that this updated ambitious target will be difficult to achieve. In this case, Türkiye needs to adopt a number of new measures in addition to existing emissions mitigation tools. The most appropriate approach for this is to switch to carbon pricing. Carbon pricing is considered the most rational emissions reduction tool in terms of environmental effectiveness and economic efficiency. Carbon pricing continues to be an important source of income that countries can allocate for general purposes. Despite high inflation, financial pressures, and energy crises around the world, pricing revenues have reached a record level of \$95 billion US dollars. Even in these difficult economic times, countries appear to be prioritizing carbon pricing policies to reduce emissions (especially high-income countries). This is a very remarkable source of income for countries such as Türkiye, whose informal economy is quite high (30% on average). Carbon pricing also has a number of important external benefits, including reducing deaths from local air pollution and reducing traffic congestion and accidents. In Türkiye, which has an exposure rate to local air pollution of 99.9%, carbon pricing will greatly contribute to the reduction of deaths caused by local air pollution.

Carbon pricing must meet four key criteria. A carbon price must first cover all emissions sources. Secondly, the income generated should be used prudently. Thirdly, pricing should be scaled according to the damage caused to the environment. Fourthly, having pricing be stable/predictable is extremely important. A carbon tax naturally meets most of these basic criteria. However, the main problem in carbon tax implementation is that tax rates can be set very low due to various concerns. Additionally, the rates of carbon taxes are generally fixed and do not change suddenly. However, significant reforms were made in carbon tax rates, especially in 2018. In this context, some countries have started to develop variable tariffs that adjust the rate of carbon tax according to emissions targets. The Emissions Trading System (ETS) poses a more serious problem in terms of pricing. For example, ETS prices in the European Union (EU), the world's largest carbon market, fluctuated significantly between 2006-2013. Such price volatility puts clean or renewable energy (REN) technology investments at risk. The most effective solution for this is to include price stabilization mechanisms in ETS prices, such as applying a price floor or ceiling.

A carbon tax is a more suitable option for Türkiye. A carbon tax that would also cover other fossil fuels would be easy to incorporate and implement into the existing fuel tax system. A fuel tax has been applied in Türkiye for years, and the legal infrastructure for the carbon tax already exists. Therefore, no need exists for any separate carbon tax administration. Carbon pricing in Türkiye would also reduce the extent to which Türkiye's emissions-intensive trade-exposed industries (EITEs) are affected by the EU Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). The fact that the EU, which accounts for 34% of Türkiye's imports and 42% of its exports, will begin to impose a carbon tax on its border will affect Türkiye in the long term. The most appropriate solution to reduce this negative impact is the introduction of an equivalent border regulation mechanism. Türkiye should introduce a Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) similar to the EU's. Although administratively simpler, other solutions involve more legal difficulties and, above all, give up all revenue.

For carbon pricing to be successful, it must be supported by other emissions mitigation tools. Although these tools are not as effective as carbon pricing, they may be more publicly accepted because they are not reflected in energy prices. The share of renewable energy (REN) in Türkiye's energy production is still low. Significant incentives are given to coal, which is one of the largest emissions sources. In order for Türkiye to achieve its net zero emissions target, the subsidies given to coal production must be gradually reduced, and renewable energy (REN) production must be further

encouraged. Türkiye still uses a very low percentage of its solar and wind potential. In addition, the high percentage of hydro energy makes Türkiye very sensitive to energy risks. Although Türkiye's most ideal solution for achieving its goals in the energy sector is carbon pricing, when considering the likelihood that this will be socially unacceptable, another alternative solution is to include bonuses in the energy tax system that will reduce emissions rates without increasing energy prices.

Additional measures are needed to reduce the emissions from transportation vehicles in Türkiye. Special excise taxes, which include the main tax applied to new vehicle purchases in Türkiye, partially encourage the purchase of electric and hybrid vehicles. Despite this, the prices for low-emissions electric and hybrid vehicles are still higher than internal combustion engine vehicles. On the other hand, the annual use tax (motor vehicle tax), which is the second tax applied to vehicles, creates an incentive for the long-term use of older vehicles with higher emissions. A vehicle purchase tax system in which motor vehicle purchasing decisions are based on carbon emissions has not been implemented in Türkiye. In contrast, some of the Group of Twenty (G20) countries and EU countries have rearranged their motor vehicle purchase tax systems according to emissions. The most appropriate solution for Türkiye is to develop a similar emissions-based taxation system. Another effective solution is to charge a congestion fee during rush hour traffic. This will also provide important external benefits, such as reducing traffic accidents caused by congestion, shortening vehicle driving distances and reducing demand. Emissions from air transportation are also increasing rapidly in Türkiye. The most effective solution for this is a national aviation tax. Türkiye has an important goal of decarbonizing all new buildings by 2030 and all existing buildings by 2050. However, building renovations often encounter certain obstacles. In this case, the best solution for increasing building renewal rates is to include a bonuses system in the property tax law based on buildings' energy performance. In the face of the inadequacy of global efforts at reducing carbon emissions, reducing methane emissions in the short term has become more important. One of the most effective solutions for this is methane taxation. Such a tax can also be implemented in the mining, agriculture and forestry, and waste sectors, which are the main sources of methane emissions. In Türkiye, a solid waste tax (per garbage bag) based on the waste in buildings will both encourage recycling and reduce methane emissions in landfills. Fuel taxes in Türkiye are not designed to take emissions into account. The basic principle in fuel taxes should be that tax rates must be determined to reflect environmental damage. Fuel prices in Türkiye are quite high on a global scale due to its very high special consumption taxes. However, because the tax focuses only on certain types of road fuel, it serves the purpose of generating revenue rather than reducing emissions. Türkiye still has a 98% dependence on oil for vehicle fuel. In this case, the most appropriate solution would be to switch to a system based on carbon pricing when taxing vehicle fuels.

As a result, Türkiye has yet to have a carbon pricing policy. The carbon trading mechanism (ETS) is permitted by the Environmental Law. The Draft Law on Climate Change states that an ETS will be established. However, a carbon tax is a more suitable option for Türkiye. A national carbon tax, starting from the average price envisaged by the Paris Agreement and gradually rising to emissions targets, would align Türkiye's medium- and long-term emissions targets. The predictions of the World Bank (WB) and IMF are also in line with this. Because the infrastructure already exists for the carbon tax, implementing it will not create a completely new obligation or additional burden. The carbon tax could cover all sources of pollution (especially road transport, which is a major source of emissions) and thus be more effective in combating emissions. Meanwhile, ETS is much more costly in administrative terms and generally covers large emitters. Still, its most attractive aspect is that it provides certainty in reaching emissions targets. For this purpose, ETS can be applied in the energy and industry sectors, and the carbon tax can be applied in the building and transportation sectors using a mixed system. Such a situation would require the harmonization of permits and trading/tax rate levels. Revenue from carbon pricing should be used primarily for reducing employment taxes and targeted subsidies for low-income households. Part of the revenue can also be allocated to promote renewable energy (REN) resources. With carbon pricing, carbon adjustment at the border will be required to maintain the competitiveness of Türkiye's EITE industries. In order to increase the social acceptance of carbon pricing, it must be supported by other mitigation measures. Because carbon pricing will raise the prices of fossil fuels, it probably needs to be supported by other mitigation tools that have much higher public acceptance. What stands out among these is an emission-based tax and subsidy system. This can be implemented in almost all sectors. This system, which imposes additional taxes on emissions that occur above the average emissions rates and which provides tax reductions or subsidies for emissions that are below the average emissions rates, needs to be integrated into existing tax laws.

1. Giriş

Küresel ısınmanın normal seviyelerde yani en fazla 2 derecede tutulabilmesi için, sera gazı emisyonlarının azaltılması şarttır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ve küresel sera gazı emisyonunun neredeyse %90'ını oluşturan ülkeler, yüz yılın ortası için net sıfır emisyon hedefleri ortaya koymuştur. Bütün bu ülkeler, son derece iddialı emisyon hedeflerine

ulaşabilmek için öncelikle, orta vadeli bir sera gazı emisyonu azaltımı planı açıklamıştır (Bkz., Climatewatch, 2024). Bununla birlikte ülkeler belirlenen orta vadeli ulusal katkı beyanlarını tamamen yerine getirilseler dahi, mevcut emisyon azaltımı tedbirleri ile küresel karbon emisyonlarının 2030 yılında referans seviyelerin sadece % 13 altına düşebileceği öngörülmektedir (Parry ve ark. 2023, s. 4). Bu gerçek karşısında, ülkelerin ilave veya yeni emisyon azaltımı tedbirleri almadan, Paris Anlaşması'nın öngördüğü 2050 yılı için sıfır emisyon hedeflerine ulaşmaları zordur (Çelikkaya, 2023, s.2).

Küresel ısınmada hali hazırda gözlemlenen hızlı artış, sıcak hava dalgaları, kuraklıklar, seller, kasırgalar, yüksek deniz seviyeleri ve aşırı iklim koşulları ile birleşince, sıklığı ve şiddeti ileride daha da artacak olan, çok çeşitli iklim etkilerine neden olmaktadır (Parry ve ark. 2023, s.10). Türkiye'de bu olumsuz etkileri yakından hissetmektedir. Artan sıcaklıklar, yaşanan ciddi kuraklıklar ve yükselen deniz seviyeleri, ilerleyen süreçte daha sık ve şiddetli iklim değişikliklerinin oluşmasına neden olacaktır. Bu nedenle karbon fiyatlandırmasını merkezine alan geniş kapsamlı bir sera gazı emisyonu azaltımı stratejisi, her şeyden önce Türkiye'nin kendi çıkarıdır. Karbon fiyatlandırması, halen en etkili ve en verimli emisyon azaltımı çözümü olarak kabul edilmektedir. Avrupa'da otuz yılı aşkın bir süredir karbon fiyatlandırması yapılmaktadır. İlk olarak Finlandiya 1990 yılında bir karbon vergisi uygulamaya başlamıştır. Geline nokta, yetmişten fazla yargı alanında, ancak halen ağırlıklı olarak yüksek geliri ülkeler olmak üzere, karbon vergisi veya emisyon ticareti şeklinde, bir karbon fiyatlandırması seçeneği uygulandığı görülmektedir. Türkiye henüz karbon vergisi veya emisyon ticareti sistemi gibi her hangi bir karbon fiyatlandırması seçeneğine sahip değildir. Bununla birlikte bir karbon fiyatlandırmasına geçilmesi, ilave azaltım tedbirleri ile birlikte Türkiye'nin orta ve uzun vadeli emisyon hedeflerinin uyumlaştırılmasına ve çok sayıda yan faydanın ortaya çıkmasına katkı sunacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye için en etkili ve en verimli sera gazı emisyonu azaltımı stratejisini belirlemektir. Bunun için ilk olarak, Türkiye'nin ulusal katkı beyanında yer alan orta ve uzun vadeli emisyon azaltımı hedefleri ve bu hedeflere ulaşabilmek için uygulanan politikalar değerlendirilmektedir. İkinci kısımda, Türkiye için en uygun karbon fiyatlandırması seçeneği tartışılmaktadır. Üçüncü kısımda, fiyatlandırmanın toplumsal kabul edilebilirliğini artıracak ve Türkiye'nin emisyonla mücadele politikasına katkı sağlayacak destekleyici politikalar sıralanmaktadır. Bunlar arasında henüz çok bilinmeyen veya politik olarak tercih edilmeyen ancak sektörel bazda emisyonların azaltılmasına yönelik her türlü davranışsal tepkiyi teşvik edeceği düşünülen vergi ve sübvansiyon sistemi daha ön plana çıkmaktadır. Kötülerin vergilendirilmesi veya iyilerin ödüllendirilmesi amacını taşıyan böyle bir yaklaşım, Türkiye'nin sera gazı emisyonunu azaltma politikasına büyük bir katkı sağlayacaktır. Çalışmanın son kısmında ise, etkin ve verimli bir karbon fiyatlandırması yapılabilmesi için gerekli olan koşullar/öneriler sıralanmaktadır.

2. Ulusal Katkı Beyanı

Türkiye'de kişi başına karbon emisyonu 4,7 ton civarındadır. Bu, ortalama 7,9 olan OECD genelindeki kişi başına karbon emisyonunun altındadır. Bununla birlikte Türkiye mutlak manada büyük bir emisyon kaynağı olmayı sürdürmektedir. Türkiye, küresel toplamın %1'ine karşılık gelen 476,34 milyon ton emisyon miktarı ile, Dünyanın en büyük emisyon yayıcısı ülkeleri arasında 18 inci sırada yer almaktadır (OECD, 2023, s. 8). Üretim sektörleri açısından bakıldığında emisyonun yaklaşık %75'i enerji sektörü (enerji, ulaşım, konut, imalat, inşaat) kaynaklıdır. Geriye kalan %25'de; tarım, endüstriyel süreçler ve atıklardan oluşmaktadır. Yakıt türleri açısından bakıldığında ise, kömür, petrol ve doğal gazın, emisyonların sırasıyla; %45, %30 ve %24 ünü oluşturduğu görülmektedir. Özellikle petrol ve doğal gaz başta olmak üzere, toplamda %70 gibi oldukça yüksek bir oranda ithalata bağımlılık söz konusudur. Türkiye halen doğal gazın %99 unu ve petrolün %93 ünü ithal etmektedir. Bu oran kömürde de yaklaşık %50 civarındadır (OECD, 2023, s. 49). Bu olumsuz manzara her şeyden önce enerji arz güvenliği açısından büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin enerjide kaynak çeşitliliğini arttırması ve bu bağlamda temiz enerji kaynaklarını daha fazla teşvik etmesi gerekmektedir.

Türkiye, ulusal sera gazı emisyonu azaltımı hedeflerini güncellemiştir. Türkiye'nin ulusal katkı beyanında yer alan sera gazı emisyonlarının 2030 yılında referans seviyelerin %21 oranına kadar azaltılması yönündeki taahhüdü, güncellenerek %41'e yükseltilmiştir. Ulusal katkı beyanındaki bu yüzde yüze varan iyileştirme, Türkiye'nin 2053 yılında net sıfır emisyon hedefine olan sıkı bağlılığını ve iyi niyetini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte en son güncellenmiş ulusal katkı beyanına göre, Türkiye'nin karbon emisyonlarını yaklaşık 693 milyon tonla sınırlandırması gerekecektir. Ancak öngörüler, güncellenen bu iddialı hedefe ulaşılmasının mevcut durumda güç olduğu yönündedir (Parry ve ark. 2023, s.8).

Bu durumda, yüzyılın ortası için belirlenen sıfır emisyon hedefine ulaşılabilmesi için, yeni çözümlere ihtiyaç olduğu açıktır. Halen AB ile uyumlu bir Emisyon Ticareti Sistemi (ETS) uygulanması ile ilgili çabalar sürmektedir. Ayrıca uygulanması planlanan ETS'ye yönelik altyapıyı oluşturmak amacıyla bir izleme, raporlama ve doğrulama sistemi

geliştirilmiştir. Bu kapsamda 2015 yılından beridir toplam emisyonların yaklaşık %50'sinden sorumlu olan 700'ü aşkın sanayi tesisinin emisyon verileri kayıt altına alınmaktadır (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2024, s. 54-57). AB ile uyumlu bir Taksonomi (Yeşil Sınıflandırması) çalışmaları da devam etmektedir. AB'de 21 Nisan 2021'de açıklanan sürdürülebilir finans paketinde, sürdürülebilir faaliyet, proje ve uygulamaların kapsamı belirleyen AB Taksonomisi de yer almaktadır. Taksonomiler, yatırımların çevresel amaçlara katkısını ve sürdürülebilirliğini sınıflandırmaktadır. Türkiye, yeşil finansmanın harekete geçirilmesini ve ilgili tüm politika alanlarında yeşil dönüşümün desteklenmesini hedefleyen Yeşil Mutabakat Eylem Planı kapsamında, bir ekonomik faaliyetin sürdürülebilir olması için taşıması gereken nitelikleri belirleyen, ulusal taksonomi mevzuatı hazırlanmaktadır. Taksonomiye ilişkin diğer uluslararası finans kuruluşları ile işbirliği süreçleri ve çeşitli projeler gerçekleştirilmektedir. Ulusal Taksonomi Teknik Uzman Grubu oluşturulmasına dair bir yönerge yayınlamıştır (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2023, s. 5-6, 13-17).

3. Karbon Fiyatlandırması Seçenekleri ve Tasarımları

Karbon fiyatlandırması, çevresel etkinlik ve ekonomik verimlilik açısından en etkili emisyon azaltımı yaklaşımı olarak kabul edilmektedir. Diğer emisyon azaltımı araçlarından farklı olarak, fiyatlandırma sadece belli davranışları değil, daha geniş bir alandaki davranışsal tepkileri teşvik etmektedir. Bu durum aşağıdaki tablodan da görülebilmektedir. Buna rağmen diğer azaltım araçlarının daha fazla tercih edilmelerinin nedeni, enerji fiyatlarına yansıtılmamalarıdır. Bu sebepten ötürü, daha etkili ancak toplumsal kabulü daha güç olan karbon fiyatlandırması ile, daha az etkili ancak toplumsal kabulü muhtemelen daha kolay olacak olan diğer emisyon azaltımı araçları arasında bir denge kurulması önemlidir (Black ve ark. 2022, s. 8; Borenstein ve Kellogg 2022, s. 39). Bir başka ifade ile emisyonla mücadele politikasının başarılı olabilmesi için, karbon fiyatlandırmasının, diğer emisyon azaltımı araçları ile desteklenmesi gerekmektedir.

Tablo 1: Emisyon Azaltım Araçları ve Teşvik Ettikleri Davranışsal Tepkiler

Karbon fiyatlandırması:	<p>i) Enerji üretimi: kömürden, doğal gaz ve yenilenebilir kaynaklara ve oradan da belki de karbon yakalama ve depolama teknolojileri ile nükleer enerjiye geçiş,</p> <p>ii) Sanayi: karbon ve elektrik yoğunluğunun azaltılması (kömür yerine alternatif kaynaklar, hurda metalin daha iyi geri dönüştürülmesi gibi) ve üretim seviyelerinin düşürülmesi,</p> <p>iii) Ulaşım: daha verimli içten yanmalı motorlu araçlara, elektrikli ya da diğer sıfır emisyonlu araçlara geçiş ve araç seyahat mesafelerinin azaltılması,</p> <p>iv) Binalar: emisyon ve elektrik yoğunluğunun ve enerji talebinin azaltılması (enerji tasarruflu binalar, bina yalıtımlarının iyileştirilmesi, elektrikli ısı pompaları, enerji verimli cihazlar, ısıtmanın azaltılması/kısılanması, gibi).</p>
Diğer azaltım araçları:	<p>i) Portföy standartları ve tarife garantileri: sadece, fosilden, yenilenebilir enerji üretimine geçişi, teşvik ederler,</p> <p>ii) Yeni araçlara yönelik emisyon oranı düzenlemeleri; sadece, kara yolundan kaynaklanan emisyonları ve onu da aşamalı olarak azaltırlar. Tam tersine, daha çok emisyon yayan eski araçların trafikten/kullanımdan çekilmesini hızlandırmazlar ya da araç seyahat mesafesini azaltmazlar. İlâveten, daha verimli içten yanmalı motorlu araçlara geçişi, teşvik etmezler,</p> <p>iii) Net sıfır emisyonlu yeni binalara yönelik teşvikler: sadece, bina stokundan kaynaklanan emisyonları ve onu da çok yavaş olarak (her yıl bina stokunun % 2'sinden daha azının yenilediği, göz önüne alındığında) azaltırlar,</p> <p>iv) Bunların bileşkesi: daha geniş bir alandaki davranışları teşvik edebilir, ancak böyle bir durumda da maliyet etkinliğini sağlamak güç olacaktır (tüm firmalar, programlar ve sektörler arasında, kapsamlı ve akıcı, kredi ticareti piyasaları gibi).</p>

Kaynak: Parry ve ark. (2023)

Karbon fiyatlandırması ülkeler açısından genel amaçlara tahsis edilebilecek önemli bir gelir kaynağı olmaya devam etmektedir. Dünya genelinde yaşanan yüksek enflasyon, mali baskılar ve enerji krizlerine rağmen, fiyatlandırma gelirleri 95 milyar dolar gibi rekor bir seviyeye ulaşmıştır (WBG, 2023, s.31). Bu, özellikle kayıt dışı ekonominin oldukça yüksek olduğu ve gelir kabiliyetini sınırlandırdığı ülkeler için oldukça dikkat çekici bir gelir kaynağıdır. Türkiye'de otlama %30 oranı ile kayıt dışı ekonominin oldukça yüksek olduğu ülkeler grubunda yer almaktadır. İlginç bir şekilde bu zor ekonomik dönemlerde bile ağırlıklı olarak yüksek gelirli ülkeler olmak üzere, ülkelerin emisyonlarını azaltmak için fiyatlandırma politikalarına öncelik verdikleri görülmektedir. Geline aşamada kapsanan küresel sera gazı emisyonlarının oranı, halen çok yüksek olmamakla birlikte, son on yılda %7'den %23'e ulaşmıştır (Timilsina ve ark. 2021, s. 4).

Karbon fiyatlandırması nispi bir maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Bu kapsama; temiz teknolojilerin yüksek yıllık maliyetleri, yaşam boyu enerji maliyetlerindeki net tasarruflar, emisyon yoğun teknoloji yatırımlarından vazgeçilmesi ve ayrıca enerji kullanımındaki azalmanın kişi ve kurumlara sağladığı faydaların tamamı dahildir. Ancak bunlara, yerel hava kirliliğinden kaynaklanan ölümlerin azaltılması, trafik sıklığı ve kazalarının azaltılması da dahil olmak üzere, çok sayıdaki çevresel dışsallıklar da ilave edildiğinde karbon fiyatlandırmasının sağladığı maliyet azaltımı daha da artmaktadır. Yerel hava kirliliğine maruz kalma oranı OECD genelinde %61,7 iken, bu oran Türkiye’de %99,9’dur. Türkiye’de hava kirliliğine bağlı ölümlerin 2030 yılına kadar yılda 9.700 kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (Parry ve ark. 2023, s. 9; OECD, 2023, s.8). Bir karbon fiyatlandırması, başta sağlık sorunu olan yaşlılar ve kentlerde yaşayanlar olmak üzere, Türkiye’de en azından bu sayıdaki yerel hava kirliliğine bağlı erken ölümlerin azalmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Karbon fiyatlandırmasının tasarımında bazı temel kriterin karşılanması gerekmektedir. Fiyatlandırmanın; i) kaynaklarının tamamını kapsamaması, ii) gelirin ihtiyatlı bir şekilde kullanılması, iii) çevreye verilen zarara göre ölçeklendirilmesi ve iv) istikrarlı veya öngörülebilir olması, önemlidir. Bir karbon vergisi, bu dört özelliği de büyük oranda karşılayabilir. Tek sorun vergi oranlarının politik kaygılar ve sektörel lobicilik çabaları nedeniyle oldukça düşük olarak belirlenebilmesidir. Örneğin halen, Paris Anlaşması ile öngörülen ton başına 35 doların üzerinde bir karbon vergisi uygulayan ülke sayısı son derece sınırlıdır ve onlarda da başta deniz taşımacılığı olmak üzere sağlanan özel ayrıcalıklar yoluyla efektif vergi oranını ciddi anlamda düşürülmektedir. Bununla birlikte gerçekleştirilen reformlar sayesinde İsviçre ve Portekiz gibi bazı ülkeler karbon vergisinin oranını emisyon hedeflerine göre ayarlayan değişken tarifeler geliştirmeyi başarmıştır. ETS ise, özellikle dördüncü özelliği karşılama konusunda sorunludur. Uygulamada ETS’lerin fiyatlandırma açısından ciddi bir risk teşkil ettikleri görülmektedir. Örneğin dünyanın en büyük karbon piyasası olan AB’de 2006 ve 2008 yıllarında ETS fiyatları 30 Euro’ya kadar çıkmıştır. Bununla birlikte 2007 ve 2013 yıllarında ise 5 Euro’nun dahi altına düşmüştür. Bu tür bir fiyat oynaklığı, temiz teknoloji yatırımlarını ciddi riske sokmaktadır. Bu fiyat değişkenliği sorununun çözümü için halen AB, Kaliforniya, Kore, İngiltere, Kanada gibi büyük karbon piyasalarında ETS fiyatlarına bir taban veya tavan uygulamaktır ve bu tür fiyat istikrar mekanizmalarının, yatırımcıların fiyat belirsizliğini gidermede oldukça etkili olduğu görülmektedir (Parry ve ark. 2014, s. 43; Parry ve ark. s. 2021, 13; Çelikkaya, 2023, s. 7). Aşağıdaki tabloda karbon fiyatlandırması seçeneklerinin özet bir karşılaştırması yer almaktadır.

Tablo 2: Karbon Fiyatlandırması Seçenekleri

Tasarım	Karbon Vergisi	Emisyon Ticareti Sistemi
Yönetim	Yönetimi daha kolaydır, sadece çevresel amaçlı vergilerde artışa yol açar.	Yönetimi daha zordur, emisyonun ve ticaretin izlenebilmesi için ek kapasiteye ihtiyaç doğar.
Fiyat	Fiyatlar bellidir, temiz teknoloji kullanımını teşvik eder.	Fiyat değişkendir, fiyat ayarlamalarını gerektirebilir.
Emisyon	Emisyon hedeflerinde kesinlik yoktur, vergi oranlarının periyodik olarak ayarlanması gerekir.	Emisyon hedefleri bellidir, emisyon miktarına otomatik olarak bir sınır/kota koyar.
Gelir	Gelir, genellikle genel amaçlar için (diğer vergilerin düşürülmesi, yatırım gibi) kullanılır.	Gelir, genellikle tahsis edilir, özellikle ücretsiz tahsisler, arzu edilmeyen dağılım etkilerine yol açar.
Kabul	Adında vergi olan çözümleri uygulamak daha zordur, gelirlerin kullanımı ve iletişim/bilgilendirme önemlidir.	Daha fazla kabul görebilir, ancak gelirin kirliticilere iade edildiği bir durum gerçekte kabulü zorlaştırır.
Rekabet	Sınırdaki karbon ayarlaması etkilidir. Eşik istisnası veya kısmi muafiyet, vergi oranını düşürerek azaltma teşvikini baltalayabilir.	Daha ılımlı azaltma seviyelerinde ücretsiz tahsisler daha etkilidir. Sınırdaki karbon ayarlamaları (özellikle ihracat indirimleri) daha fazla yasal zorluk içerir.
Uyum	Diğer azaltım araçları ile uyumludur, işletme vergilerine ve bazı durumlarda ödül-ceza sistemine uygundur, daha fazla politika ile emisyon, daha fazla azaltılabilir.	Diğer azaltım araçları ile daha az uyumludur, tavanları ayarlamak suretiyle, emisyonları etkilemeden, fiyatlar azaltılabilir.

Kaynak: Parry ve ark. (2023); Çelikkaya, (2023); Çelikkaya ve Küçük, (2014).

Karbon fiyatlandırması açısından en büyük sorun enerji fiyatlarındaki hızlı artıştır. Dünya genelinde son iki yılda, doğal gaz, kömür ve petrol fiyatları sırasıyla; % 700, %180 ve %110 artmıştır (Parry ve ark. 2023, s. 6). Dünyada yaşanan savaşlara ve diğer pek çok belirsizliğe rağmen, arz-talep uyumunun sağlanmasıyla birlikte, akaryakıt fiyatlarının düşmeye başladığı bir zamanda, fiyatlandırmanın kabulü daha kolay olacaktır. Bununla birlikte fiyatlandırma enerji fiyatlarına yansıtacağı için, toplumun bir kesimi tarafından, özellikle de düşük gelirli haneler tarafından, büyük bir

direnişle karşılaşma ihtimali yüksektir. Bu tür bir muhalefetin çok sayıda örnekleri yaşanmıştır. Örneğin İsviçre'de 2000 ve 2015 yıllarında iki kez enerji vergisi teklifleri, ABD/Washington'da 2016 ve 2018'de iki kez karbon vergisi teklifleri, halk tarafından reddedilmiştir. En son Fransa'da 2018 yılında sarı yelekliler hareketi olarak anılan protestolar, akaryakıt vergisi artışlarının askıya alınması ile sonuçlanmıştır (Black ve ark. 2021, s. 15; Uyduranoğlu ve Öztürk 2020, s. 1175).

Bu nedenle, fiyatlandırmanın toplumsal kabulünü kolaylaştıracak; yoksullara, çalışanlara ve bölgelere yardımlar, gelirlerin geri dönüştürülmesi, sektörel vergi-sübvansiyon programları gibi, destekleyici politikalara ihtiyaç olacaktır (IMF, 2019, s. 9; Timilsina ve ark. 2021, s. 4-5). Bunun için karbon vergisi çok daha uygun bir seçenektir (Çelikkaya, 2011a, s. 91). Özellikle İskandinav ülkelerinde karbon vergisi çalışanların vergi yükünün düşürülmesine yardımcı olmuştur (Borenstein ve Kellogg 2022, s. 7). Karbon vergisi gibi ETS'lerin de istihdamın vergi yükünü düşürmek için kullanılması mümkündür. Ancak uygulamada ücretsiz izin tahsislerinin oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Ayrıca izinlerin fiyatlandırıldığı yerlerde ise ETS'den elde edilen gelirler, genel amaçlar için kullanılmak üzere bütçeye aktarılmak yerine, tablo 3'den de görüleceği gibi daha çok iklim eylemlerine tahsis edilmektedir (Çelikkaya, 2023, s. 12). İklim eylemlerinin kapsamına; emisyonun azaltılması, YEN teknolojilerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, karbon tutma ve depolama, düşük emisyonlu ulaşım geçiş, Ar-Ge, bölgesel ısıtma ve sosyal yardımlar girmektedir (Parry ve ark. 2014, s. 41).

Tablo 3: Karbon Fiyatlandırma Planları, G20 ve AB Ülkeleri

Ülke/Bölge	Karbon Vergisi/ ETS/ Karma*	Yıl	Kapsam				Kapsama Oranı*** (%)	Fiyat** Dolar/ton	Gelir % GSYİH	Vergi/ Uygulanma Noktası	Kullanım
			Enerji	Endüstri	Ulaşım	Binalar					
Arjantin	KV	2018	Var	Var	Var	Yok	20	5	0.070	Orta	Genel bütçe
Kanada	Karma	2019	Var	Var	Var	Var	67	38	0.16	Orta	Vergi indirimleri, Çevresel harcamalar
Çin	ETS	2013, 2014, 2016, 2021	Var	Yok	Yok	Yok	38	9	0.32	Orta	Çevresel harcamalar
Fransa	Karma	2005, 2014	Var	Var	Var	Var	56	64	0.41	Orta ve Aşağı	Genel bütçe, Çevresel harcamalar
Almanya	ETS	2005, 2021	Var	Var	Var	Var	85	62	0.45	Orta ve Aşağı	Çevresel harcamalar
Endonezya	KV	2022	Var	Yok	Yok	Yok	26	2	0.05	Orta	Genel bütçe
İtalya	ETS	2005	Var	Var	Yok	Yok	34	87	0.18	Orta	Genel bütçe, Çevresel harcamalar
Japonya	Karma	2010, 2011, 2012	Var	Var	Var	Var	77	2	0.05	Orta	Çevresel harcamalar
Kore	ETS	2015	Var	Var	Var	Var	73	19	0.99	Orta	Çevresel harcamalar
Meksika	Karma	2014, 2020	Var	Var	Var	Var	61	4	0.02	Orta	Genel bütçe
Güney Afrika	KV	2019	Var	Var	Var	Var	80	10	0.04	Orta	Genel bütçe
İngiltere	Karma	2013, 2021	Var	Var	Yok	Yok	49	67	0.42	Aşağı	Genel bütçe, Vergi indirimleri
ABD	ETS	2009, 2012, 2018, 2021	Var	Var	Var	Var	7	24	0.05	Yukarı Ve Orta	Genel bütçe, Doğrudan transferler, Çevresel harcamalar
AB	ETS	2005	Var	Var	Yok	Yok	41	87	0.26	Aşağı	Genel bütçe, Çevresel harcamalar

*Nisan 2023 tarihi itibarıyla uygulanan veya planlanan 73 ulusal karbon fiyatlandırması mekanizması bulunmaktadır.

** Karbon fiyatlarının 2021 yılı ortalaması; 5-115 ton/Dolar arasında farklılaşmıştır.

*** Karbon fiyatlandırması 2021 yılında küresel emisyonların sadece % 21'ini (%16 ETS ve %5 vergi) kapsamıştır.

Kaynak: WBG, (2023); Parry ve ark. (2022a); Parry ve ark. (2023)

Türkiye'de bir karbon vergisinin, mevcut yakıt vergisi sistemine dahil edilmesi ve diğer fosil yakıtları da kapsayacak şekilde uygulanması mümkündür. Bu sayede yönetsel ve yasal alt yapısı zaten mevcut olduğu için ayrı bir karbon vergisi idaresine ihtiyaç kalmayacaktır (Çelikkaya, 2023, s. 8). Türkiye köklü bir akaryakıt vergisi uygulama tecrübesine

sahiptir¹ ve 1930 yılından beridir akaryakıt ürünlerinden doğrudan vergi alınmaktadır (1718 sayılı Dahili İstihlak Vergisi Hakkında Kanun, m., 2). Buna karşılık hazırlıkları devam eden AB ile uyumlu bir ETS sistemi, emisyonların ve ticaretin izlenmesi için ek kapasite gerektirecektir. Bu nedenle uygulamada ETS'ler genellikle küçük ölçekli emisyon yayıcıları kapsamında tutmaktadır. Ancak emisyon hedeflerine daha kesin bir şekilde ulaşılabilmesi ETS'leri daha cazip kılmaktadır. Bu durumda bir üçüncü seçenek karma bir yaklaşım uygulamaktır. Örneğin AB-ETS sisteminde, enerji ve sanayi sektörleri ETS kapsamında değerlendirilmektedir. Buna karşılık Danimarka, Finlandiya, Fransa, İrlanda, Portekiz, İsveç gibi ülkeler, ulaştırma ve inşaat sektörlerini karbon vergisi kapsamında değerlendirmeyi tercih etmektedir. Böyle bir durumda ise, maliyet etkinliği açısından, karbon fiyatlarının uyumlaştırılması (vergi oranlarının seyrine eşdeğer bir taban fiyat belirlenmesi) gerekecektir (Parry ve ark. 2023, s. 12). Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi OECD ve AB üyesi ülkeler arasında her üç seçeneği de tercih eden ülkeler bulunmaktadır.

Türkiye'de bir karbon fiyatlandırması aynı zamanda emisyon yoğun sektörlerin, AB'nin sınırda karbon düzenlemesinden etkilenme derecesini de azaltacaktır. AB, 11 Aralık 2019 tarihli Yeşil Mutabakat ile enerji, ulaşım, sanayi, finans, inşaat ve tarım sektörlerinde, sınırda karbon vergisi uygulama kararı almıştır. Her hangi bir yükümlülük gerektirmeyen dört yıllık bir geçiş döneminin ardından 2023 yılından itibaren, demir-çelik, alüminyum, çimento, gübre ve elektrik ürünleri ile sınırlı olmak üzere, sınırda karbon düzenlemesi mekanizması uygulanmaya başlanmıştır ve süreç 2026 yılında tamamlanmış olacaktır. AB'nin buradaki amacı rakiplerinden daha yüksek düzenleyici maliyetlerle karşılaşan yurt içi firmalara rekabet avantajı sağlamak ve yatırımların daha düşük emisyon hedefi olan ülkelere, yani vergi olmayan ya da düşük olan ülkelere kaymasını önlemektir (Çelikkaya, 2023, s. 13). Bu kapsamda eşdeğer iklim politikaları olmayan ülkelere ithal edilen mallara karbon içeriğine göre ayarlanan vergiler uygulanacak ve aynı zamanda bu ülkelere yapılan ihracata ise vergi indirimleri yapılacaktır (Ticaret Bakanlığı, 2021, s. 12).

Türkiye'nin ithalatının %34'ünü ve ihracatının %42'sini oluşturan AB'nin sınırında böyle bir düzenleme yapması yani bir tür gümrük vergisi uygulayacak olması, Türkiye açısından bir risktir (WBG, 2022a, s. 16). Yakın tarihli bir araştırma ilave önlemler alınmadığı takdirde Türkiye'nin GSYİH kaybının verginin büyüklüğüne bağlı olarak 2030 yılına kadar %2,7 ila %3,6 aralığında olacağını göstermektedir (Acar ve ark. 2022, s. 8180). Bundan en çok emisyon yoğunluğu AB'ye göre daha yüksek olduğu için, demir-çelik ve alüminyum sektörleri etkilenecektir. Türkiye, demir ve çelik ihracatının %37'sini (yıllık 5 milyar dolar) ve alüminyum ihracatının %64'ünü (yılıda yaklaşık 1,4 milyar dolar) AB'ye gerçekleştirmektedir (OECD, 2023, s. 53; WBG, 2019, s. 97; Yeldan ve ark. 2020, s. 12vd). Dünya Bankası, sınırda karbon ayarlamalarının Türkiye üzerinde uzun vadeli etkisinin makine ve ekipman imalat sektörleri hariç, oldukça büyük olacağını öngörmektedir (WBG, 2022b, s. 95-97). Bu etkinin azaltılabilmesi için en uygun çözüm eşdeğer bir sınırda karbon düzenlemesi yapılmasıdır. Fiyatlandırma muafiyeti, emisyon standardı ve ücretsiz tahsisler gibi diğer alternatif çözümler ise idari yönden daha basit olmakla birlikte, hem azaltma teşviklerini sınırlandırmakta ve hem de potansiyel gelirden vazgeçmektedir (Parry ve ark. 2023, s. 23; Keen ve ark. 2021, s. 23).

4. Diğer Emisyon Azaltım Araçları

Karbon fiyatlandırmasının başarıya ulaşabilmesi için, diğer azaltım araçları ile desteklenmesi gereklidir. Her ne kadar bu araçlar karbon fiyatlandırması kadar etkili olmasa da, enerji fiyatlarına yansıtılmadıkları için, toplumsal kabulü daha fazla olabilecektir.

4.1. Enerji Üretiminde Emisyona Dayalı Olarak Vergilendirilmesi

Türkiye'nin her yıl %3-4 oranında artan enerji talebinin büyük bir kısmı halen fosil yakıtlardan (%33 kömür ve %17 gaz) karşılanmaktadır. Üretimde yenilenebilir enerjinin (YEN) payı sadece %15,2 civarındadır (IEA, 2021, s. 71; OECD, 2023, s. 12; WBG, 2022a, s. 36). En büyük emisyon kaynaklarından biri olmasına rağmen kömür üretimine², toplamda büyük boyutlara ulaşan destekler verilmektedir. Bu gruba; sübvansiyon, ücret istisnası, tarife garantileri ve düşük vergileme dahildir. Bu, ithalata olan bağımlılığı azaltmak ve yakıt çeşitliliğini artırmak politikasının haklı bir gerekçesi olsa dahi, Türkiye'nin 2053 yılında sıfır emisyon hedefine ulaşabilmesi için, kömür üretimine verilen sübvansiyonların aşamalı olarak kaldırılması gerekmektedir. Örneğin Hindistan ve Güney Kore 2018 yılında kömürün vergisini artıran vergi reformları yapmıştır. Türkiye'nin ayrıca 2030 yılında %67 YEN hedefine uygun olarak YEN üretiminin daha fazla teşvik etmesi gerekmektedir (Çelikkaya, 2021, s. 295). Türkiye'de 2018-2022 döneminde kömürün elektrik üretimindeki payı nispeten %16 civarında sabit kalırken, YEN'in payı ciddi bir artış göstermiş ve %21,4'den %42,4'e

¹ Türkiye'de akaryakıt vergilerinin tarihsel gelişimi hakkında daha geniş bilgi için bkz., (Çalışkan, 2020, s. 12vd).

² Türkiye'de kömür üretiminde özellikle düşük ısı ancak daha yüksek emisyonlu olan linyit kömürü, büyük bir paya sahiptir. Türkiye'nin kanıtlanmış linyit rezervlerinin %1,3'üne sahiptir. Örneğin Konya Karapınar'da planlanan 5 GW'lık linyit santrali aynı zamanda Dünyanın en büyük kömür santrallerinden biri olacaktır (Parry ve ark. 2023, s. 24).

çıkmıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023a, s. 38). Türkiye halen YEN kurulu gücü bakımından Dünyada 12 inci ve Avrupa 5 inci sıradadır. Buna karşılık Türkiye halen güneş potansiyelinin sadece %3'ünü ve rüzgar potansiyelinin de sadece %15'inin kullanabilmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2021, s. 26). Ayrıca YEN'in içinde hidronun payının %20-%30 aralığında oldukça yüksek olması, 2014 ve 2021'de yaşanan kuraklıklarda olduğu gibi Türkiye'yi, enerji risklerine karşı oldukça hassas kılmaktadır. Örneğin Danimarka bu tür bir riski, etkin şebeke yönetimi, dolun tesisleri ve kaynak eşitleme yoluyla yönetmektedir. Ancak Türkiye halen YEN depolama ve benzeri teknolojiler için diğer OECD üyelerinden çok daha az harcama yapmaktadır (OECD, 2023, s. 52).

Türkiye, YEN üretimini hali hazırda; tarife garantisi, net ölçüm ve ihale yoluyla teşvik etmektedir. 2005 yılında YEN teknolojilerine kurulum maliyetlerine göre 7,3-13,3 cent/kWh arasında değişen sabit bir tarifeye göre alın güvencesi verilmeye başlanmıştır³. Ayrıca yerli teknolojiler için 0,4- 2,4 cent/kWh arasında değişen ilave katkı verilmektedir⁴. Tarifinin 2010 yılı sonunda güncellenmesi, YEN yatırımlarına olan ilgiyi artırmıştır. Diğer yandan garanti sürenin uzatılması ve tarifinin en azında başlangıçta daha yüksek belirlenmesi YEN yatırımlarının çekiciliğini daha da artıracaktır. Örneğin Almanya'da YEN yatırımlarına 20 yıl gibi oldukça uzun bir süre için destek verilmektedir (Çelikkaya, 2017a, s. 16). Türkiye'de 2013 yılında, hanelere üretim fazlası güneş gücünü (şu an 50kW'a kadar) şebekeye satma imkanı verilmiştir. 2016 yılında bir ihale süreci başlatılmış ve ayrıca %65 yerlilik şartı getirilmiştir⁵. En son 2020 yılında, tüketicilerin, YEN kaynaklarından üretilen elektrik satın alabilmeleri sağlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2021, s. 27). Türkiye'de YEN yatırımları ayrıca genel bir vergi teşvik sisteminden yararlanmaktadır⁶. İlaveten 2016 yılında proje bazında yeni bir teşvik uygulaması daha başlatılmıştır⁷. Bu sayede 100 milyon doları aşan YEN projeleri KDV ve gümrük vergisi ayrıcalıklarını da içeren toplamda on dört destekten yararlanabilmektedir. Bu gruba; sigorta primi, gelir vergisi stopajı, yeri tahsisi, faiz, hibe, enerji, altyapı, nitelikli personel, sermaye, alım garantisi, izin, tahsis, ruhsat, lisans ve tescil, destekleri dahildir (6745 Sayılı Kanun, m. 80). İhtiyaç odaklı bu esnek sistem, YEN yatırımlarının teşviki için önemli bir dönüm noktası olmuştur (Çelikkaya, 2021, s. 302-303).

Türkiye'nin enerji üretiminde YEN'in payının artırılması ve aynı zamanda kömürün ve doğal gazın payının azaltılması hedefine en uygun politika veya bunun için en etkili araç şüphesiz bir karbon fiyatlandırması olacaktır. Bununla birlikte araştırmalar enerji fiyatlarının en çok bir karbon fiyatlandırması ile yükseldiğini göstermektedir (Borenstein ve Kellogg 2022, s. 40). Böyle bir durumda karbon fiyatlandırmasının toplumun özellikle düşük gelirli kesimi tarafında büyük bir tepki ile karşılaşması ihtimaline karşılık, alternatif bir diğer çözüm, enerji fiyatlarını yükseltmeden emisyon oranlarını düşürecek bir vergi ve sübvansiyon mekanizması geliştirilmesidir (Parry ve ark. 2023, s. 26). Böylece her hangi bir enerji üreticisi, ortalama emisyonlara göre bir bedel ödeyeceği için, emisyonlarını azaltma yönündeki her türlü davranışsal tepkiden yararlanmak zorunda kalacaktır. Bir başka ifade ile emisyonları azaltmanın aynı zamanda bir ödülü olacaktır.

Karbon emisyonunun azaltılması konusundaki küresel çabaların yetersizliği düşünüldüğünde, kısa vadede metan emisyonlarının azaltılması daha büyük bir önem kazanmaktadır. Bunun için metan emisyonu kaynaklarının bir bedel ödemesi gerekmektedir. Bu konuda öncü ülkelerden biri olan Norveç'te, sayıları yaklaşık otuz kadar olan petrol ve gaz şirketleri 50 Dolar/tonCO₂ tutarında bir metan vergisi ödemektedir. Benzer bir vergi ABD tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Verginin oranı aşamalı olarak 2026 yılında 50 Dolar/tonCO₂ olacaktır (Parry ve ark. 2022b, s. 2-9). Böyle bir bedelin diğer metan emisyonu kaynaklarına da genişletilmesi mümkündür (Parry ve ark. 2023, s. 32). Örneğin Yeni Zelanda, 2025'ten itibaren tarımsal emisyonları fiyatlandırılan dünyadaki ilk ülke olmaya hazırlanmaktadır (WBG, 2023, s. 25). Kosta Rika'da, ormancılık faaliyetlerinde emisyonu dayalı bir çevre hizmetleri vergisi uygulanmaktadır (Sedjo ve Marland 2003, s. 438). Atık sektöründe ise, metan emisyonlarının azaltılmasına yönelik davranışsal tepkiler daha sınırlı olduğu için, böyle bir verginin uygulanması daha kolay olacaktır (Parry ve ark. 2022b, s. 10). Bu konuya bina emisyonlarının azaltılması ile ilgili kısımda ayrıca değinilecektir.

4.2. Ulaşım Araçlarının ve Yakıtlarının Vergilendirilmesinde Emisyonun Esas Alınması

Türkiye'nin ulaşım araçlarından kaynaklanan emisyonların azaltılmasına yönelik her hangi bir taahhüdü bulunmamakla birlikte, 2030 yılına kadar 1 milyon yeni elektrikli aracın yollarda olması hedeflenmektedir (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2024, s. 74; Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2023a, s. 95). Bu iddialı hedefe karşılık şu ana kadar

³ 5346 Sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Üretimi Amacıyla Kullanılması Hakkındaki Kanun, (RG. Tarih: 18 Mayıs 2005, RG. No: 25819)

⁴ Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmeliğin yerli ürün kullanımının desteklenmesini düzenleyen 21 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır (RG. Sayı: 29865, RG Tarih: 22 Ekim 2016)

⁵ İhale yönteminin en büyük riski çok düşük teklifler verilmesi halinde projelerinin başarısız olabilmesidir. Örneğin İngiltere'de tamamlanamayan projelerin çokluğu nedeniyle 2003 yılında kota zorunluluğuna dayalı bir modele dönülmüştür (Çelikkaya, 2017b, s. 69)

⁶ 2012/3305 Sayılı Yatırımlara Devlet Yardımları Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı (RG. Tarih: 19 Haziran 2012, RG. No: 28328)

⁷ 6745 Sayılı Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG Tarih: 7.9.2016, RG. No: 29824); Bakanlar Kurulu Kararı No: 2016/9495 (RG. Tarih: 26 Kasım 2016, RG. No: 29900)

elektrikli araç satışları, yeni araç satışlarının % 1'inin altında kalmıştır. Bazı Avrupa ülkelerinde bu oran % 10-25 arasında, İzlanda ve Norveç'te %52 ve %75 seviyelerde ve Dünya'da ortalama % 5 civarındadır (Parry ve ark. 2023, s. 29; Black ve ark. 2022, s. 26).

Türkiye'de yeni araç alımlarında, motor büyüklüğüne göre % 45 ve %220 arasında değişen oranlarda bir ÖTV alınmakla birlikte, elektrikli araçlarda bu oranlar %10 ve %60 olarak uygulanmaktadır. Ayrıca hibrit motorlu araçlar 1600-2.500 cm³ arasındaki konvansiyonel eşdeğerlerine göre, daha avantajlı oranlardan yararlanmaktadır (4760 Sayılı ÖTV Kanunu, m. 12/II Sayılı Liste). Diğer yandan motorlu taşıtlar vergisi ise, tam tersine daha yüksek emisyon yayan eski veya yaşlı araçların daha uzun süre kullanılması yönünde bir teşvik oluşturmaktadır (Çelikkaya, 2011b, s. 114; Şenzeybek ve Mock 2019, s. 1).

Türkiye'de araç alım vergisi sistemi, emisyonu dikkate alacak şekilde tasarlanmamıştır. Buna karşılık, birçok ülke araç alım vergisi tarifelerini, emisyon hedefleri doğrultusunda yeniden düzenlemektedir. Örneğin İsveç, elektrikli ve hibrit araçlara 10.000-60.000 SEK arasında değişen indirim uygularken, yüksek emisyonlu araçlardan 3 yıl süre ile 82-107 SEK arasında ilave vergi almaktadır. Norveç, 2025 yılına kadar bütün araçların sıfır emisyonlu olabilmesi için, vergiyi emisyonla göre ayarlamıştır ve bu sayede birçok aracın elektrikli modelleri, benzinli eşdeğerlerine göre daha ucuz hale gelmiştir. Türkiye'de ise halen indirimli ÖTV oranlarına rağmen, elektrikli ve hibrit araçların fiyatları daha yüksektir. İspanya, 2009 yılında emisyonla göre değişen %4,75-%14,75 aralığında bir tarife getirmiştir. Almanya'da 95gCO₂/km'ye kadar emisyonlu araçlar, vergisinden istisnadır. Avusturya'da, sıfır emisyonlu bazı hizmet araçları, vergiden istisnadır. Hollanda'da düşük emisyonlu araçlar, daha az vergi ödemektedir. Çin'de elektrikli araçların vergisi %50 indirilmiştir ve 2017 yılı sonuna kadar elektrikli araç alımları vergiden istisna edilmiştir. Kanada'da fosil yakıtlı araçlardan 1.000-4.000 CAD aralığında bir yeşil vergi alınmaktadır (Çelikkaya, 2010, s. 70). Türkiye'de de benzer bir emisyonla dayalı vergileme sistemine geçilmesi, düşük emisyonlu araçlara geçiş için önemli bir teşvik oluşturacaktır.

Türkiye'de araç yakıtlarından çok yüksek oranda ÖTV alınmakla birlikte, sadece belli yol yakıtı türlerine odaklandığı için, emisyonun azaltılmasından daha çok gelir sağlama amacına hizmet etmektedir (IEA, 2021, s. 32-33; Çelikkaya, 2020, s. 16). Bu örtülü karbon vergisi, benzin için yüksek olsa da, diğer yakıtlar için durum böyle değildir. Karbon emisyonu benzine göre % 16 daha fazla olan dizelin vergisi benzinin 1/3'ü kadardır (WBG, 2022, s. 36). Her ne kadar yakın dönemde vergi boşluğu daralsa da, yüksek emisyonlu dizel araçlara olan talep halen sürmektedir. Aynı zamanda likit gazın (LPG) daha düşük vergilendirilmesi de, kirliliğe pozitif katkı sağlamaktadır (OECD, 2021, s. 60). Araçlarda YEN yakıt karışımına %2 oranında bir ÖTV indirimi sağlanmakla birlikte, bu oran diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça düşük seviyededir (Çelikkaya, 2017a, s. 20). Örneğin Avusturya'da, %4,6 katkılı benzinde 0,515 Euro yerine 0,482 Euro ve %6,6 katkılı dizelde 0,425 yerine 0,397 Euro indirimli vergi alınmaktadır. Çekya'da biyo yakıt, ÖTV'den muaftır ve etanol ve biyodizel karışımına indirim uygulanmaktadır. İtalya'da biyo yakıtlara %28 indirim uygulanmaktadır (Çelikkaya, 2017c, 9, s. 12).

Akaryakıt vergilerinde temel prensip, vergi oranlarının, çevresel zararları yansıtacak şekilde belirlenmesi olmalıdır. Buna karşılık fosil yakıtlar genellikle verimli seviyelerin yani çevreye zararlı davranışların sosyal maliyetlerinin çok altında vergilendirilmekte ve matrahları dar tutulmaktadır (WBG, 2019, s. 8). Türkiye'de halen araç yakıtlarında %98 petrole bağımlılık bulunmaktadır (OECD, 2023, s. 12; WBG, 2022a, s. 36). Bu durumda en iyi alternatif, karbon fiyatlandırmasına dayalı bir sisteme geçilmesi olacaktır.

Taşımacılık emisyonlarının azaltılabilmesi için ilave bir destek aracı da trafiğin yoğun olduğu saatlerde, araç kullanıcılarına bir bedel (sıkışıklık harcı) ödettilmesidir. Bu aynı zamanda sıkışıklığın neden olduğu trafik kazalarının azalması, araç sürüş mesafelerinin kısılması ve yatık talebinin düşmesi gibi önemli dışsal faydalar da sağlayacaktır (Çelikkaya, 2020, s. 23). Benzer bir uygulama, hava yolu taşımacılığından kaynaklanan emisyonların azaltılmasında da faydası olacaktır. Türkiye'de hava yolu taşımacılığına olan talep her geçen gün artmaktadır. Bunun neden olduğu kirliliğin maliyetinin sebep olanlara yüklenebilmesi için, Türkiye'de de, aynen İsveç ve Hollanda'da olduğu gibi bir ulusal havacılık vergisi getirilmelidir (Çelikkaya, 2020, s. 23).

4.3. Bina Emisyonlarının Azaltılmasının Teşvik Edilmesi

Türkiye'nin, 2030 yılına kadar tüm yeni binaları ve 2050 yılına kadar tüm mevcut binaları karbondan arındırmak gibi önemli bir hedefi vardır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023a, s. 32). Bu kapsamda yapılan düzenlemeler daha çok yeni binalara odaklanmıştır. Ancak 2019 yılında mevcut binaların yenilenmesini teşvik etmek amacıyla gelir vergisi kanununda değişiklik yapılmış ve yalıtım ve enerji tasarrufu amacıyla yapılan harcamaların bunların üstlenildiği yılda indirilebilmelerine izin verilmiştir (193 Sayılı GVK, m. 40/7). Ayrıca herhangi teşvik bulunmamasına rağmen, binaların çatılarında oldukça fazla güneş ısıtma sistemi bulunmaktadır. Ancak bunların, doğal gazlı ısıtma sistemleriyle değiştirilmeye başlandığı görülmektedir (IEA, 2021, s. 82).

Binaların yenileme oranlarının artırılmasına yönelik çok çeşitli davranışsal tepki bulunmaktadır. Bu gruba;

güçlendirme, yalıtım, temiz ve verimli ısıtma sistemlerine geçiş, enerji tasarruflu aydınlatma ve cihaz kullanımı, akıllı evlere dönüşüm ve bina verimliliğinin artırılması, dahildir. Ancak çoğu zaman bina yenilemelerinde bir takım zorluklarla karşılaşabilmektedir. Dolayısıyla çok agresif bir karbon fiyatlandırması yapılsa dahi, yenileme maliyetlerinin yansıtılamaması, gerekli peşin fonlardan yoksunluk, sağlanacak enerji tasarrufu konusunda kararsızlık, enerji fiyatları ve yüklenici firmaların kalitesine ilişkin belirsizlikler, bina yenileme oranlarını etkileyebilmektedir (Parry ve ark. 2023, s. 31). Bu nedenle daha iyi bir çözüm teşvik programları uygulamak olabilir. Örneğin mevcut binalarda kullanılan fosil ısıtma sistemlerine vergiler getirilmesi ve elektrikli ısıtma sistemleri için bir indirim veya sübvansiyon sağlanması, sıfır karbonlu ısıtma sistemlerine geçişi hızlandırabilecektir (Parry ve ark. 2023, s. 31).

Türkiye'de emlak vergisi kanununa, binaların enerji performansına dayalı böyle bir vergi ve sübvansiyon sisteminin eklenmesi mümkündür. Halen birçok ülkede yeşil binalar ödüllendirilmektedir. ABD'de, 28 eyalette yeşil binalar emlak vergisinden muaftır. Kolorado ve Maryland vergisi iadesi ve Nevada, New York, Kuzey Karolina, Güney Dakota ve Tennessee vergisi indirimi uygulamaktadır. Malezya/Petaling Jaya'da, yeşil binalar emlak vergisinden muaftır. Kanada/British Columbia'da, yeşil binalar yedi yıl emlak vergisi ödememektedir. Avrupa ülkelerinden Bulgaristan'da, yeşil sertifikalı binalar 5-10 yıl arasında emlak vergisinden muaftır. İtalya'da ve İspanya'da, YEN'le donatılan binalara 5 yıl süre ile ve %15 ve %50 arasında değişen indirimli oranlar uygulanmaktadır. Romanya'da, yeşil sertifikalı binalarda %50 indirim uygulanmaktadır. İsveç'te, YEN tesisleri farklı oranlara tabi tutulmaktadır. Hindistan'da, yeşil binalar %5-10 oranında indirimden yararlanmaktadır (Çelikkaya, 2018, s. 363-375).

Bina emisyonlarının azaltılması için bir diğer çözüm atıkların geri dönüştürülmesini teşvik edecek bir program uygulanmasıdır. Türkiye, 2017 yılında sıfır atık eylem planı hazırlamıştır. Bu kapsamda, atık oluşumunun önlenmesi, atıkların azaltılması, atıkların kaynağında geri dönüştürülmesi ve doğal kaynakların daha verimli kullanılması amaçlanmaktadır (WBG, 2022a, s. 1). Bununla birlikte mevcut atık su vergisi, davranışlara göre değil, binanın niteliğine göre değişmektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, mük., m., 44). Verginin, üretilen atık miktarı ile ilişkilendirilmemiş olması, atık azaltımına yönelik bir teşvik oluşturmamaktadır (Çelikkaya, 2021, s. 113).

Bunun yerine binalardaki atığa göre şekillenen bir katı atık vergisi (örneğin çöp torbası başına) geri dönüşüm için büyük bir teşvik sağlayacak ve aynı zamanda çöp sahalarındaki metan emisyonunu azaltacaktır (Çelikkaya, 2011b, s. 106, 109). AB'de halen Güney Kıbrıs, Almanya, Hırvatistan, Malta hariç, 3 Euro/ton ve 113,01 Euro/ton arasında değişen bir çöp depolama vergisi uygulanmaktadır. Örneğin en yüksek oranlardan birini uygulayan Hollanda'da çöp toplama vergisi, geri dönüşüme geçişi hızlandırmıştır. Hollanda'da şu an atıkların %80'den fazlası geri dönüştürülmektedir ve atıkların sadece %2'si depolanmaktadır⁸.

5. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye, 2053 yılı için sıfır emisyon hedefi belirlemiştir. Bu hedefe ulaşabilmek için çeşitli politika tedbirleri alınmaktadır. Ancak IMF'nin öngörülleri mevcut azaltım tedbirleri ile orta ve uzun vadeli emisyon hedeflerinin uyumlaştırılmasının güç olacağı yönündedir. Bu nedenle yeni emisyon azaltımı araçlarına ihtiyaç vardır. Bunu için en ideal çözüm merkezinde karbon fiyatlandırmasının yer aldığı daha kapsamlı bir emisyonla mücadele politikası geliştirilmesidir. 2872 Sayılı Çevre Kanunu⁹ bir karbon ticareti mekanizmasını kurulmasına izin vermektedir (m.. 3/h). Buna dayanarak hazırlanan İklim Değişikliği Kanun Taslağında bir Emisyon Ticareti Sisteminin (ETS) kurulacağı yer almaktadır. Ancak Türkiye için daha ideal olanı ETS yerine, bir karbon vergisi uygulamaktır. Karbon vergisi önemli bir gelir kaynağıdır ve diğer vergilerin yükünün azaltılmasında oldukça etkili olacaktır. Ayrıca karbon vergisinin çevresel amaçlara tahsis edilmesi de pekala mümkündür. Pandemi krizinde artan kamu borç yükleri, emeğin ve tüketimin vergi yükünü artırmıştır. Bu bağlamda karbon vergisi uygun bir gelir kaynağı olacaktır. Paris Anlaşması ile öngörülen 35 dolardan başlayacak¹⁰ ve emisyon hedeflerine ulaşma seviyesine göre ayarlanacak bir karbon vergisinin, mevcut akaryakıt vergisi sistemine dahil edilmesi kolay olacaktır. Türkiye'nin enerji yoğun ticaret sektörlerini (demir, çelik, alüminyum, çimento) fiyatlandırmanın etkilerinden arındırmak için de, sınırda karbon ayarlamasına geçilmesi gerekmektedir.

Karbon fiyatlandırmasının toplumsal tepki ile karşılaşma olasılığı yüksektir. Fosil yakıtların fiyatları yükseleceği için, karbon vergisinin kabul edilebilirliğini artıracak ilave tedbirlere veya azaltım araçlarına ihtiyaç olacaktır. Bunlar içinde ön plana çıkan seçenek özünde kötülerin cezalandırılması ve iyilerin teşvik edilmesine dayalı bir emisyon

⁸ Hollanda'da 2014 yılına kadar çöp depolama vergisi iki farklı oranda (yasak olmayan atıklar için 13 Euro/ton ve izne tabi yanıcı ya da geri dönüşümlü atıklar için 107 Euro/ton) uygulanmıştır (Çelikkaya, 2020, s. 22).

⁹ (RG. Tarih: 11.08.1983, R.G. No: 18132)

¹⁰ IMF uzmanlarının öngörülleri de 35 dolardan başlayan ve aşamalı olarak 75 dolara çıkacak bir karbon fiyatlandırmasının (karbon vergisi veya ETS olabilir) Türkiye'nin orta ve uzun vadeli hedeflerinin uyumlaştırılması için yeterli olacağı yönündedir (Parry ve ark. 2023, s. 15).

fiyatlandırması yapılmasıdır. Türkiye’de enerji, ulaşım, inşaat, tarım ve ormancılık sektörlerinden kaynaklanan emisyonların azaltılmasında, ortalama emisyon oranlarına dayalı bir vergi ve sübvansiyon sistemi, emisyonların azaltılması yönündeki her türlü davranışsal çabayı teşvik edecektir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: The study does not require ethics committee approval.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declare that this study has received no financial support.

Yazarların ORCID ID’leri / ORCID IDs of the authors

Ali Çelikkaya 0000-0003-4218-404X

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Acar, S., Aşıcı, A. A., & Yeldan, A. E. (2022). Potential Effects of the EU’s Carbon Border Adjustment Mechanism on the Turkish Economy. *Environment, Development and Sustainability*, 24, 8162-8194.
- Black, S., Ruo, C., Aiko, M., Victor, M., Ian, P., & Dinar, P. (2021). Scaling up Climate Mitigation Policy in Germany. *IMF Working Paper*, 21(241), 1-36.
- Black, S., Danielle, M., Ian, P., James R., & Karlygash, Z. (2022). A Framework for Comparing Climate Mitigation Effort Across Countries. *IMF Working Paper*, 22(254), 1-39.
- Borenstein, S., & Ryan, K. (2022). Carbon Pricing, Clean Electricity Standards, and Clean Electricity Subsidies on the Path to Zero Emissions. *EPIC Working Paper*, 96, 1-52.
- Çalışkan, N. (2020). *Akaryakıt Üzerinden Alınan Verilerdeki Olası Değişikliklerin Otomobil Kullanıcılarının Davranışlarına Etkisi: Sakarya İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Climatewatch (2024). Net Zero Tracker. <https://www.climatewatchdata.org/net-zero-tracker> (erişim: 12.02.2024).
- Çelikkaya, A. (2023). Karbon Fiyatlandırması Seçenekleri ve Tasarım Sorunları. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 1-26.
- Çelikkaya A. (2021). Yenilenebilir Enerji Destek Politikaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Yeni Türkiye*, 27 (117), 295-304
- Çelikkaya, A. (2020). En Son Çevre Vergisi Reformları Üzerine Bir İnceleme. *Mali Çözüm Dergisi*, 30(158), 13-27.
- Çelikkaya, A. (2018). Dünyada Yenilenebilir Enerji Yatırımlarına Sağlanan Vergi Teşviklerinin Değerlendirilmesi. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 357-384.
- Çelikkaya, A. (2017a). Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Yatırımlarına Sağlanan Teşvikler Üzerine Bir İnceleme. *Vergi Sorunları Dergisi*, 345(6), 1-22.
- Çelikkaya, A. (2017b). Yenilenebilir Enerjinin Teşvikine Yönelik Uluslararası Kamu Politikaları Üzerine Bir İnceleme. *Maliye Dergisi*, 172(1), 52-84.
- Çelikkaya, A. (2017c). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Yenilenebilir Enerjiye Sağlanan Teşvikler Üzerine Bir İnceleme. *Sayıştay Dergisi*, 104(1), 1-26.
- Çelikkaya, A. (2011a). Karbon Vergisi ve Dünyadaki Uygulamasının Değerlendirilmesi, *Vergi Sorunları Dergisi*, 276, 91-101.
- Çelikkaya, A. (2011b). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Çevre Vergisi Reformları ve Türkiye’deki Durumun Değerlendirilmesi. *Anadolu Ü. SBE. Dergisi*, 11(2), 97-120.
- Çelikkaya, A. (2010). Motorlu Taşıtların Vergilendirilmesinde Yeni Eğilim: Karbon Temelli Vergileme Modeli. *Vergi Sorunları Dergisi*, 266, 61-71.
- Çelikkaya A. ve Küçük, Ö. (2014). *Türkiye’de Karbon Vergisi Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme*. Prof. Dr. Şükrü Kızılot’a Armağan, Ankara.
- IMF (2019). *Fiscal Monitor: How to Mitigate Climate Change*. Washington.
- İklim Değişikliği Başkanlığı (2024). 2024-2028 Stratejik Plan. Erişim adresi: <https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/2024-2028%20Stratejik%20Plan.pdf>
- İklim Değişikliği Başkanlığı (2023). Taksonomi Çerçeve Dokümanı. Erişim adresi: [https://iklim.gov.tr/db/turkce/projeler/files/Taksonomi%20%C3%87er%20%C3%A7er%20Dok%20%C3%BCman%20%C4%B1\(2\).pdf](https://iklim.gov.tr/db/turkce/projeler/files/Taksonomi%20%C3%87er%20%C3%A7er%20Dok%20%C3%BCman%20%C4%B1(2).pdf)

- Keen, M., Ian, P., & James, R. (2021). Border Carbon Adjustments: Rationale, Design and Impact. *IMF Working Paper*, 21(239), 1-42.
- OECD (2023), Economic Survey Türkiye. https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-turkiye-2023_864ab2ba-en#page1
- OECD (2021) Economic Survey Türkiye. Erişim adresi: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-turkey-2021_2cd09ab1-en#page115
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023a). Orta Vadeli Program (2024-2026). Ankara.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023b). On ikinci Kalkınma Planı (2024-2028). Ankara.
- Parry, I. (2021). Implementing the United States' Domestic and International Climate Mitigation Goals: A Supportive Fiscal Policy Approach. *IMF Working Paper*, 21(57), 1-39.
- Parry, I., Minnett, D., & Zhunussova, K. (2023). Climate Mitigation Policy in Türkiye. *IMF Working Papers*, 2023(108), 1-48.
- Parry, I., Simon, B., & Karlygash, Z. (2022a). Carbon Taxes or Emissions Trading Systems? Instrument Choice and Design. *IMF Staff Climate Note*, 2022(006), 1-25.
- Parry I., Simon, B., Danielle, M., Victor, M., & Nate, V. (2022b). How to Cut Methane Emissions. *IMF Staff Climate Note*, 2022(008), 1-28.
- Parry, I., Simon, B., & James, R. (2021). Proposal for an International Carbon Price Floor among Large Emitters. *IMF Staff Climate Notes*, 2021(001), 1-18.
- Parry, I., Dirk, H., Eliza, L., & Shanjun, L. (2014). *Getting energy prices right : from principle to practice*. International Monetary Fund, Washington, D.C.
- Sedjo, R. A., & Gregg, M. (2003). Inter-trading permanent emissions credits and rented temporary carbon emissions offsets: some issues and alternatives. *Climate Policy*, 3(4), 435-444.
- Şenzybek, M., & Mock, P. (2019). Passenger car emissions in Turkey: A baseline analysis of current vehicle taxation policies in Turkey and their impact on new and used passenger cars, 1-33. Erişim adresi: <https://www.theicct.org/publications/passenger-car-emissions-turkey>
- Ticaret Bakanlığı (2021). Yeşil Mutabakat Eylem Planı 2021. Erişim adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>
- Uyduanoğlu, A., & Öztürk, S. S. (2020). Public support for carbon taxation in Turkey: drivers and barriers, *Climate Policy*, 20(9), 1175-1191.
- WBG (2023). *State and Trends of Carbon Pricing 2023*. World Bank Group, Washington DC.
- WBG (2022a). *Unlocking Green Finance in Turkey*. World Bank Group, Washington DC.
- WBG (2022b). *Turkey Economic Monitor; Sailing Against the Tides*. World Bank Group, Washington DC.
- WBG (2019). *Fiscal Policies for Development and Climate Action*. World Bank Group, Washington DC.
- Timilsin, T., Yazid, D., Mike, T., & Dirk, H. (2021). Carbon Tax in an Economy with Informality: A Computable General Equilibrium Analysis for Côte d'Ivoire., *WBG Policy Research Working Paper*, 9710, 1-44.
- Yeldan, E., Aşıcı, A. A., & Acar, S. (2020). *Ekonomi Göstergeleri Merceğinden Yeni İklim Rejimi*, TUSİAD.

Atf Biçimi / How cite this article

Çelikkaya, A. (2024). Reconsidering Türkiye's carbon pricing policy. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 2024; 71, 15–27. <https://doi.org/10.26650/mcd2023-1453538>

Türkiye’de Seçili Şehir ve Bölgelerde Mükellef Psikolojisi: Literatürdeki Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme*

Taxpayer Psychology in Selected Cities and Regions in Türkiye: A Literature Review

Ali Fuat Uruş¹

¹Araştırma Görevlisi Doktor, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

Sorumlu yazar/

Corresponding author : Ali Fuat Uruş

E-posta/E-mail : alifuat.urus@ikc.edu.tr

*Bu makale, 12-15 Ekim 2023 tarihlerinde gerçekleştirilen 37. Uluslararası Maliye Sempozyumu’nda sunulan “Türkiye’de Deprem Yaşanan Şehirlerde Mükellef Psikolojisi: Literatürdeki Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme (Taxpayer Psychology in Earthquake Experienced Cities in Turkey: A Review of Studies in the Literature)” başlıklı bildirinin genişletilmiş ve revize edilmiş hâlidir.

ÖZ

Vergilemede mükellef psikolojisinin temelinde mükelleflerin vergiye bakışı ve vergiyi algılayış biçimi yer almaktadır. Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli faktörler arasında vergiye uyum ve vergi ahlakı gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusunu, seçili şehir ve bölgelerde (son üç büyük depremin -1999 Kocaeli depremi ve 2023 Kahramanmaraş depremleri- yaşandığı şehirler ve o deprem bölgeleri) vergi mükelleflerinin tutum ve davranışlarına yönelik gerçekleştirilen akademik araştırmaların incelenmesi oluşturmaktadır. Bu çalışma ile amaçlanan, depremlerin vergilemede mükellef psikolojisi üzerindeki etkisi değil (depremin etki ve sonuçlarından bağımsız olarak) bölgesel farklılıkların mükellef psikolojisi üzerindeki etkisini görebilmektir. Araştırmalardan elde edilen bulgulara göre tüm seçili şehir ve bölgelerde vergi yükü ağır, vergi oranları yüksek, vergi sistemi adaletsiz, vergi denetim ve cezaları yetersiz, kamu harcamaları verimsiz, kamu hizmetleri etkisiz bulunmuştur. Bölgesel olarak ise İstanbul ve Kocaeli gibi şehirlerde 6 Şubat depremlerinin görüldüğü şehirlere kıyasla vergiye bakış ve vergiye uyumun daha fazla olduğu ancak vergiye uyum maliyetinin daha düşük olduğu görülmüştür. Sonuçlar, mükelleflerin de sürece dâhil edildiği daha bütünsel ve katılımcı yapısal reformlara ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: vergi psikolojisi, mükellef psikolojisi, vergi tutumu, vergi algısı, vergi uyumu

ABSTRACT

The basis of taxpayer psychology involves taxpayers’ views and perceptions of taxes and taxation. Among the most important factors and determining variables affecting taxpayers’ attitudes and behaviors toward taxes are such factors as voluntary tax compliance and tax ethics. The subject of this study is the examination of academic research on the attitudes and behaviors of taxpayers in cities and regions selected from the areas hit by the last three major earthquakes in Türkiye (i.e., 1999 Kocaeli earthquake and 2023 Kahramanmaraş earthquakes). The aim of this study is not to reveal the effects of earthquakes on taxpayer psychology regarding taxation (regardless of the effects and consequences of the earthquake), but rather the effects of the regional differences on taxpayer psychology. According to the research findings, several conclusions have been drawn: In all selected cities and regions, the tax burden was found to be heavy, tax rates to be high, the tax system to be unfair, tax audits and penalties to be insufficient, public expenditures to be inefficient, and public services to be ineffective. Regionally, tax outlooks and tax compliance were found to be higher in cities such as İstanbul and Kocaeli compared to the cities where the 2023 Kahramanmaraş earthquakes had occurred, but the cost of tax compliance was lower. The results reveal a need for more holistic and participatory structural reforms that include taxpayers in the process.

Keywords: tax psychology, taxpayer psychology, tax attitude, tax perception, tax compliance

Submitted / Başvuru : 23.11.2023

Revision Requested/
Revizyon Talebi : 09.01.2024

Last Revision Received/
Son Revizyon : 13.02.2024

Accepted/Kabul : 03.03.2024

Online Yayın/
Published Online : 28.03.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED ABSTRACT

Taxpayer psychology refers to all taxpayers’ perceptions, attitudes, and behaviors regarding taxes and taxation. Internal, personal, and demographic factors such as age, gender, education, profession, marital status, belief structure, and income level, as well as external and environmental factors such as high tax rates, tax burden level, frequency of tax amnesty, and the deterrent effect of tax penalties and audits determine taxpayers’ tax perceptions, attitudes, and behaviors. These factors also affect tax compliance and tax awareness.

The study examines the previous studies in the literature on taxpayer psychology, such as applied studies that have investigated taxpayer attitudes and behaviors independently of the effects and consequences of earthquakes in the cities and regions that have been selected for experiencing any of the last three major earthquake disasters in Türkiye. In other words, the aim of the study is to examine various studies in the field of taxpayer psychology, specifically the limited studies in the literature on taxpayers in cities where the last three major earthquakes (i.e., the Kocaeli earthquake in 1999 and Kahramanmaraş earthquakes in 2023) had occurred. The justification for choosing these cities is that they represent different regions and cultural textures and are able to provide satisfactory results in terms of a regional comparison. The importance of the study is in how it demonstrates the general tax tendencies of taxpayers in earthquake zones irrespective of the earthquakes, as studies may have been conducted before or after the date of said earthquakes, in how it draws attention to what the taxpayers’ attitudes and behaviors towards taxes are, in how it introduces a new perspective to the subject by revealing the similarities and differences in terms of taxpayer psychology in Türkiye in general and between regions in particular, and in how it makes certain predictions for the future based on the results obtained from the research.

Tax psychology is a discipline that addresses all dimensions of taxpayer psychology and basically focuses on tax mentality and tax morality. To say that tax problems can be completely eliminated if only these two elements are provided in a country is difficult. According to the international and national literature, however, tax losses and evasion can be greatly reduced to the extent that a tax mentality and a tax morale are formed in a society, in addition to informality largely becoming preventable and the problem of tax compliance being able to be practically eliminated by enabling voluntary participation in taxes and establishing tax awareness.

Due to Türkiye’s geographical location, it is a country crossed by high tension fault lines. Therefore, the risk of an earthquake happening is extremely high. Historically, the country can be said to have had many violent and destructive earthquakes, with Kocaeli earthquake of August 17, 1999 and Kahramanmaraş earthquakes of February 6, 2023 being the recent main ones. Based on this and within the scope of a literature review, this article takes into consideration research on cities these earthquakes had greatly impacted. Apart from selecting earthquake cities as samples, however, the study does not aim to conduct any research on earthquakes, such as determining what needs to be done in the context of the effects, consequences, or tax psychology of earthquakes. Instead, the purpose of choosing these cities is to cover a wide area that allows for a regional comparison. In this context, the article examines many academic studies, especially doctoral dissertations, master’s theses, articles, and research books, and comparatively analyzes the research methods and findings with studies conducted in Türkiye in general and in the earthquake-affected regions and cities in particular before arriving at some conclusions. The detailed literature review found no study on taxpayer psychology to have specifically been conducted for Kahramanmaraş. The analysis does include cities other than Kahramanmaraş such as Kocaeli, Hatay, Gaziantep, Malatya, Adıyaman, Diyarbakır, Şanlıurfa, and Adana that had been affected by any of these three major earthquake disasters. In addition to these cities, the research also includes Istanbul, which may be at the locus of a major Marmara earthquake, as well as a sociological summary of Türkiye. Although the scarcity of studies in the field of tax psychology in these mentioned cities has made the research difficult, the conclusion has been made that focusing on the subject is important in order to provide a general idea. When compiling the studies in the literature, this article has included the most comprehensive studies for Türkiye in general (Zenginobuz et al., 2010), for the Southeastern Anatolia Region (Çiçek et al., 2008), and for the Eastern Anatolia Region (Gürçam, 2016) to allow for a comparison and a view of the general trends.

When analyzing and evaluating all the findings obtained as a result of the literature review, some similarities and differences are encountered regarding the research conducted on the psychology of taxpayers in the cities and regions where the last three major earthquake disasters in Türkiye had occurred. At the same time, some parallel results were encountered with other studies measuring taxpayer psychology that had been conducted throughout Türkiye.

The research conducted on the psychology of taxpayers in cities where the major earthquakes had occurred and on taxpayers throughout Türkiye made the common inference that voluntary tax compliance cannot be achieved due to the following reasons: paying taxes is a civic duty, tax rates and tax burdens are very high, the tax system is unfair, frequent tax amnesties reward those who do not pay, taxes are not sufficiently reflected in public services, public expenditures are ineffective and wasteful, the problem of informality further increases the tax burden, the tax administration takes a

negative approach toward taxpayers, tax legislation is complex and changes frequently, and the numerous administrative formalities.

Differences are found in terms of tax compliance and taxpayer psychology among the metropolitan cities that have experienced major earthquakes and other cities in the Marmara Region, the Eastern Anatolia Region, and the Southeastern Anatolia Region. In cities such as Istanbul and Kocaeli, the views on taxes and tax compliance are more positive compared to the cities where Kahramanmaraş earthquakes had occurred, while the psychological cost of tax compliance is lower. Many factors impact this, such as the level at which public services are utilized, ethnic identity and belonging, education level, and participation in business life.

Based on the findings from the research conducted specifically for the cities where Kahramanmaraş earthquakes had affected, three situations stand out that differed from the research conducted for other cities. Firstly, in these cities taxpayers had positive views toward tax inspectors. Secondly, a relationship was found between support or sense of belonging to the government and tax payment behavior. In other words, those who supported the current government were prone to pay taxes unconditionally because they trusted the government. Thirdly, offering privileges to Syrian refugees and immigrants negatively affected competition in the eyes of taxpayers and did not provide a fair environment. Based on the findings in this context, the opinions that Syrians do not pay taxes, that they have no tax duties, and that citizens are not provided with any financial support while Syrians are provided with income support (e.g., Turkish tradesmen having difficulty fulfilling their tax duties) can be evaluated as being prevalent.

When considering all these results, this study concludes that the need exists for participatory structural reforms in which taxpayers are included in the process by switching to policies and practices in which taxpayers' demands and expectations are taken into account, in which taxpayers trust more, and with which they are prone to comply more voluntarily. When considering that increasing tax compliance depends on implementing a taxpayer-based approach, increasing the social acceptance of any regulation, policy, and practice regarding taxation becomes important, as well as approaching it with sensitivity. Particularly in the earthquake region, it is important that the tax expenditures (all kinds of incentives, subsidies, discounts, exceptions and exemptions) made by the state are appropriate for the purpose and aimed at mitigating relieving the grievances of all citizens affected by the earthquake.

As a result of the literature review and evaluation in Türkiye, some deficiencies are identified in order to guide and shed light on future studies. Although many factors affecting taxpayer psychology are included in existing studies, results that are able to reveal the general situation were observed to not be sufficiently obtainable due to the narrow scope of the samples. The study's contribution is demonstrated by the fact that almost no studies are found to have made regional comparisons due to the scarcity of regional studies. Another deficiency in the literature is the lack of studies on taxpayers living in the current 30 metropolitan municipalities in Türkiye. In addition, the taxpayer distributions (e.g., in terms of taxpayers who obtain all the income and revenue elements regarding income tax) in the studies that have been conducted and their scope in terms of the total number of taxpayers being narrow and unbalanced (i.e., mostly conducted with a small number of citizens paying similar taxes) are deficiencies that affect the degree of accuracy in the research results. Another observed deficiency is that the conducted studies had rarely preferred face-to-face meetings and interviews, which can produce more effective results, because they are more difficult and time-consuming. Instead, the studies had mostly been carried out remotely or using online survey methods. Finally, when making an evaluation and suggestion based on the earthquake regions selected as the sample group in this study, studies focusing on these cities are expected to contribute to the economic and financial policy of disaster management. In other words, conducting research that can shape government policies in cities and regions that experience natural disasters such as earthquakes and floods and encouraging interdisciplinary studies that include field research and project design will be appropriate roads to take.

1. Giriş

Mükellef psikolojisi, vergiye ve vergilemeye ilişkin mükelleflerin algı, tutum ve davranışlarının tamamını ifade eder. Vergi algısını, tutum ve davranışlarını belirleyen iç/kişisel/demografik (yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, medeni durum, inanç yapısı, gelir düzeyi gibi) ve dış/çevresel (vergi oranlarının yüksekliği, vergi yükü düzeyi, vergi aflarının sıklığı, vergi ceza ve denetimlerinin caydırıcılığı gibi) faktörler bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda vergi uyumunu ve vergi bilincini de etkileyen unsurlardır.

Bu çalışmanın çıkış noktasını, Türkiye'de seçili şehir ve bölgelerdeki mükelleflerin psikolojisi üzerine yapılmış literatürdeki araştırmaların incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, mükellef psikolojisi alanında yapılmış olan pek çok çalışmayı son üç büyük depremin (17 Ağustos 1999 depremi ve 6 Şubat 2023'teki iki deprem)

yaşandığı şehirlerdeki mükellefler üzerinde yapılan literatürdeki kısıtlı çalışmalar özelinde ele almaktır¹. Bu şehirlerin seçilmesinin sebebi, farklı bölgeleri ve kültürel dokuyu temsil eden şehirler olmalarının yanı sıra bu şehirlerin bölgesel karşılaştırma açısından tatminkar sonuçlar verebileceğinin düşünülmesidir. Çalışmanın önemi ise deprem bölgelerindeki mükelleflerin, yaşanan depremlerden bağımsız olarak genel vergisel eğilimlerini görmek, vergiye karşı tutum ve davranışlarının neler olduğuna dikkat çekmek, Türkiye geneli ve bölgeler arasındaki mükellef psikolojileri açısından benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak konuya yeni bir bakış açısı getirmek, araştırma sonucunda elde edilen sonuçlardan hareketle geleceğe yönelik birtakım öngörülerde bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında, Türkiye’de son üç büyük deprem felaketi geçirmiş ve bu depremlerden ağır hasar almış olan şehirlerdeki mükelleflerin psikolojisine ilişkin yapılmış literatürdeki geçmiş araştırmalar ele alınacaktır. İçerik olarak ise öncelikle kısa bir teorik çerçeve ortaya konulacak olup sonrasında literatür incelemesi ve bu inceleme sonucunda elde edilen araştırma bulgularının değerlendirilmesi yapılacaktır.

2. Teorik Çerçeve

Vergi psikolojisi, mükellef psikolojisinin tüm boyutlarını ele alan bir disiplin olarak temelde “vergi zihniyeti” ve “vergi ahlakı” üzerine odaklanır. Sadece bu iki unsurun bir ülkede sağlanması durumunda vergi sorunlarının tamamen giderilebileceğini söylemek her ne kadar güç olsa da vergi zihniyeti ve vergi ahlakının bir toplumda oluşması durumunda vergi kayıp ve kaçaklarının son derece azalabileceği, kayıtdışılığın büyük ölçüde önlenebileceği, vergiye gönüllü katılım sağlanarak vergi uyum sorununun neredeyse ortadan kalkacağı ve vergi bilincinin yerleşeceği görüşleri uluslararası ve ulusal literatürde geniş yer bulmaktadır.

Vergi zihniyeti, vergilemeye karşı benimsenen tutum ve davranışların tümünü ifade etmek için kullanılır. Vatandaşların, ödemiş oldukları vergilerle sunulan hizmetler arasında bağlantı kurabilmelerini sağlayacak mali bilgiyi bilmeleri (ne için ne kadar vergi ödediğini bilmeleri ve takibini yapmaları), vergi zihniyetinin oluşması bakımından önemli bir etkidir. Mali bilgi, eğitim düzeyi ile doğru orantılıdır. Vergi-hizmet ilişkisini bilip de kamu tarafından sunulan hizmetlerden ödediği vergi nispetinde faydalanamayan mükellefler vergilemeye daha mesafeli yaklaşmaktadır. Vergi yüklerinin toplumsal vergi yükünün üstünde olduğunu düşünen mükellefler de vergilemeye uyum sorunu yaşamaktadır. Yapılan araştırmalara göre vergilemeye karşı benimsenen tutum ve davranışları etkileyen yukarıda belirtilen hususlar dışında vergi idaresinin mükelleflere yaklaşımı, idari formalitelerin fazlalığı, denetim sıklığı ve vergi cezalarının yüksekliği bulunmaktadır (User, 1992, s. 184-185).

Vergi psikolojisinin ve mükellef psikolojisinin bir diğer boyutunu oluşturan vergi ahlakı ise doğrudan vergi kaçakçılığına ilişkin tutumları ifade edebilmek için kullanılır. Dolayısıyla vergi ahlakı temelde vergi kayıp ve kaçaklarına odaklanmaktadır. Vergisel yükümlülüklerin kanunlara uygun olarak zamanında ve eksiksiz yerine getirilmesini ifade eden vergi ahlakı, devletle mükellef olarak vatandaş arasındaki davranış normlarını ortaya koymaktadır. Araştırmalara göre vergi kaçırma davranışının ortaya çıkışında pek çok faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bunların başlıcaları arasında mali bilginin eksikliği, vergi adaletsizliği algısı, yakın çevrenin vergi kaçakçılığı faaliyetlerinde bulunması, vergi denetim ve ceza riskinin azlığı, vergi aflarının sıklığı bulunmaktadır. Genel vergi zihniyetini belirleyen iç/kişisel/demografik değişkenler, aynı zamanda vergi ahlakının da belirleyicileridir (User, 1992, s. 186-187; Demir, 2008). Yapılan araştırmalar; vergi idaresi, vergi sistemi ve algılanan vergi yükü (subjektif vergi yükü), vergi bilinci, uyum algıları, kamu harcamalarının algılanması, yetkililere, devlete ve bürokratlara güven, yolsuzluk algısı gibi kurumsal kalite, formel ve informal eğitim, cinsiyet ve inanç, itaat etme isteği ve dindarlık gibi faktörlerin vergi ahlakı üzerinde nispeten güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Torgler ve ark., 2008, s. 313; Demir, 2008).

3. Literatür İncelemesi

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla yüksek gerilimli fay hatlarının geçtiği bir ülkedir. Bu yüzden de deprem üretme riski son derece yüksek bir pozisyonadadır. Tarihsel olarak da bakıldığında şiddetli ve yıkımı büyük pek çok deprem meydana geldiği görülmektedir. 17 Ağustos 1999 Gölcük/Kocaeli depremi ve 6 Şubat 2023 Elbistan ve Pazarcık merkezli Kahramanmaraş depremleri bunların başını çekmektedir. Buradan hareketle literatür incelemesi

¹ Türkiye’deki literatür incelendiğinde mükellef psikolojisine yönelik pek çok şehir ve bölgeyi kapsayan ampirik çalışmalar yapıldığı görülebilmektedir. Bu çalışmada örneklem olarak ise son üç büyük depremin görüldüğü şehir ve bölgeler seçilmiştir. Bu seçim, depremin etki ve sonuçlarından bağımsız olarak salt mükellef tutum ve davranışlarının araştırıldığı uygulamalı çalışmaları incelemek için yapılmıştır. Dolayısıyla depremin mükellef psikolojisine yansımaları bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Depremin gerçekleştiği tarihten öncesi veya sonrasında dikkate alınmadığı bu çalışmada, seçili şehir ve bölgelerde mükellef psikolojisini ölçümleyen araştırmalar çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu bölge ve şehirlerin seçilme sebepleri, 1999 Kocaeli depremi ile 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin farklı coğrafi bölgelerde geniş bir alanda meydana gelmeleri (İstanbul’u da içine alan 1999 Marmara depremi, Hatay’a kadar uzanan 2023 depremleri) ve bu bölgelerdeki belirgin sosyolojik farklılıklar (bölgeler ve şehirler arasındaki demografik ve kültürel yapıdaki farklılıklar) olmuştur. Bölgesel karşılaştırmaya uygun şehirleri kapsamaması sebebiyle son üç büyük depremin yaşandığı şehirler seçilmiştir. Bu hâliyle hem genel mükellef eğilimlerini (tutum, algı ve davranışlarını) görme imkânı bulunacağı hem de bölgesel farklılıkların mükellef psikolojisine etkilerini görme imkânı bulunacağı düşünülmüştür.

kapsamında bu depremlerin etkisinin büyük olduğu şehirlere ilişkin yapılan araştırmalar dikkate alınmıştır. Ancak burada deprem şehirlerinin örneklem olarak seçilmesi dışında, depreme ilişkin (depremlerin etki, sonuç ve vergi psikolojisi bağlamında yapılması gerekenlerin tespit edilmesi gibi) herhangi bir araştırma yapılması hedeflenmemiştir. Bu şehirlerin seçilmesinin amacı, bölgesel karşılaştırma yapma imkânı veren geniş bir alanı kapsamasıdır. Bu bağlamda birçok akademik çalışma (doktora ve yüksek lisans tezleri başta olmak üzere makale ve araştırma kitapları vd.) incelenmiş, araştırma yöntem ve bulguları; Türkiye geneli, diğer bölge veya şehirler üzerinde yapılmış çalışmalarla karşılaştırmalı olarak tahlil edilmiş ve birtakım sonuçlara varılmıştır. Yapılan detaylı araştırmalar esnasında mükellef psikolojisi konusunda Kahramanmaraş özelinde yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye tarihinde üç büyük deprem felaketinin yaşandığı Kahramanmaraş dışındaki diğer şehirler (Kocaeli, Hatay, Gaziantep, Malatya, Adıyaman, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adana) incelemeye dâhil edilmiştir. Bu şehirlere ek olarak, olası büyük Marmara depreminin merkezi ve Türkiye'nin sosyolojik bir özeti niteliğindeki İstanbul da araştırmaya dâhil edilmiştir. Her ne kadar bahsi geçen iller özelinde vergi psikolojisi alanında yapılmış olan çalışmaların azlığı araştırmayı zorlaştırmış olsa da genel bir fikir verebilmesi açısından konuya eğilinilmesinin önemli olduğu kanaati belirlemiştir. Literatürdeki çalışmaları derlerken Türkiye genelinde yapılmış en kapsamlı çalışma olarak Zenginobuz ve ark. (2010), Güneydoğu Anadolu Bölgesi özelinde yapılmış en kapsamlı çalışma olarak Çiçek ve ark. (2008) ve Doğu Anadolu Bölgesi özelinde yapılmış en kapsamlı çalışma olarak da Sökmen Gürçam (2016) araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu şekilde karşılaştırma ve genel eğilimi görme imkânı bulunmuştur.

Literatür incelemesi kapsamında yapılan detaylı araştırmalar neticesinde üç büyük deprem felaketinin görüldüğü şehirlerdeki mükellef ve vatandaşlar ile yapılan çalışmaların detayları kronolojik olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tabloda son 15 yılda yapılan toplam 15 çalışmaya yer verilmiştir. İlgili çalışmalarda benzer yöntemlerin kullanılması (yüz yüze anket yöntemi, derinlemesine görüşme/mülakat yöntemi) sebebiyle tabloya yöntem kısmı eklenmemiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Üç Büyük Deprem Felaketinin Yaşandığı Şehirlerde Depremden Bağımsız Olarak Mükellef Psikolojisini Ölçen Araştırmalar

Araştırmacı	Yıl	Örneklem	Bulgu
Ekici	2022	Adana	– Artan vergi oranları, gelir düzeyinin düşüklüğü, vergi aflarının sürekliliği vergiye gönüllü uyumu azaltır.
Doğan	2021	Hatay	– Vergi vermek vatandaşlık görevidir. – Vergi bilinci yüksek düzeydedir. – Vergi kaçakçılığının en önemli nedeni, yüksek vergi oranlarıdır. – Ödenen vergiler, topluma hizmet olarak dönmemektedir. – Vergi cezalarının yaptırım gücünün zayıflığı, vergi suçlarını artırmaktadır. – Vergi bilincini arttırabilecek en önemli unsurlar; vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesi, kamu harcamalarının sosyal refahı artıracak şekilde yapılmasıdır.
Alhoussen	2020	Şanlıurfa, Gaziantep	– Suriyelilerin Türkiye’de kurdukları şirketlerin çoğunun kayıtdışı olması sebebiyle işverenler; sigorta primleri, vergiler vb. ödememektedir. – Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin kayıtdışı çalışmaları, vergi ve sigorta primi kaybına neden olarak devlet bütçesini olumsuz etkilemektedir.
Dirican	2020	Kocaeli	– Vergiye gönüllü uyumu artıran en önemli ilkeler; iktisadilik ve adalet ilkeleridir. – Vergiye gönüllü uyumu etkileyen en önemli husus, kamu hizmetlerinin kesintiye uğramaksızın gerçekleştirilebilmesi için vergi vermeyi görev bilmektir. – Vergiye gönüllü uyumu azaltan en önemli sebep, verginin ödeme gücüyle orantılı olarak alınmaması yani adalet ilkesinin işletilmemesidir.
Çelik	2019	Kocaeli	– Esnafın vergi kaçırma eğilimi (vergi ahlakı düzeyi) mali müşavirlerden düşüktür. – Kadınların erkeklere göre vergi etik algısı daha yüksektir. – Eğitim seviyesi arttıkça vergi kaçırma eğilimi düşmektedir. – En çok vergi ödeyen iller arasında olmasına rağmen devlet yatırım ve hizmetlerinden aynı oranda faydalanamamaktadır. – Vergi ahlakı, bilinci ve uyumunun artırılması, vergilerin ve harcamaların adil dağıtılmasından geçmektedir.

Tablo 1: Devamı

Küçükgöz	2019	Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kilis	<ul style="list-style-type: none"> – Suriyeli vatandaşların vergi ödemediği görüşü son derece fazladır. – Suriyeli vatandaşların düşük ücretle ve sigortasız çalışması en büyük sorundur. – Suriyelilere yapılan maddi yardımların kendi vatandaşlarına (özellikle esnaflara) da yapılması isteği fazladır. Vatandaşlık aidiyeti ve vergi uyumunun bir gereği olarak bu istenmektedir.
Koçyiğit	2019	Kocaeli	<ul style="list-style-type: none"> – Dürüst (gönüllü) vergi yükümlüsü olmanın koşulları; vatandaşlık görevi bilinci, vergi adaletinin güçlü olması, devletin olumlu politikalar izlemesi, vergi otoritesinin olumlu davranışları, ülke ekonomisindeki olumlu gelişmelerin vatandaşların gelir düzeylerine ve hayat kalitelerine yansımalarıdır. – Kamu harcamalarının etkinsizliği ve vergi adaletsizliği algısı yaratan devlet politika ve uygulamaları, dürüst vergi yükümlüsünden uzaklaşılmasına sebep olmaktadır.
Geyik	2019	İstanbul, Şanlıurfa, Diyarbakır	<ul style="list-style-type: none"> – Vergi uyumunu zorlaştıran ve vergi uyum maliyetlerini (psikolojik maliyetler) artıran sebepler; vergi yüklerinin ve vergi oranlarının çok yüksek olması, vergi sisteminin adaletli olmaması, vergi sisteminin anlaşılması zor ve karmaşık olması, vergi gelirlerinin etkin kullanılmaması, diğer vergi mükelleflerinin vergisini ödemediği algısı, vergi aflarının sürekli çıkacak beklentisi yaratmasının ve vergi mevzuatındaki boşlukların mükellefleri vergi kaçırmaya yöneltmesidir. – Vergi kaçırmak, ahlaki değerlere uymayan bir davranıştır. – Vergi ödemek bir vatandaşlık görevidir. – Vergi ödemeye çekeceği vicdan azabı sebebiyle vergi ödeme eğilimi vardır. – Vergi cezaları ve denetimler sebebiyle mükellefler daha çok zorunlu vergi uyumu göstermektedir. – Vergi idaresinin sunduğu hizmetlere yönelik memnuniyet düşüktür. Vergi idaresi herkesi aynı sıklıkla denetlememektedir. Politikalara güven düzeyi düşüktür.
Gökçe	2019	Hatay	<ul style="list-style-type: none"> – Vergi ödemek bir vatandaşlık görevidir. – Mevcut vergi uygulamaları, vergiye karşı olumsuz tutum sergilenmesine sebep olmaktadır. – İçinde bulunulan ekonomik koşullar, vergiyi tam ve zamanında ödemekten uzaklaştırmaktadır. – Vergileme adaletsizdir. Sık çıkarılan vergi afları da bu adaletsizliğe hizmet etmektedir. – Vergi yükü ağır, vergi oranları yüksek ve ödenen vergiler fazladır. – Kamu harcamalarında savurganlık yapılmakta ve kamu harcamaları şeffaf olarak yapılmamaktadır. – Vergi cezaları yeterince ağır ve caydırıcı değildir. – Vergi kaçakçılığı eğilimi yüksektir. – Vergi uygulamaları ve vergi mevzuatı açık ve anlaşılabilir. – Vergi inceleme elemanlarının tutum ve davranışlarından memnuniyet vardır.
Atçeken	2018	Kocaeli	<ul style="list-style-type: none"> – Vergiler hakkındaki doğru bilgilendirmeler, vergi uyumunu artıracaktır. – Vergi oranları yüksektir ve vergi sistemi adil değildir. – Vergi denetimleri, düşük ve orta gelirli kurumlar vergisi mükelleflerinin vergi uyumlarını azaltmamaktadır. – Vergi affının faydalarına ilişkin tutum arttıkça kurumlar vergisi mükelleflerinin (başta şirketler olmak üzere) vergi uyum düzeyleri de artmaktadır.
Sökmen Gürçam	2016	Doğu Anadolu Bölgesi (Erzurum, Kars, Iğdır, Van, Ağrı)	<ul style="list-style-type: none"> – Mükellef hakları ve vergiye gönüllü uyum önemli bulunmaktadır. – Vergiye gönüllü uyumun artırılması için eğitim ve öğretimin artırılması ile kamu harcamalarında savurganlığın giderilmesi en önemli sebepler olarak görülmektedir. – Vergi afları, vergisini gönüllü ödeyenleri cezalandırmaktadır.
Mumyakmaz	2014	Ankara, İstanbul, Diyarbakır	<ul style="list-style-type: none"> – Vergi yükü adil dağıtılmamakta, bazı mükelleflere ayrıcalıklar (istisna, muafiyet gibi) tanınmakta, vergi denetim ve cezalarında da bu ayrıma yaşanmaktadır. – Vergi oranları yüksektir. Matrah artırımını kötüye kullanılmaktadır. Vergi adaleti tesis edilmelidir. – Sektörel ve bölgesel özelliklere göre bir vergi sistemi oluşturulmalıdır.
Mutlu ve Taşçı	2013	Malatya	<ul style="list-style-type: none"> – Devletin mükellefe müşteri odaklı bakması, mükellefin vergiye gönüllü uyumuna olumlu etki etmektedir.

Tablo 1: Devamı

Zenginobuz ve ark.	2010	Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> - Vergi ödemek, ülke yönetiminde söz sahibi olmaktır. - Vergi, ülkenin kalkınması için yapılan zorunlu bir ödeme ve vatandaşlık görevidir. - Türkiye'deki vergi sisteminin sırasıyla en önemli sorunları; tüketimden yüksek vergi alınması, fazla kazanandan yeterince yüksek vergi alınmaması, kayıtdışı ekonomiden vergi alınmamasıdır. - Vergilerin düzenli olarak toplanamamasının sırasıyla en önemli nedenleri; vergi sisteminin adil olmayışı, kayıtdışı ekonomi, vergilerin halka hizmet olarak dönmemesidir. - Vergi sistemindeki adaletin göstergesi, herkesten ödeme gücüne göre vergi alınmasıdır. - Herkes kendi payına düşen verginin tamamını ödemelidir. - Türkiye'de vergilerini düzenli ödeyenlerin büyük bir kısmının, ellerinde vergi kaçırma imkânı olsaydı vergilerini ödemezlerdi. - Vergi denetimleri etkin değildir. - Ödenen vergiler, kamu harcamaları içerisinde daha çok eğitim ve sağlık hizmetleri için kullanılmalıdır. - Asgari ücret vergiden muaf tutulmalı, tarım gelirlerinden vergi alınmamalı ve daha adil bir artan oranlı gelir sistemi oluşturulmalıdır.
Çiçek ve ark.	2008	Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Şanlıurfa)	<ul style="list-style-type: none"> - Vergi yükü yüksek, uygulanan vergiler adaletsizdir. Başlıca sebebi, devletin bazı kesimleri hala vergilendirememesidir. - Ödenen vergiler hizmet olarak dönmemekte, idare tarafından etkin olarak kullanılmamaktadır. - Artan gelir ihtiyacı; vergi denetimlerini artırarak ve harcamalarda kısıntıya gidilerek karşılanabilir. - Sunulan kamu hizmetini takip eden ve niteliğini sorgulayan bilinçli bir mükellef grubu vardır. - Vergi bilincini artırmanın en önemli sebepleri; vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesi ve eğitim-öğretime ağırlık verilmesidir. - Vergilerin tam olarak ödenememesinin en önemli nedeni, vergi oranlarının yüksekliğidir. Bu durum, mükellefleri vergi kaçırmaya itmektir. - Vergi kaçırmanın yükümlülere hoş karşılanmamaktadır. - Vergi ödemelerine ilişkin formalitelerin çokluğu ve mevzuatın anlaşılabilir olmaması vergi uyumunu azaltmaktadır. - Vergi idaresinin yaklaşımları beğenilmemekte ancak vergi inceleme elemanlarının yaklaşımları beğenilmektedir. - Vergi afları ile dürüst mükellefler cezalandırılmakta, bu durum aynı zamanda vergi adaletini de bozmaktadır. - Herkesin vergisini tam olarak ödememesi, vergi kaçırmaya en güçlü dayanağıdır. - Geçmişte yaşanan ekonomik/siyasi sorunlar, vergi ödemeyi olumsuz etkilemektedir. - Kamu harcamaları savurganca kullanılmaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından derlenerek hazırlanmıştır.

4. Literatür İncelemesinden Elde Edilen Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Yukarıdaki tabloda 2008-2022 yılları arasında üç büyük deprem felaketi geçiren şehirlere ilişkin yapılan araştırmalardan elde edilen veriler yer almaktadır. Son 15 yılda yapılmış olan literatürdeki bu çalışmalardan elde edilen bulgular ışığında birtakım tespit ve değerlendirmelerde bulunmak mümkündür. Bu tespit ve değerlendirmelere geçmeden önce tablodaki her bir çalışmanın bulguları hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Ekici (2022), vergi kanun ve oranlarında yapılan değişikliklere karşılık mükelleflerin tutum ve davranışlarını ölçmek amacıyla Adana ilinde 110 kişinin katılımıyla bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Anket sonucunda, mükelleflerin vergi oranlarının yüksek olması durumunda vergi ödemekten kaçınacağı, gelir düzeylerinin yüksek olması durumunda vergi ödemeye daha istekli olacağı, vergi aflarının sık çıkarılıyor olmasının ise vergi ödemede gönülsüz/isteksiz olacağı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca kadınların erkeklere, yaşlıların gençlere, eğitim düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre vergi ödemeye daha gönüllü olacağı sonuçları çıkmıştır. Çarpıcı bir sonuç da siyasi görüş ve aidiyet duygusunun hükümet politikaları ne olursa olsun, koşulsuz şartsız bir destekleme olduğu yönündedir.

Doğan (2021), vergi uyumunu ve vergiye karşı olan davranışları etkileyen unsurları ele aldığı çalışmasını Hatay ilinde 300 vergi mükellefi ile anket yöntemini kullanarak gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, vergi uygulamalarına yönelik mükelleflerin görüş, tutum ve davranışları hakkında birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Mükelleflerin %84,4'ü

vergi vermeyi bir vatandaşlık görevi olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu mükellef grubunda vergi bilincinin yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Diğer bulgular ise şu şekildedir: Vergi kaçakçılığının en önemli nedeni mükelleflerin %54’üne göre vergi oranlarının yüksek olmasıdır. Mükelleflerin %84,7’si ödenen vergilerin toplumsal hizmet olarak dönmediğini düşünmektedir. Mükelleflerin %75,6’sı vergi cezalarının yaptırım gücünü zayıf bulduklarını, bunun da vergi suçlarını arttırdığını düşünmektedir. Çalışmada vergi bilincini arttırmada mükelleflerin 32,7’si vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesini, %23,3’ü ise devletin harcamalarını sosyal refahı arttıracak şekilde harcamasını en önemli unsurlar olarak görmektedir.

Alhousen (2020), göçün sosyo-ekonomik etkilerini göçün iki tarafı açısından ele aldığı çalışmasında, geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacı girişimcilerin sosyo-ekonomik yapıya etkilerini Şanlıurfa ve Gaziantep illeri özelinde anket yöntemi kullanarak incelemiştir. Bu araştırma sonucunda, iki şehrin sosyo-ekonomik yapısı açısından önemli sonuçlara ulaşılmasının yanı sıra her ne kadar vergi psikolojisine yönelik bir çalışma olmasa da mükellef psikolojisi açısından da bazı sonuçlara ulaşılması sebebiyle bu çalışmaya dâhil edilmiştir. Buradan hareketle Suriyelilerin kurdukları küçük ve orta ölçekli işletmeler/şirketler aracılığıyla üretime ve ticarete önemli katkıda buldukları ancak bu şirketlerin çoğunun kayıt dışı olması sebebiyle işverenlerinin sigorta primleri, vergiler vb. ödemediği, kanuni yükümlülüklerini yerine getirmedikleri için de haksız rekabete neden oldukları araştırmanın gerçekleştiği yöre halkı tarafından yaygın olarak düşünüldüğü görülmüştür. Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ekonomi, “mevsimlik işçilik, çocuk işçilik, ucuz işçilik” gibi sosyolojik sorunların artmasının, vergi ve sigorta primi kaybı da eklendiğinde devlet bütçesine ciddi bir yük teşkil edeceği şeklinde Şanlıurfa ve Gaziantep illerindeki vatandaşların yaygın görüşleri olduğu sonucu çıkmıştır.

Dirican (2020), klasik vergileme ilkelerinin vergiye gönüllü uyum üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında, Kocaeli ilindeki mükelleflerle anket çalışması gerçekleştirmiştir. Ampirik neticelere göre, mükelleflerin vergiye gönüllü uyum göstermelerinde en etkili ilkenin, en az maliyetle verginin toplanması olarak ifade edilen iktisadilik ilkesi olduğu; vergiye gönülsüz/zorunlu uyum göstermelerinde ise verginin ödeme gücüne göre alınmaması olarak ifade edilen adalet ilkesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, vergiye gönüllü uyumu etkileyen en önemli husus olarak kamu hizmetlerinin kesintisiz ve verimli olarak sürdürülebilmesinin bir gereği olarak verginin ödenmesi; vergiye karşı olumsuz tutumun en önemli sebebi olarak da adalet ilkesinin tam olarak işletilememesi gösterilmektedir.

Çelik (2019), vergi ahlakı üzerine yaptığı çalışmasında, Kocaeli ilindeki 303 esnaf ve mali müşavirlerle anket çalışması gerçekleştirmiştir. Mükelleflerin vergi kaçırma davranışının temelinde yatan sebeplerin ve vergi kaçakçılığına başvurma niyetlerinin araştırıldığı bu çalışmada şu bulgulara ulaşılmıştır: Mali müşavirlerin vergi kaçırma eğilimi, esnaf olan mükelleflere göre daha düşük çıkmıştır. Bu meslek grubunun mesleki bilgi ve tecrübeleri, varlık sebepleri, temsil ettikleri faaliyet ve taşıdıkları sorumluluk gereği bu yönde hareket etmesi beklenen bir sonuçtur. Diğer çalışmalarla benzer şekilde, kadınların vergi kaçırma yönünde etik algısı ve niyetleri erkeklerle nazaran daha düşük çıkmıştır. Eğitim seviyesi de vergi ahlakı üzerinde doğrudan etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmıştır. İlköğrenimden itibaren vergi ahlakı, bilinci ve kültürü gibi konulara eğitim ve öğrenim hayatı içerisinde yeterince ve etkili bir biçimde yer verilmemesi bunun sebebi olarak görülebilir. Bir başka önemli bulgu ise Kocaeli’nin sanayi şehri olması sebebiyle devletin önemli bir gelir kaynağı olması ve en çok vergi ödeyen şehirler arasında ilk sıralarda olmasına karşın kamusal yatırımlardan ve hizmetlerden yeterince faydalanamadıkları konusunda ortaya çıkmıştır. Bu durumun ileriki süreçte vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma yönünde bir eğilime sebep olacağı kaygısı da bulunmaktadır. Vergi etliğinin artırılması ve vergi ödemelerinin aksamaması için mükelleflerin, hükümetin yolsuzluk yapmadığı ve vergilemede adil davrandığına ikna olması önemli görülmektedir.

Küçükgöz (2019), Suriyeli mültecilerin il ekonomisine etkilerini araştırdığı ve mükellef psikolojisine yönelik sonuçlar da elde ettiği çalışmasında, birden fazla yöntem kullanarak (mülakat, anket ve gözlem yöntemleri) Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Kilis illerindeki Suriyeliler ve vergisel yükümlülüklerle sahip esnafın üzerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre Suriyelilerin ilgili yöre ekonomisine olumlu da olumsuz da katkıları olduğu gözlemlenmiştir. Mükellef psikolojisine ilişkin kısmıyla ilgili elde edilen bulgular ise Suriyelilerin düşük ücretle sigortasız işçi çalıştırmalarının, vergi ödemedikleri algısının ve onlara yapılan maddi yardımların kendilerine de yapılması isteklerinin rekabet edebilme ve vergi uyumu üzerinde etkili olduğu yönündedir. İl bazında ise en az olumsuz etkilenenin daha büyük bir coğrafi alana, nüfusa ve ticaret hacmine sahip olması gibi sebeplerle Gaziantep olduğu görülmüştür.

Koçyiğit (2019), mükellef tipolojilerine göre vergiye uyum konusunu araştırdığı çalışmasında, Kocaeli ilindeki beyana esas geliri sadece gayrimenkul sermaye iradından oluşan 12 vergi mükellefi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Çalışmaya göre, vergi uyumu/uyumsuzluğu sonucunda “vergi kaçakçısı, sosyal vergi yükümlüsü, içten vergi yükümlüsü ve dürüst (gönüllü) vergi yükümlüsü” olarak adlandırılan 4 çeşit mükellef tipolojisi oluşmaktadır. Çalışmada amaçlanan, mükelleflerin kendilerini hangi tipolojide konumlandıkları ve bu pozisyonu

nasıl algıladıklarıdır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; vergi vermeyi bir vatandaşlık görevi kabul eden, vergi idaresinin kendilerine yönelik olumlu tutum ve davranışlarda bulunduğunu, ülke ekonomisinin kendi gelirlerini artırıcı ve hayat standartlarına yansıdığını düşünen mükelleflerin dürüst vergi yükümlüsü olarak kalmayı tercih edeceğine dönük güçlü bir eğilim görülmüştür. Dürüst vergi yükümlüsü olmanın devlet politikalarıyla yakından ilişkili olduğu da bir diğer önemli bulgudur. Vergi adaletinin tesisine yönelik uygulamaların ve kamu harcamalarının verimli kullanılmasının vergi uyumu üzerinde doğrudan olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Geyik (2019), bölgesel farklılıkların vergi uyum maliyetlerini araştırdığı çalışmasında, yüz yüze anket yöntemini kullanarak İstanbul, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerindeki faal mükelleflerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular ise özetle şöyledir: Her iki bölgedeki mükelleflerin büyük bir kısmı, vergi yükünü fazla bulmakta, bunun vergi uyumunu ve vergi uyum maliyetlerini olumsuz etkilediği görülmektedir. Mükelleflerin çoğunun vergiye uyumunun zorunlu bir uyum olduğu, vergi ceza ve denetimleri sebebiyle vergisel ödevlerini yerine getirdikleri anlaşılmaktadır. Vergi uyumunun Marmara Bölgesi'ndeki mükelleflerde daha fazla olduğu, vergi uyum maliyetlerini yüksek bulanların ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki mükelleflerde daha fazla olduğu görülmüştür. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki mükelleflerin önemli bir bölümü vergi ödeme dönemlerinde ciddi psikolojik sorunlar yaşadığını belirtmiş ve bunun vergi uyum maliyetlerini özellikle de vergilemenin psikolojik maliyetlerini artırdığı gözlenmiştir. Her iki bölgede de vergi sistemindeki adaletsizlik algısı yüksek düzeyde çıkmıştır. Bu düşüncenin Marmara Bölgesi'ndeki mükelleflerde daha fazla vergi ödediklerine inanmaları sebebiyle daha hâkim olduğu, ödedikleri vergilerle aldıkları kamu hizmetlerinin fazla olması sebebiyle de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki mükelleflerde vergi sisteminin görece daha adil bulunduğu söylenebilir. Her iki bölgede de mükelleflerin büyük bir kısmı, uygulanan vergi sistemini zor ve karmaşık bulduklarını belirtmiş, bu durum vergi uyumunu güçleştiren ve vergi uyum maliyetlerini artıran bir faktör olarak görülmüştür. Diğer mükelleflerin vergisini tam olarak ödemedikleri, vergilerin bir vatandaşlık görevi olarak görülmesi ve vergilerin kamu hizmetlerinin karşılığı olduğu ancak bu gelirlerin etkin kullanılmadığı yönünde her iki bölgede de ortak bir görüş bulunmaktadır. Bu ortak görüşün Marmara Bölgesi'nde ise daha fazla olduğu görülmüştür. Vergi aflarının sıklıkla çıkarılıyor algısının vergi kaçırma eğilimini, vergi uyumsuzluğunu ve uyum maliyetlerini artıracığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer öne çıkan bulgu ise mükelleflerin büyük bir bölümünde vergi kaçırmanın ahlaki değerlere uygun bir davranış olarak görülmemesi ve vergi ödemediğinde vicdan azabı çekmemek için vergisini ödeme eğiliminde olduğudur. Vergi cezalarının yaptırım gücünün vergi ödemeyi teşvik ettiği de büyük oranda görülmektedir. Yine mükelleflerin büyük bir kısmı, vergi idaresinin kendilerine yönelik yaklaşımlarından ve sunduğu hizmetlerden memnun olmadıklarını, vergi denetimlerinin herkese aynı sıklıkla yerine getirilmediğini, kamu politikalarına güven düzeylerinin düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Sonuç olarak vergi uyumu açısından zaman ve parasal maliyet kaygısının Marmara Bölgesi'nde, psikolojik maliyet kaygısının ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde fazla olduğu görülmüştür. Vergiye, vergilemeye, vergi idaresine ve siyasi otoriteye bakış itibarıyla Marmara Bölgesi'ndeki mükelleflerin daha olumlu olduğu, dolayısıyla da vergi uyumunun bu bölgede daha fazla ve vergi uyum maliyetlerinin de daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gökçe (2019), mükelleflerin tutum ve davranışlarını ölçmeyi amaçladığı çalışmasında, Hatay ilindeki 447 kurumlar vergisi mükellefi ile yüz yüze anketler gerçekleştirmiştir. Elde edilen bulgulara göre, vergi ödemek bir vatandaşlık görevi olarak görülürken vergi uygulamalarından memnuniyet düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Ülkedeki ekonomik koşulların elverişsizliği sebebiyle vergiye uyum sağlamada zorlanıldığı, vergiyi zamanında ve tam olarak ödemenin güçleştiği yönünde bir sonuca ulaşılmıştır. Diğer önemli bulgular ise şöyledir: Mükelleflerin büyük bir kısmı, vergilemeyi adaletsiz bulmakta, kamu harcamalarının etkin, verimli ve şeffaf bir şekilde hizmet olarak dönmediğini, vergi aflarına çok sık gidilmesinin vergi adaletini bozduğunu, vergi yüklerinin ağır olduğunu, ödedikleri vergileri fazla bulduklarını belirtmişlerdir. Çarpıcı bir şekilde ise mükelleflerin çoğunluğu, vergi uygulamaları ve vergi mevzuatının karmaşık olmadığını, açık ve anlaşılır olduğunu ifade etmişlerdir. Mükellefler, vergi ahlakına ilişkin normları kabul etmelerine rağmen mevcut vergi uygulamalarının ve içinde buldukları rekabet ortamının bu normları yerine getirmekte isteksiz olduklarını belirtmişlerdir. Pek çok mükellef, vergi cezalarının daha ağır olması gerektiğini düşünürken yine aynı mükelleflerin vergi kaçırma eğilimlerinin de yüksek olduğu gözlenmiştir. Bir diğer çarpıcı bulgu ise vergi inceleme elemanlarına yönelik mükellef bakış açısının olumlu olması ve memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasıdır.

Atçeken (2018), vergi aflarının vergi uyumuna etkisini araştırdığı çalışmasında, Kocaeli ilinde Ticaret Odası'na bağlı olarak faaliyet gösteren şirket yöneticilerinden 534'ü ile üyesi oldukları dernekler vasıtasıyla online anket yöntemi kullanarak araştırmasını gerçekleştirmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, mükelleflerin ağırlıklı olarak vergi aflarına ilişkin tutumlarının orta düzeyde olduğu fakat vergi aflarına ilişkin diğer görüşlere yönelik tutumlarının düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun anlamı ise vergi aflarına ilişkin her ne kadar olumsuz görüş bulunsada vergi aflarının çıkarılmasının devlete ek gelir yaratan önemli bir kaynak olarak görüldüğü ve mükelleflere yeni bir sayfa açma

imkânı sunduğu için faydalı olduğu görüşünün mükelleflerin genelinde orta düzeyde de olsa kabul görmesidir. Diğer görüşlerden biri olan vergi aflarının suça ve ayrımcılığa neden olduğu görüşüne ise katılımcıların çoğunluğunun katılmamasıdır. Mükelleflerin vergi aflarına karşı olmadıkları hatta vergi aflarının devamlılığını savundukları ve işverenlerin sınırlama olmaksızın faydalanabilmesinin finansal anlamda önemli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmada mükelleflerin vergi uyum düzeyleri de orta düzeyde saptanmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda mükelleflerin vergi aflarına ilişkin tutum düzeyleri ile vergi uyumları arasında pozitif ve çift yönlü bir ilişki bulunmuştur. Daha açık bir ifadeyle vergi affına ilişkin tutum olumlu veya olumsuz olarak değişim gösterdiğinde aynı şekilde vergi uyumunun da olumlu veya olumsuz olarak değişim gösterdiği gözlenmiştir. Bu çalışmadan da anlaşılmaktadır ki gerçek kişi mükelleflerin vergi aflarına yaklaşımı ile tüzel kişiliğe sahip mükelleflerin yaklaşımı arasında farklılık bulunmaktadır.

Sökmen Gürçam (2016), vergiye gönüllü uyum açısından mükellef haklarını incelediği çalışmasında, Doğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan ve vergi uyumunun düşük olduğu (vergi tahsilat miktarına göre) Erzurum, Kars, Iğdır, Van ve Ağrı illerindeki aktif gelir vergisi mükellefleri ile anket yöntemi kullanarak araştırmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmada vergileme sistemi, vergi etiği ve adaleti ile mükellef hakları ve vergiye gönüllü uyum şeklinde üç alt başlıkta sorular yöneltilmiştir. Elde edilen sonuç itibarıyla mükelleflerin, haklarına ve vergiye gönüllü uyuma önem verdikleri görülmüştür. Bu kapsamda özellikle “vergi hiçbir zaman kaçırılmamalıdır” ve “vergi borcunu severek ödüyorum” görüşlerine mükelleflerin büyük bir kısmının katılması vergiye gönüllü uyuma önem verdiklerini göstermekte ancak Doğu Anadolu Bölgesi vergiye gönüllü uyumun en az olduğu bölgeler arasında yer aldığına göre üzerinde düşünülmesi gereken bir sonuçtur. Vergi aflarına ilişkin mükelleflerin %38’i dürüst mükellefleri cezalandırdığını, %22’si vergi ödeme isteğini azalttığını, % 21’i devlete olan güveni sarstığını düşünürken %19’u ise yararlı bulduklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’de vergiye gönüllü uyumun nasıl artırılacağı sorusuna ise mükelleflerin %29’u eğitim ve öğretim, bir diğer %29’u kamu harcamalarındaki savurganlığın giderilmesi, %28’i vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesi, %15’i ise vergi oranlarının azaltılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar ise vergiye uyum konusunda öne çıkanın eğitim ve öğretimin yetersiz görülmesi ve kamu harcamalarının verimli kullanılmaması olduğunu göstermektedir.

Mumyakmaz (2014), vergi davranışlarını etkileyen faktörleri araştırdığı çalışmasında, nitel bir yöntem olan derinlemesine mülakat yöntemini kullanarak Ankara, İstanbul ve Diyarbakır illerinde 30 mükellefle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmiştir. Elde edilen bulgular ise şöyledir: Diyarbakır’da faaliyet gösteren mükellefler, Ankara ve İstanbuldaki mükelleflere göre vergi ödeme bilinci ve devlete bağlılık konularında farklı düşünmektedir. Bu mükelleflerin, etnik kimlik ve siyasal ayrışma açılarından devletle aralarında mesafe olduğu görülmüştür. Her üç ilde de devletin ve hizmetlerinin devamlılığının vergilerle mümkün olduğunu düşünen mükelleflerin en çok yakındığı husus “vergi adaleti” olmuştur. Üç ildeki mükelleflerin bir diğer ortak görüşü ise şehirlerin dokusuna uygun biçimde sektörel ve bölgesel özelliklerin dikkate alındığı bir sistemin kurularak vergisel yükümlülüklerin buna göre düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaları olmuştur. Bu anlamda her üç ildeki mükellefler de vergi adaleti ekseninde “vergi yükünün adil dağıtılmadığı, mükelleflere farklı ayrıcalıklar ve istisnaların uygulandığı, vergi denetim ve cezalarında farklı uygulamalara gidildiği, vergi denetiminin bir silah ve tehdit aracı olarak kullanıldığı, vergi oranlarının yüksek olduğu, matrah artırımı uygulamalarının kötüye kullanıldığı, bölgesel olarak mükelleflere yönelik vergi uygulamaları arasında farklılıklara gidildiği, mükellefler arasında denge gözetilmemesinden rahatsız olduklarını, bunların tamamı düşünüldüğünde de vergi idaresinin hukukun dışına çıktığını” öne sürmüşlerdir.

Mutlu ve Taşçı (2013), vergi idaresinin mükelleflere yaklaşımlarının vergiye gönüllü uyuma etkisini araştırdığı çalışmasında, anket yöntemi kullanarak Malatya ilinde ticari kazanç, zirai kazanç, serbest meslek kazancı, ücretli, basit usulde vergilendirilen esnaf ve kurum kazancı elde eden mükelleflerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Anket sonuçları, mükelleflere müşteri odaklı bakılmasının ve yaklaşılmasının vergiye gönüllü uyumu artırdığı ve olumlu etkilediğini ortaya koymuştur. Müşteri odaklı bakış açısının vergiye gönüllü uyum üzerinde etkili olan faktörlere göre (kazanç türüne, gelir ve eğitim durumuna, yaşa ve cinsiyete bağlı olarak) değişiklik gösterdiği de araştırma sonucunda ortaya konulmuştur.

Zenginobuz ve ark. (2010), vergi, temsiliyet ve demokrasi ilişkisi temelinde Türkiye’de yaşayan vatandaşların algılarını araştırdıkları çalışmalarında, Türkiye genelinde, depremlerin görüldüğü şehirleri de içine alan 2400 kişi (vergi mükellefi olmayanlar da dahil) ile yüz yüze anket yöntemini kullanarak görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada vergisini vermek istemeyen geniş kesimlerin bu davranışının altında yatan nedenler kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Belli temalar ekseninde ele alınan bulgular şu şekilde özetlenebilir: Vatandaşların büyük bir kısmı, vergi vermenin ülke yönetiminde söz sahibi olmak anlamına geldiği, aynı zamanda bir vatandaşlık hak ve ödevi olduğu görüşündedir. Ancak demokratik temsiliyet açısından kamu hizmetlerinin ihtiyaca yeterince cevap vermemesi, kamu yönetiminin şeffaf ve hesap verebilir olması hususlarında vatandaşların algıları son derece olumsuzdur. Türkiye’deki vergi sistemi ve uygulamasına ilişkin vatandaşların % 40’ı vergiyi ülkenin kalkınması için yapılan zorunlu bir ödeme, %30’u vatandaşlık görevi olarak görürken %15’i ise vergiyi olumsuz bir uygulama olarak görmektedir. Olumsuz

olarak görenlerin çoğu, vergiyi yoksuldan alıp varlıklı kesime vermenin bir yolu olarak görmektedir. Türkiye'deki vergi sisteminin en önemli sorunları; tüketimden yüksek vergi alınması (%39), fazla kazananın yeterince yüksek vergi alınmaması (%23), kayıtdışı ekonomiden vergi alınmaması (%16) iken vergilerin düzenli olarak toplanamamasının en önemli nedenleri olarak ise vergi sisteminin adil olmayışı (%24), kayıtdışı ekonomi (%22), vergilerin halka hizmet olarak dönmemesi (%16) görülmektedir. Vatandaşların %68'i verginin ödeme gücüne göre alınmasını savunurken bunu vergi sistemindeki adaletin bir göstergesi kabul etmektedir. Türkiye'deki vergi sisteminin adaletine vatandaşlar 10 puan üzerinden ortalama 3.15, vergi gelirlerinin verimli bir kamu hizmeti olarak dönmesine ortalama 3.63, kamu harcamalarındaki şeffaflığa ise ortalama 3.1 puan vermişlerdir. Vatandaşların %81'lik kısmı, herkesin kendi payına düşen vergiyi ödemesi gerektiğini ifade etmektedir. Vatandaşların %75'i "Türkiye'de vergilerini düzenli ödeyenlerin büyük bir kısmının ellerinde vergi kaçırma imkânı olsaydı vergilerini ödemezlerdi" şeklindeki ifadeye de katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bu da %75'lik kesimin diğer vatandaşların vergi uyumuna güvenmediklerini göstermektedir. Vergi denetimlerine ilişkin sorulara verilen yanıtlardan vatandaşların denetimleri yeterli ve etkin bulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunu az kazananın çok (büyük şirket sahiplerinin, yüksek maaş alan özel sektör çalışanları ve doktorlar) çok kazananın az (memurlar, çiftçiler, emekliler ve işçiler) vergi alındığı görüşünden de anlamak mümkündür. Vergi sistemine tam bir uyum gösterme eğiliminde olanların yaklaşık %30 oranında olduğu vergi uyumuna yönelik sorulara verilen yanıtlardan çıkmaktadır. Vergi ve kamu hizmeti uygulamalarına yönelik pek çok sorunun olduğunu belirten vatandaşların çoğunluk olduğu dikkate alındığında bu %30'luk oran olağan karşılanmaktadır. Bu bulgudan hareketle vergi sistemindeki eksiklikleri giderici bir vergi reformuna ne denli destek verilebileceği anlaşılabilir. Ödenen vergilerin kamu hizmetlerine ne derecede yansıdığı konusunda vatandaşların kamu hizmetlerinden yararlanma düzeyleri sırasıyla sağlık, ülke savunması ve güvenlik, altyapı ve eğitim hizmetleri olarak belirtilmiştir. Kültür-sanat ve sosyal yardım hizmetlerinden ise yeterince faydalanamadıkları sonucu çıkmıştır. Bu hizmetlerden daha çok gelir düzeyi yüksek dar bir grubun faydalandığı düşünüldüğünde sonuç şaşırtıcı olmamıştır. Vatandaşlar ödedikleri vergilerin sırasıyla eğitime (%26), sağlığa (%21), savunma ve güvenliğe (%17), dar gelirliye yardım ve sosyal desteklere (%15), altyapıya (%12), son olarak ise kültür-sanat hizmetlerine (%8,1) harcanmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Katılım sağlayan vatandaşların istek ve talepleri ise asgari ücretin vergiden muaf tutulması (%82,8), tarım gelirlerinden vergi alınmaması (%56,1) ve daha adil bir artan oranlı gelir sistemi oluşturulması (en düşük vergi oranının %15, en yüksek vergi oranının ise %30 olduğu artan oranlı bir vergi sistemini savunanların oranı %61) yönünde ağırlık kazanmaktadır.

Çiçek ve ark. (2008), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan mükelleflerin vergi algısı, tutum ve davranışlarını araştırdığı çalışmalarında, anket yöntemi kullanılarak Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa illerindeki 1361 mükellef grubuyla karşılıklı detaylı görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada, Türkiye'nin toplam nüfusuna oranla vergi tahsilatının en düşük olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan mükellefler seçilerek bunun altında yatan sebeplerin araştırılması amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında da bu durumun iyileştirilmesi için yapılması gerekenler belirtilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Bölge halkının %77,8'i vergi yükünü yüksek bulmaktadır. Ödedikleri vergiyi fazla ve çok fazla bulanların Gaziantep ve Diyarbakır'daki mükelleflerde, erkeklerde, 41 yaş ve üzerinde, eğitilmiş kesimde, işletme bazında ise 21-30 yıl faaliyette bulunan işletme sahiplerinde yoğunlukta olduğu görülmüştür. Vergiyi bir yük, zorunlu bir ödeme ve girişimciliklerinin önünde bir engel olarak görenlerin oranı Diyarbakır, Gaziantep ve Mardin'de daha fazla iken vergiyi bir ödev ve kamu hizmetlerin bir karşılığı olarak görenlerin oranı ise Şanlıurfa ve Adıyaman'da daha fazla çıkmıştır. Mükelleflerin üçte ikisinden fazlası vergileri adaletsiz bulduklarını belirtmişlerdir. Diyarbakır ve Mardin'deki mükellefler diğer illerdeki mükelleflere göre vergileri daha da adaletsiz bulmaktadır. Vergilerdeki adaletsizliğin sebepleri olarak ise en başta devletin bazı kesimleri vergilendirememesi yani kayıtdışılık (daha fazla Diyarbakır ve Adıyaman'da) gösterilmektedir. Mükelleflerin %51,1'i ödedikleri vergilerle aldıkları kamu hizmetleri arasında tam bir bağ kuramadıklarını, ödedikleri vergilerin kendilerine hizmet olarak dönmediğini, devlet tarafından etkin bir şekilde kullanılmadığını belirtmişlerdir. Devletin artan gelir ihtiyacının karşılanması için mükelleflerin %47,8'i vergi denetimlerinin artırılmasını (ağırlıklı olarak Gaziantep'tekiler) savunurken, bir kısmı da kamu harcamalarının tasarruflu olarak kullanılmasını ve kısılmasını savunmuştur. Çarpıcı bir sonuç da mükelleflerin %53,8'inin kamu harcamalarını ve bu harcamaların niteliğini takip edip kendilerine göre birtakım değerlendirmeler yaptıkları yönündedir. Bu bulguya göre mükelleflerin yarısından fazlasının bilinçli birer vatandaş olduğu söylenebilir. Bu bilinç düzeyinin Mardin ve Gaziantep'te yaşayan mükelleflerde diğer illere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Mükelleflerin üçte ikisine göre Türkiye'de vergi bilincini artırmanın yolu, vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesinden (en fazla Diyarbakır'da) ve eğitim-öğretime ağırlık verilmesinden geçmektedir. Bölgede yaşayan mükelleflerin %45,7'si vergilerin tam olarak ödenememesinin sebebi olarak vergi oranlarının yüksekliğini (Mardin ve Diyarbakır'da daha fazla) göstermektedir. Bölgedeki mükelleflerin %91,3'ü vergisini tam olarak ödemeyenlerin diğer mükelleflerin vergi ödeme şevkini kırdığını ve onları vergi kaçırmaya yönelttiğini (Diyarbakır ve Şanlıurfa'da daha fazla) belirtmişlerdir. Vergi oranlarının

artırılması durumunda mükelleflerin gösterebileceği tepkilerin başında, harcamalarını kısma (Mardin ve Gaziantep’te daha fazla) ve mevcut vergi ödeme miktarını aşmamak için vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı (Diyarbakır’da daha fazla) eğilimleri gelmektedir. Türkiye’deki vergi kaçakçılığının en önemli nedenleri bu mükellefler açısından sırasıyla "Herkes kaçırıyor, ben de kaçırıyorum" mantığının yaygınlığı, vergi idaresinin ve denetimlerinin yetersiz olması, vergi mevzuatındaki eksiklikler veya boşluklar, vergi bilincinin yerleşmemiş olması, kamu harcamalarındaki israf ve etkinsizlik, vergi kanunlarının sıklıkla değiştirilmesi ve mükelleflerin bunu takip edememesi olarak belirtilmiştir. Mükelleflerin %54,9’u vergi kaçırma davranışını hoş karşılamadıklarını (daha fazla Şanlıurfa’da) belirtmişlerdir. Bu davranışı hoş karşılayanların oranı %3,4 gibi çok küçük düzeyde çıkmıştır. Mükelleflerin %38,6’sı vergi kaçırana vermesi gereken ceza olarak para cezasını (daha fazla Diyarbakır’da) tercih etmişlerdir. En fazla tercih edilen ceza, para cezası olurken en az tercih edilen ise hapis cezası olduğu görülmüştür. Mükelleflerin %83,6’sı vergilemeye ve vergi ödemeye ilişkin idari prosedürü ve mevzuatın gerekli kıldığı uygulamaları çok fazla, karışık ve anlaşılmasız bulduklarını, sürece kolayca adapte olamadıklarını belirtmişlerdir. Mükelleflerin vergi uyumunu zorlaştıran bir diğer unsur ise vergi idaresinin mükelleflere yaklaşımıdır. Bu konuda da mükelleflerin üçte ikisi olumsuz görüşte bulunmuşlardır. Vergi idaresinin davranışlarını beğenmediklerini belirten çoğunluk, bu kez vergi inceleme elemanlarının inceleme sırasındaki davranışlarından ise memnun olduklarını (Gaziantep ve Şanlıurfa’da daha fazla) belirtmişlerdir. Bölgede yaşayan mükelleflerin yarısına yakını vergi aflarına yönelik olumsuz görüşte bulunmuştur. %44,9’u vergi aflarının, vergisini gerektiği gibi ödeyen mükellefleri cezalandırdığını (en fazla Gaziantep’te) düşünmektedir. Ayrıca mükelleflerin dörtte biri vergi aflarının vergi adaletsizliğini artırdığını belirtmiştir. Mükelleflerin %97’si ülkemizde herkesin vergisini tam olarak ödemediği görüşündedir. Bu durumun, vergi ödememeye ve vergi kaçırmaya dayanak teşkil ettiği gözlenmiştir. Araştırmanın diğer öne çıkan sonuçları ise geçmişte yaşanan krizlerin (iktisadi ve siyasi) vergi ödeme davranışını olumsuz etkilediği (%78,5), kamu harcamalarının savurganca kullanıldığı (%83) ve daha önce desteklemiş oldukları bir iktidardan diğer hiç bir şeyin değişmemesi durumunda sadece vergileri artırması yüzünden gelecek seçimde desteklerini çekmeyecekleri (yaklaşık üçte ikisi) yönündedir.

Literatür incelemesi sonucunda elde edilen ve yukarıda detaylı bir şekilde yer verilen bulguların tamamı tahlil edilerek değerlendirildiğinde, son üç büyük deprem felaketinin yaşandığı şehirler ve bölgelerdeki mükelleflerin psikolojilerine yönelik yapılan araştırmalarda benzer ve farklı birtakım sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye genelinde yapılan ve mükellef psikolojisini ölçen diğer araştırmalarla da paralel birtakım sonuçlarla karşılaşılmaktadır.

Deprem yaşanan şehirlerdeki mükellefler ile Türkiye genelindeki mükelleflerin psikolojisine yönelik yapılan araştırmalarda; vergi vermenin bir vatandaşlık görevi olması, vergi oranlarının ve vergi yüklerinin çok yüksek olması, vergi sisteminin adaletli olmaması, vergi aflarının sıklıkla çıkarılmasının ödemeyeni ödüllendirmesi, vergilerin kamu hizmetlerine yeterince yansımaması, kamu harcamalarının etkinsiz sunulması ve savurganca kullanılması, kayıtdışılık sorununun vergi yükünü daha da artırması, vergi idaresinin mükelleflere yaklaşımının olumsuz olması, vergi mevzuatlarının karmaşık, sık değişiyor olması ve idari formalitelerin fazla olması gibi sebeplerle vergiye gönüllü uyumun sağlanamadığı yönünde ortak bir görüş hâkimdir.

Deprem yaşanan büyükşehirler ile diğer şehirler, Marmara Bölgesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi arasında vergiye uyum sağlamada ve mükellef psikolojisi açısından farklılıklar bulunmaktadır. İstanbul ve Kocaeli gibi şehirlerde 6 Şubat depremlerinin görüldüğü şehirlere kıyasla vergiye bakış ve vergiye uyum daha fazla iken vergiye uyum maliyeti (vergilemenin psikolojik maliyeti) daha düşüktür. Bunda kamu hizmetlerinden faydalanma düzeyi, etnik kimlik ve aidiyet, eğitim seviyesi, iş hayatına katılım gibi pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır.

6 Şubat depremlerinin yaşandığı şehirler özelinde yapılan araştırma bulgularında diğer şehirlere yönelik yapılan araştırmalardan farklı olarak üç durum öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, vergi inceleme elemanlarına yönelik mükelleflerin bakışının olumlu olmasıdır. İkincisi, hükümete olan destek ve aidiyet ile vergi ödeme davranışı arasında paralel bir ilişkinin söz konusu olmasıdır. Bir başka anlatımla mevcut iktidarı destekleyenlerin, yönetime güven duyması sebebiyle koşulsuz şartsız vergi ödeme eğiliminde oldukları görülmektedir. Üçüncüsü ise Suriyeli sığınmacı/göçmenlere yönelik ayrıcalıklar sunulmasının mükellefler nezdinde rekabeti olumsuz etkilemesi ve adil bir ortam sunmamasıdır. Bu kapsamdaki bulguları; Suriyelilerin vergi ödemedikleri görüşünün yaygınlığı, vergisel ödevlerinin olmaması, onlara gelir desteğinde bulunulurken kendilerine herhangi bir maddi destekte bulunulmaması fikrinin Türk esnafın vergisel ödevlerini yerine getirmekte zorlanması olarak değerlendirmek mümkündür.

5. Sonuç

Türkiye tarihinde son üç büyük depremin yaşandığı şehirlerdeki mükellef psikolojisini araştıran literatürdeki çalışmaların ele alındığı bu çalışmada, Türkiye geneline yönelik yapılan çalışmalarla ortak ve farklı sonuçlar çıktığı gibi, üç büyük deprem felaketi geçiren şehirler arasında da benzer ve farklı psikolojilere sahip mükellef yapılarının

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türk vergi sisteminin yapısal özelliklerine (vergi uygulamalarına) yönelik mükellefler arasında benzer bir görüş hâkimken, bölge ve şehir yapısına bağlı olarak ise farklı görüşlerin hâkim olduğu görülmüştür. Bireysel vergi yükünün ve vergi oranlarının yüksek olması, kayıtdışı ekonominin büyüklüğünün vergi yükü artışına hizmet etmesi ve mükellef davranışlarını olumsuz etkilemesi, vergi adaletinin düşük olması, vergi denetim ve cezaları ile vergi aflarına dikkatle yaklaşılması, vergi gelirleri-kamu harcamaları ilişkisinin doğru yönetilmesi, vergi bilinci, uyumu vb. konulara yeterince eğitim ve öğretim hayatı boyunca yer verilmemesi gibi hususlarda toplumun ortak bir kanısı bulunmaktadır. Göç dalgasının etki ve sonuçlarının mükellefler nezdinde karşılık bulması da hesaba katılması gereken bir diğer çarpıcı sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu sonuçlar göz önünde bulundurularak mükelleflerin de sürece dâhil edildiği –mükelleflerin talep ve beklentilerinin dikkate alındığı, güven duyacağı, itiraz etmeyeceği ve gönüllü uyum göstereceği politika ve uygulamalara geçilmesi– daha katılımcı yapısal reformlara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Vergi uyumunu artırmanın mükellef temelli yaklaşımı desteklemekten geçtiği düşünüldüğünde, vergilemeye ilişkin yapılacak her türlü düzenleme, politika ve uygulamanın toplumsal karşılığının olmasına yani toplumsal kabulüne önem verilmesi ve hassasiyetle yaklaşılması gerekmektedir. Ayrıca devletin yapacağı vergi harcamalarının (her türlü teşvik, sübvansiyon, indirim, istisna ve muafiyetin) amacına uygun, vatandaşların tamamının beklentilerini karşılamaya ve mağduriyetlerini gidermeye yönelik olması önem arz etmektedir.

Türkiye'deki literatür incelemesi ve değerlendirmesi neticesinde sonraki çalışmalara yol göstermesi ve ışık tutması açısından birtakım eksiklikler de tespit edilmiştir. Mevcut çalışmalarda mükellef psikolojisini etkileyen pek çok unsur, araştırmalara dâhil edilse de örneklemelerin kapsamının dar tutulması sebebiyle genel durumu ortaya koyabilecek yeterli sonuçların elde edilemediği gözlemlenmektedir. Bölgesel çalışmaların azlığı nedeniyle bölgesel karşılaştırma yapan araştırmaların neredeyse olmaması bu çalışmanın katkısını ortaya koymaktadır. Türkiye'de hâlihazırdaki 30 büyükşehir belediyesinde yaşayan mükelleflere yönelik yapılmış çalışmaların azlığı bir diğer eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalarda mükellef dağılımının (örneğin gelir vergisindeki tüm kazanç ve irat unsurunu elde eden mükellefler itibarıyla) ve kapsamının (toplam mükellef sayısı itibarıyla) dar tutulması ve dengeli olmaması (çoğunlukla az sayıdaki benzer mükellefiyete sahip vatandaşlarla yapılması) araştırma sonucunun doğruluk derecesini etkileyen eksikliklerdir. Bir başka gözlemlenen eksiklik ise daha etkili sonuçlar ortaya koyabilecek yüz yüze görüşme veya mülakatların daha zor ve vakit alıcı olması sebebiyle araştırmalarda daha az tercih edilmesi, bunun yerine araştırmaların daha çok uzaktan veya online anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Son olarak ise bu çalışmada örneklem grubu olarak seçilen deprem bölgelerinden hareketle bir tespit ve öneride bulunmak gerekirse afet yönetiminin ekonomik ve mali politikasına ciddi katkısı olacak çalışmalara ağırlık verilmesi, bir başka ifadeyle deprem, sel gibi doğal afetler geçiren şehir ve bölgelerde hükümet politikalarına yön verecek ve doğrudan bu konuyu ele alan saha araştırmalarını içeren disiplinler arası çalışmaların projelendirilerek teşvik edilmesi yerinde bir karar olacaktır.

Etik Kurul Onayı: Retrospektif çalışma.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Retrospective study.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declare that this study has received no financial support.

Yazarların ORCID ID'leri / ORCID IDs of the authors

Ali Fuat Uruş 0000-0002-3716-3298

KAYNAKLAR / REFERENCES

Alhousen, A. (2020). *Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sığınmacı girişimcilerin sosyo-ekonomik yapıya etkisi: Şanlıurfa ve Gaziantep örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Atçeken, F. D. (2018). *Vergi aflarının mükellefler açısından vergi uyumuna etkisi: Kocaeli örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Çelik, A. (2019). *Vergi kaçırma etiği: Kocaeli bölgesindeki vergi mükellefleri üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Çiçek, H., Karakaş, M. ve Yıldız, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde vergi yükümlülerinin vergiyi algılama ve tutum analizi: Bir alan araştırması*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2008/381.
- Demir, İ. C. (2008). *Vergi ahlâki ve belirleyenleri Ege Bölgesi örneği*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dirican, H. (2020). *Adam Smith’in vergileme ilkeleri çerçevesinde vergiye gönüllü uyumun analizi: Kocaeli örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu.
- Doğan, G. (2021). *Türkiye’de gönüllü vergi uyumunu etkileyen faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ekici, G. (2022). *Davranışsal iktisat çerçevesinde vergiye karşı tutumlar*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Geyik, O. (2019). *Bölgesel farklılıkların vergi uyum maliyetlerine etkisi: İstanbul, Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri üzerine karşılaştırmalı bir analiz*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökçe, M. (2019). *Mükelleflerin Türk vergi sistemine yönelik tutum ve davranışları: Hatay ilinde bir çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Koçyiğit, M. B. (2019). *Vergi uyumu/uyumsuzluğu sonucunda oluşan mükellef tiyolojilerinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Küçükgöz, N. M. (2019). *Suriyeli mültecilerin il ekonomilerine etkisi: Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kilis örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Mumyakmaz, A. (2014). *Türkiye’de vergi davranışlarını etkileyen sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler: Ankara, İstanbul ve Diyarbakır örneği*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mutlu, A. ve Taşcı, K. (2013). Vergi dairelerinin mükellefe davranış biçimlerinin vergilemede gönüllü uyuma etkisi: Malatya örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 214-232.
- Sökmen Gürçam, Ö. (2016). *Vergiye gönüllü uyum bağlamında mükellef hakları üzerine ampirik bir çalışma*. (Doktora Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Torgler, B., Demir, İ. C., Macintyre, A., & Schaffner, M. (2008). Causes and consequences of tax morale: An empirical investigation. *Economic Analysis & Policy*, 38(2), 313-339.
- User, İ. (1992). *Vergilemenin sosyal psikolojik sınırı*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zenginobuz, Ü., Adaman, F., Gökşen, F., Savcı, Ç. ve Tokgöz, E. (2010). *Vergi, temsiliyet ve demokrasi ilişkisi üzerine Türkiye’de vatandaşların algıları*, İstanbul: Açık Toplum Vakfı Yayını.

Atf Biçimi / How cite this article

Uruş, A.F. (2024). Taxpayer psychology in selected cities and regions in Türkiye: A literature review. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 2024; 71, 28–41. <https://doi.org/10.26650/mcd2023-1394881>

Vergi Uyumu Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Master's Theses and Postgraduate Dissertations on Tax Compliance

Ercan YELMAN¹ , Veysel İNAL²

¹Sakarya Üniversitesi Doktora Öğrencisi, SBE, Maliye Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye

²Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, Sakarya, Türkiye

Sorumlu yazar/

Corresponding author : Ercan YELMAN

E-posta/E-mail : ercan.yelman@ogr.sakarya.edu.tr

ÖZ

Vergi uyumu, gerçek ve tüzel mükelleflerin vergi yasalarına uygun olarak beyannamelerini vermeleri ve vergi ödemelerini yasaların ön gördüğü tarihlerde gerçekleştirmeleridir. Vergi uyumunun yüksek olması hükümetler açısından kamusal harcamaları kolaylaştırırken, kamu gelirlerini arttıran bir unsurdur. Dolayısıyla vergi uyumu hem idare açısından hem de mükellef açısından araştırılması gereken önemli bir konudur. Bu çalışma, Türkiye'deki vergi uyumu konulu lisansüstü tezlerin kapsamlı bir incelemesini sunarak mevcut araştırmaların izlenmesini ve gelecekteki araştırmacılara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda 59 lisansüstü tez incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu analiz genel eğilimleri ve literatüre katkıları ortaya koymuştur. Bulgular, çoğunlukla yüksek lisans düzeyinde tezlerin yazıldığını, Marmara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi'nin bu alanda en üretken üniversiteler olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda nicel analiz yöntemleri öne çıkmış, ekonometrik analiz için Sıralı Probit Yaklaşımı ve Panel Veri Analizi tercih edilmiştir. Anket tekniği ise kullanılan diğer nicel yöntemler arasında yer almıştır. Nitel analizler ise mülakatlar ve kavramsal çerçeve üzerinden yapılmıştır. 2019 yılı bu alanda en yoğun çalışmaların yapıldığı yıl olarak belirlenmiştir. Bu durum son dönemde vergi uyumu konusundaki araştırmalara artan ilgiyi göstermektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar, vergi uyumu konusunda farklı disiplinlerden beslenerek ve çeşitli araştırma yöntemlerini kullanarak derinlemesine inceleme yapılmasını sağlamıştır. Çalışmalar vergi sisteminin etkinliğini artırmak için bütünsel bir yaklaşım benimsemeyi hedeflemiştir. Ayrıca bu çalışmalar gelecekteki araştırmaların ve politika yapım süreçlerinin yönünü belirlemede önemli bir kaynak oluşturacak şekilde tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: vergi, vergi uyumu, lisansüstü tez, bibliyometrik analiz

Başvuru / Submitted : 24.02.2024

**Revizyon Talebi/
Revision Requested** : 05.03.2024

**Son Revizyon/
Last Revision Received** : 29.03.2024

Kabul / Accepted : 30.04.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

Tax compliance involves real and legal taxpayers submitting their returns in accordance with tax laws and making their tax payments by the legally stipulated dates. High tax compliance facilitates public expenditures for governments and increases public revenues. Therefore, tax compliance is an important issue that must be investigated for the administration and taxpayers. This study aims to monitor existing research and guide future researchers by comprehensively reviewing master's theses and doctoral dissertations on tax compliance in Türkiye. In this regard, the study examines and analyzes 59 master's theses and doctoral dissertations. This analysis reveals the general trends and contributions to the literature. The findings show that works are primarily written at the master's level, with Marmara University, Dokuz Eylül University, and Sakarya University being the most productive universities in this field. Quantitative analysis methods were seen to have come to the fore in these studies, with the ordered probit approach and panel data analysis being preferred for econometric analysis. The survey technique was found to be among the other quantitative methods used. Qualitative analyses were conducted through interviews and a conceptual framework. 2019 was determined as the year in which the most intensive studies were carried out in this field. This situation reveals the recent increased interest in research on tax compliance. In addition, the conducted studies have enabled an in-depth examination of tax compliance by drawing from different disciplines and using various research methods. The studies have aimed to adopt a holistic approach toward increasing the tax system's efficiency. In addition, these studies have been designed to constitute an essential resource in determining the direction of future research and policy-making processes.

Keywords: tax, tax compliance, graduate thesis, bibliometric analysis

EXTENDED ABSTRACT

Taxes constitute a pivotal source of revenue for countries. The timely collection of taxes in full is essential for governments' ability to finance public services and ensure social welfare. However, ensuring tax compliance is crucial in the tax collection process. In the broadest sense, tax compliance refers to how individuals and businesses in a country adhere to tax laws. Tax compliance has implications for fiscal policies and extends its impact to various issues such as economic development, social inequality, business behaviors, and even political stability. Therefore, while research on tax compliance is essential for the effectiveness of tax administration and the design of tax policies, it can also have significant effects on general economic and social outcomes. In this context, tax compliance has become and will continue to be an essential research area for economists, legal experts, fiscal specialists, and public policymakers. Research on tax compliance can contribute to evaluating the effectiveness of tax policies, enhancing tax administration systems, guiding the design of tax policies and practices, and promoting tax justice. Therefore, tax compliance has garnered considerable attention in academic circles and applied policy domains. Recently, a growing body of research has occurred in this field, indicating an increased interest in the subject.

The focal point of this study is the bibliometric analysis of master's theses and doctoral dissertations conducted on tax compliance in Türkiye with the aim of comprehensively analyzing the various characteristics, publication trends, and research methodologies of these works regarding tax compliance. This study's primary objective is to guide researchers interested in tax compliance. In this context, the study presents an overview of research conducted on tax compliance, identifies potential gaps, and offers researchers the opportunity to examine and scrutinize their work from various perspectives. In so doing, the study aims to enhance the quality of research on tax compliance, thereby contributing to developing more effective scientific studies.

The study conducts its examinations and evaluations under five main headings. In this context, the first part of the study elucidates the definition and significance of tax compliance. The second and third sections conduct a conceptual evaluation of literature research and bibliometric analysis. The third section also provides insights into previous bibliometric studies on taxation and their outcomes and additionally explains the conceptual framework of bibliometric analysis within the research framework. The fourth section elaborates on the methodology of the study; namely, it thoroughly explains the method of this study by encompassing the data collection process, utilized data sources, and sampling methods. Furthermore, this section provides an elaborate explanation of the statistical techniques, software tools, and analytical procedures that are used for the data analysis. Lastly, the fifth section uses various parameters and analysis methods to thoroughly evaluate the data obtained within the scope of the study. Statistical analyses of the obtained data are conducted using figures, tables, and various visual tools. The analysis examines the data distributions, relationships, and trends, thus leading to significant findings and conclusions. This section aims to contribute to a deeper understanding of the study's main findings through the data.

The data obtained within the scope of the research have been meticulously analyzed by subjecting them to various parameters, including the types of theses and dissertations, their language, and their distributions by year, by advisor title, by authors' gender, by university type, by university, by study type, by research approach and techniques used regarding their research methods, by accessibility, as well as by analyzing them by department and average page count.

The findings have been extensively analyzed using Microsoft Excel, thus allowing for a comprehensive study evaluation and enabling an in-depth examination of the parameters.

Upon examining the data obtained within the scope of the study, 59 master's theses and doctoral dissertations were identified and thoroughly analyzed. These analyses revealed the topic of tax compliance to have been addressed by the Master's and doctoral students studying at various universities. A concentration of studies was observed to have been conducted at certain universities such as Marmara University, Dokuz Eylül University, and Sakarya University. One of the conclusions drawn from the analyses is that a growing interest has occurred in tax compliance for master's theses and doctoral dissertations in recent years. Intense research activity was also observed in this area, especially in 2019.

Another finding obtained within the scope of the study is the examination of these authors' genders. As a result of this analysis, a relatively similar number was observed for female and male authors. This finding can be considered noteworthy in emphasizing the significant contribution women are making to the scientific literature. Moreover, a substantial portion of the studies utilized quantitative analysis methods. Additionally, when examining the other results obtained within the study, these theses and dissertations are believed will guide researchers who intend to work in this field. Overall, the study provides information that can assist in determining the directions, methods, approaches, and various other aspects of these studies. In this way, the current study also aims to establish a better foundation for future research and contribute to the development of the field.

1. Giriş

Vergiler, bir ulusun zenginliğinin anahtarlarından biridir. Çünkü bir ülkenin kalkınması ve büyümesi, vergilerin etkin bir şekilde toplanması ve yönetilmesi ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla ekonomik kalkınma ve büyümenin temel belirleyicilerinden olan kamu harcamaları için gereken finansman kaynaklarının zamanında ve eksiksiz bir şekilde toplanması son derece kritiktir. Bu bağlamda bir ülkedeki kayıt dışı ekonominin azaltılması ve devlete olan güvenin artırılması için vergi uyumu politikaları oldukça önemlidir. Vergi uyumu genel olarak vergilendirmeye tabi olan mükelleflerin vergi kanunlarınca belirlenen vergi ödevlerini tam ve zamanında yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır. Vergi uyumu devletin hizmetlerini finanse etmek için gerekli geliri elde etmede temel bir rol oynamaktadır. O yüzden vergi uyumu kavramı iyi anlaşılmalı ve etkin bir şekilde yönetilmelidir. Vergi uyumunun sağlanması için otoriteye duyulan güvenin yanı sıra otoritenin etkili bir şekilde işlemesi de gerekmektedir. Çünkü vergi uyumu sadece yasal düzenlemelerin izlenmesinden çok, toplumsal güven ve iş birliğinin sağlanmasını gerektiren önemli bir konudur (Fauzan ve ark., 2022, s.53).

Vergi uyumu ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan büyük öneme sahip bir kavramdır. Vergi uyumu bir ülkenin mali sistemini ve toplumsal düzenini olumlu bir şekilde etkileyen temel faktörlerden biridir. Ancak vergi uyumu ülkelerin sosyal, hukuki ve mali yapısına göre değişkenlik göstermektedir. Literatür taramaları konuya dair birçok önemli çalışmanın varlığını ortaya koymaktadır. Vergi uyumu bir dizi etkenin etkisi altında şekillenen karmaşık bir kavram olduğundan, bu alandaki çalışmalar içerik olarak çeşitlenmekte ve sayıları sürekli olarak artmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili yürütülen lisansüstü düzeydeki çalışmaların sayısındaki artış doğal olarak devam etmektedir. Bu bağlamda bu çalışmaların detaylı analizlerinin yapılması, vergi uyumuna yönelik politikaların geliştirilmesi ve olası sorunların tespiti açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu araştırma, Türkiye'de vergi uyumu konusunda yazılan lisansüstü tezlerinin mevcut durumunu belirlemek ve gelecekteki eğilimleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan literatür taramalarında vergi uyumu konusunda sınırlı sayıda bibliyometrik çalışmaya rastlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'deki vergi uyumu üzerine yazılmış tezlerin türü, dili, yazarların cinsiyeti, yazıldıkları yıllar, danışmanlık yapan akademisyenlerin ünvanları, yazıldıkları üniversiteler ve türleri gibi çeşitli Parametreler göre detaylı analizler yapmayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye'de vergi uyumu konusundaki genel eğilimlere dair bilgiler ortaya konacak ve mevcut çalışmalarda eksiklikler veya boşluklar tespit edilerek bu alanla ilgili detaylı bir analiz sunulacaktır.

Çalışmanın amacı ve hedefleri doğrultusunda elde edilen bulgular bu alanda yapılan mevcut çalışmaların bir portresini çıkarmayı, literatürdeki eksiklikleri ve boşlukları değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu değerlendirme gelecekte vergi uyumu üzerine çalışmayı düşünen bilim insanlarına mevcut durumu göstererek farklı yaklaşımların mümkün olduğunu öne sürmeyi içermektedir. Bu çalışma, sadece konunun önceki araştırmalarını özetlemekle kalmayıp aynı zamanda bu araştırmalara yeni bir bakış açısı getirerek, okuyuculara daha geniş bir anlayış ve düşünce perspektifi sunmaktadır. Böylece literatürdeki çeşitliliği artırmak ve bilgi birikimini zenginleştirmek adına literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma dört ana bölümü içermektedir. İlk bölümde vergi uyumunun kavramsal çerçevesi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde literatür araştırması kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu bölümde konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmaların detaylı bir analizi sunulurken, mevcut bilgi birikimi geniş bir perspektifte

incelenmiştir. Bu inceleme araştırmanın temelini oluşturan önceki çalışmaların önemli bulgularına odaklanmayı ve mevcut literatürdeki boşlukları tanımlamayı amaçlamıştır. Üçüncü bölümde bibliyometrik analiz kavramının ayrıntılı bir şekilde açıklanmasının ardından, bir sonraki başlıkta araştırmanın kullanılan yöntemleri detaylı bir biçimde ortaya konmuştur. Bu başlık altında araştırmanın tasarımı, veri toplama yöntemleri, örneklem seçimi ve analitik süreç gibi önemli aşamalar detaylı bir şekilde açıklanarak, okuyuculara araştırmanın metodolojik temellerine derinlemesine bir bakış sunulmuştur. Bu sayede araştırmanın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği konularında sağlam bir anlayış geliştirmelerine olanak tanınmıştır. Son bölümde araştırma sürecinde elde edilen veriler ve gerçekleştirilen analiz sonuçları detaylı bir şekilde sunulmaktadır. Bu kısımda elde edilen bulguların açıklanması ve analiz sonuçlarının değerlendirilmesi, araştırmanın ana çıktılarını oluşturmaktadır. Bu bölümün araştırmanın temel bulgularının okuyuculara etkili bir şekilde iletilmesini ve araştırmanın genel önemini vurgulamayı hedeflemektedir.

2. Vergi Uyumunun Kavramsal Çerçevesi

Vergi uyumu genel anlamda bireylerin ve diğer vergiye tabi kuruluşların dış etkenlere maruz kalmadan vergi kanunlarının temel prensiplerine ve vergi idaresinin kararlarına uygun bir şekilde hareket etme durumunu ifade etmektedir (James ve Alley, 2002, s.32). Diğer bir ifadeyle vergi uyumu, mükelleflerin mevcut vergi yasalarına, yönetmeliklere ve hukuki kararlara uymalarını, vergi yükümlülüklerini beyannamelerde eksiksiz bir şekilde açıklamalarını ve ilgili yetkililere belirlenen süre içinde düzenli olarak sunmalarını (Tuncer ve Güney, 2015, s.129). Vergi uyumu sadece mükelleflerin vergilendirme konularındaki gereklilikleri anlaması ve bilmesi değil aynı zamanda bu bilgilerin belirlenen süre içinde vergi idaresine bildirilmesini de içermektedir. Ek olarak vergi kanunlarındaki yükümlülüklerin, dış müdahale olmadan otomatik olarak yerine getirilmesi ve ilgili vergi borçlarının da dış müdahale olmadan ödenmesini kapsayan bir durumu temsil etmektedir (Arıman, 2019, s.9).

Vergi uyumunun temel amacı vergilerin etkin ve verimli bir şekilde toplanmasıdır. Vergi uyumu yönetiminin ve geliştirmenin tarihi kökleri vergilendirmenin başlangıcından günümüze kadar uzanmaktadır. Bu konu hem bireylerin hem de devletin perspektifinden önem arz eden bir mesele olup, modern temelleri 1215 yılında İngiltere’de yayınlanan Magna Carta’ya kadar gitmektedir (Yoruldu, 2020, s.57; Tekin ve ark.; 2013, s.109). Vergi uyumunun temelinde bireylerin ve diğer vergiye tabi kuruluşların gelirlerini doğru bir şekilde kaydetmeleri ve beyan etmeleri, gelir düzeltmeleri yapmaları, gerçekleşen harcamaları doğru bir biçimde belirlemeleri, vergiden düşülmeyi gerektiren unsurları doğru bir şekilde hesaplamaları, vergi muafiyetleri ve krediler gibi avantajlardan doğru bir şekilde yararlanmaları, ayrıca vergi beyannamelerini zamanında ve eksiksiz bir şekilde doldurmaları gibi çeşitli unsurlar yer almaktadır (Roth ve ark., 1989, s.20).

Vergiye uyum, gönüllü uyum ve zorunlu uyum olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Vergi uyumunun gönüllü olması mükellefin vergi idaresi tarafından herhangi bir baskıya maruz kalmadan yasal gerekliliklere uygun davranış sergilemesini ifade etmektedir (Manhire, 2015, s.12). Başka bir deyişle gönüllü vergi uyumu mükelleflerin vergi kanunlarına uygun davranma arzusu veya isteklilikleriyle birlikte, yükümlülüklerini zamanında ve isteyerek yerine getirmek için gösterdikleri çaba olarak tanımlanabilir (Tilahun, 2019, s.2). Zorunlu uyum ise mükelleflerin vergi ödemeye istekli ya da isteksiz olmalarını dikkate almadan yaptırımlardan kaçınma amacıyla vergi yükümlülüklerini yerine getirmesini ifade etmektedir (Çakır, 2022, s.599). Gönüllü uyumda yükümlüler vergiyi içsel bir motivasyonla öderken, zorunlu uyumda bu motivasyon sağlanamaz ve vergi cezası ile birlikte ödeme yapılır (Kirchler ve Wahl, 2010, s.331).

Vergi sistemlerinin etkili bir şekilde işlemesi ve başarılı olması mükelleflerin vergiye uyum sağlaması açısından büyük bir öneme sahiptir, çünkü vergi gelirlerinin artırılmasına katkıda bulunur. Vergi temelde kamu harcamalarını finanse etmek için vazgeçilmez bir kaynaktır ve toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için gereklidir. Vergi gelirlerinin artması vatandaşların vergiye karşı tutum ve davranışlarıyla doğrudan ilişkilidir (İpek ve Kaynar, 2009, s.117; Bakırtaş ve Atılğan Yaşa, 2020, s.742). Dünya genelindeki bir değerlendirmeye göre, vergi gelirlerinin toplam kamu gelirleri içindeki payı genellikle %70 ile %90 arasında değişmektedir (Akdoğan, 2021, s.107). Türkiye’de 2022 bütçe gerçekleştirme değerleri incelendiğinde ise kamu gelirlerinin içerisinde vergilerin payının %97,81 olduğu görülmektedir. Bu sebeple mükelleflerin vergiye uyum sağlamaları son derece kritik bir konudur, çünkü vergi gelirlerinin elde edilmesinde mükelleflerin davranışları önemli bir etken olarak belirgin bir rol oynamaktadır.

Vergi geçmişte sadece kamu harcamalarını finanse etmek için kullanılan bir araç iken günümüzde devletin gelişen yapısıyla ekonomik, sosyal ve siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Vergilendirme ekonomik denge, sosyal adalet ve eşitlik perspektifinden ele alınarak kaynak tahsisi, gelir dağılımı ve mal-hizmet talebinin seyrini belirleme konusunda etkili olabilir. Vergi kaçaklarının yaygın olduğu ekonomilerde ise milli gelir, istihdam ve genel ekonomik dengenin olumsuz etkilenme riski bulunmaktadır. Buna ek olarak vergi kaçakçılığının

yayımları, bireylerin devlete olan güvenini azaltabilir ve vergi kaçırma eğilimini artırabilir. Bu yüzden bireylerin vergi yükümlülüklerine uyum göstermeleri sadece devletin ihtiyaçlarını karşılamak ve ekonomiyi yönlendirmek için değil, aynı zamanda sosyal hedefleri gerçekleştirmek adına da kritik bir öneme sahiptir. Vergi uyumu açıklamalarında öne çıkan iki temel yaklaşım rasyonel tercih ve ahlaki duygulardır. Rasyonel tercih yaklaşımı, mükelleflerin gelir düzeyi, vergi denetim oranları ve ceza miktarları gibi faktörlere bağlı olarak vergi kaçırma eğilimlerinin değişebileceğini savunur, ancak bu yaklaşımın yalnızca ekonomik nedenlere odaklandığı eleştirilir. Ahlaki duygular yaklaşımı ise vergi uyumunu insanî duygular, özellikle utanma ve dürüstlük gibi sosyolojik ve psikolojik faktörlere dayandırır. Dolayısıyla vergi uyumu çok yönlü ve karmaşık bir davranışsal tutumdur ve birçok faktörü içermektedir (Altay, 2019, s.165-166; Saruç, 2015, s.30-31; Torgler, 2004, s.17-43).

3. Literatür Araştırması

Konuya ilişkin Türkiye örneğinde yapılan yazın taraması birçok çalışmada bibliyometrik analiz yönteminin kullanıldığını göstermektedir. Bu yöntemle farklı disiplinlerde ve konu alanlarında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalar, makaleler, tezler, bildiriler, konular gibi birçok farklı yönüyle analiz edilmiştir. Çalışmamızın amacı ve odak noktası gereği, lisansüstü tezler üzerinde yapılan analizlere odaklanmıştır. Bu bağlamda bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak yapılan çalışma kapsamında alan ile ilgili literatür, Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Bibliyometrik Analiz Yöntemi Kullanılarak Lisansüstü Tezleri Konu Edinen Çalışmaların Literatür Özeti

Yazarlar	Yıl	Çalışmanın Sonucu
Fauzan vd.	2022	Vergi uyumu çalışmaları giderek artmakta ve çeşitli ülkelerden yazarlar tarafından multidisipliner bir yaklaşımla yürütülmektedir. Bu makale aynı zamanda vergi uyumu araştırmalarının gelecekteki bazı yollarını da önermektedir. Gelecek araştırmalarda veri tabanlarının kullanımının genişletilmesi ve arama sorgularına daha fazla alanın dahil edilmesi önerilmektedir.
Boateng vd.	2022	Çalışma, vergi riski değerlendirmesi, finansal kısıtlamalar ve vergi uyumu üzerine bibliyometrik bir analiz sunmaktadır. Scopus veritabanı kullanılarak 1981’den 2022’ye kadar 1002 makale incelenmiş ve bu makalelerin araştırdığı ana değişkenler belirlenmiştir: vergi riski değerlendirmesi, mali kısıtlamalar ve vergi uyumu. Ancak yapılan analizlerde ortak arama kriterlerinin bu değişkenlerin birbirleriyle ilişkisini yeterince dikkate almadığı tespit edilmiştir.
Günay	2023	1982-2023 yılları arasında vergi uyumu konusunda yayınlanan 829 makale, RStudio programı ve "biblioshiny" paketiyle analiz edilmiştir. Bu analiz sonuçlarına göre en üretken dergi Journal of Economic Psychology iken, en üretken, en çok atıf alan ve en çok iş birliği gerçekleştiren yazarlar Erich Kirchler olarak belirlenmiştir. Yıllar itibarıyla vergi uyumuyla ilgili makale sayılarında önemli bir artış gözlemlenmiştir.
Sökmen Gürçam ve Tekin	2023	Vergi uyumu üzerine yapılan çalışmada 585 çalışma analiz edilmiştir. Bu makale 1983-2021 yılları arasında Web of Science (WoS) veri tabanında indekslenen vergi uyumu konusundaki akademik araştırmaların bibliyometrik analizini sunmaktadır. İngilizce makalelerin çoğunlukta olduğu bu çalışmalarda Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya ve Avusturya en üretken ülkeler olarak öne çıkmıştır. Ayrıca farklı ülkelerden yazarlar tarafından yürütülen multidisipliner çalışmalarda artış da dikkat çekici bir eğilimdir.
Santos	2023	Çalışmada 2016-2023 yılları arasında yayınlanmış 659 makaleyi araştırma modellerini ve iletişime vurgu yapan temel bulguları değerlendirmek üzere bibliyometrik ve içerik analizi açısından değerlendirilmiştir. Bu araştırmanın katkısı, iletişimin vergi uyumu ile ilişkisine dair kapsamlı bir değerlendirme sunmak ve bu kapsamda gelecekte yapılacak araştırmalar için bir dizi fırsat sunmaktır.
Yulitasari vd.	2023	Çalışmada, 2015-2020 yılları arasında vergi bilinci, vergi oranı ve vergi yaptırımlarının mükellef uyumuna etkisi bibliyometrik açıdan incelenmiştir. Araştırma kapsamında 986 çalışma değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar vergi mükelleflerinin farkındalığının vergi uyumunu etkilediğini göstermektedir. Ayrıca vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda farkındalık duygusunun artırılabilmesi için, hükümetin bölgesel düzeyde vergi uyumunu teşvik etmek amacıyla kamuoyunda sosyalleşme çabalarını güçlendirmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 1'deki verilere dayanarak vergi uyumu konusunda bibliyometrik açıdan bir dizi çalışmanın gerçekleştirildiği ve bu çalışmaların çeşitli boyutlarda incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalar vergi uyumuyla ilgili geniş bir literatürün bulunduğunu ve bu alanda yapılan araştırmaların çeşitli disiplinlerden gelen araştırmacılar tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca Tablo:1'de verilen çalışmaların ortak yönü vergi uyumuyla ilgili farklı boyutları incelemekte ve vergi sistemlerinin etkinliği, mükellef davranışları, vergi bilinci, vergi psikolojisi ve diğer faktörler üzerinde derinlemesine analizler sunmasıdır.

Öte yandan ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde vergi uyumu üzerine birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ulusal literatür verileri incelendiğinde vergi uyumuyla ilgili olarak 46 bildiri, 130 makale ve 21 kitap veya kitap bölümü kaleme alınmıştı (YÖK Akademi, 2024). Bu veriler, vergi uyumu konusunda yapılan akademik çalışmaların tamamını içermemektedir, ancak geniş bir akademik kaynak havuzuna işaret etmektedir. Bu zengin kaynaklar, vergi uyumuyla ilgili çeşitli perspektiflerden ele alınan araştırmaların varlığını göstermektedir ve bu da vergi uyumuyla ilgili kapsamlı bir bilgi birikimi ve anlayışın mevcut olduğunu işaret etmektedir. Dahası bu zenginlik vergi uyumu konusunun önemini vurgulamakta ve gelecekteki araştırmalar için birçok fırsat sunmaktadır.

4. Bibliyometrik Analiz

Bibliyometri terimi, 'biblio' ve 'metric' kelimelerinin bir araya gelmesiyle türetilmiş olup, kökenini antik Yunanca'dan alan 'biblio' kelimesinden gelir ki bu da 'kitap' anlamına gelmektedir (Sengupta, 1992, s.76). Bibliyometrik analiz, son dönemlerde sosyal bilimlerde sıkça kullanılan bir nicel analiz yöntemidir. Bibliyometrik analiz kavramı ilk olarak 1922 yılında E. Wyndham Hulme tarafından dile getirilmiştir, ancak bu kavramın bilimsel açıdan ilk kullanıcısı ve uygulayıcısı Alan Pritchard olmuştur. Pritchard, 1969 yılında "Statistical Bibliography or Bibliometrics" adlı çalışmasıyla bu kavramı ilk defa kullanmıştır (Batu Ağırkaya, 2022, s.236).

Bibliyometri genel olarak yayınların fiziksel özelliklerini niceliksel açıdan inceleyen ve aynı zamanda çeşitli parametreler kullanarak bilim insanlarına farklı bir perspektif sunan bir çalışma alanını ifade etmektedir (Broadus, 1987, s.374). Bibliyometrik analiz tekniği son yıllarda birçok farklı disiplin tarafından yaygın şekilde kullanılmaktadır ve büyük bir popülerite kazanmıştır. Bu tekniğin temel amacı; belirli bir konu veya alanda yayın yapmayı düşünen bilim insanlarına rehberlik etmektir. Başka bir deyişle çalışmayı düşündükleri konu veya alanlarda hangi yönde yoğun bir ilgi olduğu, bilim insanlarının hangi tür bilimsel çalışmalara daha fazla ihtiyaç duyduğu ve aynı zamanda bilimsel çalışmaların nasıl bir metodoloji ve teknikle yürütülmesi gerektiği konularında bilim insanlarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu yöntem bilim insanlarına bilimsel çalışmalara farklı bir bakış açısıyla yaklaşma fırsatı sunmaktadır (Jacobs, 2001, s.348-349).

Bibliyometri genellikle betimsel ve değerlendirici bibliyometri olarak iki ana türe ayrılmaktadır. Betimsel bibliyometri, üretkenliği ölçmeyi amaçlayan bir yöntemdir ve literatürü ülke, yazarlar, yayın yılı gibi faktörlere göre analiz ederek dağılım ve eğilimleri ortaya çıkarmaktadır. Başka ifadeyle betimsel tarama çalışmaları öncelikle konuya özgü bir tarama stratejisi ile başlamaktadır. Sonrasında analiz edilecek bilimsel yayınların araştırma yöntemi, yayın tarihi, temel yaklaşımlar ve yüzeysel sonuçlar gibi çeşitli yönlerden kodlanarak analiz edilir. Ardından frekans analizi ile elde edilen verilerle çalışmalar üzerinde farklı değişkenler kullanılarak bir veri seti oluşturulur. Bu yöntem araştırmanın ilgilendiği konu veya alanın bulgularını temsil ettiği şeklinde yorumlanmaktadır (King ve He, 2005; Koçak Usluel ve ark.; 2013, s.55). Diğer yandan değerlendirici bibliyometri, literatür kullanımını ölçmeyi hedeflemektedir. Bu metod yazarlar, yayınlar ve hatta bu yayınların kaynaklandığı ülkeler arasındaki ilişkileri, yazarların yaptıkları atıflar üzerinden analiz etmektedir (Babacan ve Tektaş, 2022, s.42). Başka ifadeyle değerlendirici veya davranışsal bibliyometrik analizler, bir literatürdeki yazarlar, dergiler, makaleler ve bu yazıların yayımlandığı ülkeler arasındaki etkileşimleri atıf analiziyle inceleyerek genellikle SCI, SSCI ve A &HCI gibi önde gelen veri tabanlarından elde edilen verileri kullanmaktadır (Yılmaz, 2019, s.48).

Özetle, hangi metodoloji tercih edilirse edilsin, bibliyometri, ilgili konu alanındaki çeşitli verileri grafik ve tablolar aracılığıyla organize etmeyi ve bu verilerin sayısal analizlerini gerçekleştirmeyi kolaylaştırmaktadır. Bibliyometri'nin sunduğu bu pratiklik bilim insanlarının sıkça başvurduğu bir araç haline gelmesini sağlamaktadır (Aslancı, 2022, s.5).

5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma vergi uyumu konusuna odaklanarak ve vergi uyumunu öne çıkaran lisansüstü tezleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanları kullanılarak vergi uyumu konusunda yazılan lisansüstü tezleri, çeşitli Parametreleri kullanarak bibliyometrik açıdan analiz etmektir. Çalışmamız kapsamında incelenen tezlerin türleri, yazarların cinsiyetleri, benimsenen çalışma yaklaşımları ve kullanılan araştırma teknikleri, tezlerin yazıldığı üniversitelerin türleri, tezlerin yayımlandığı yıllar,

tezlerin yazıldığı üniversiteler, anabilim dalları ve bilim dalları, tez danışmanlarının akademik ünvanları, tezlerin türleri, erişilebilirlik durumu ve sayfa ortalamaları gibi çeşitli değişkenler üzerinden detaylı analizler gerçekleştirilmiştir. Bulgular ise betimsel bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Başka ifadeyle araştırmada betimsel araştırma modeli kullanılmıştır.

Çalışmanın temel örneklemini, 25.11.2023 tarihine kadar vergi uyumu konusunda kaleme alınmış lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Bu tezlere YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarından erişim sağlanmıştır. Ulusal Tez Merkezi web sitesinde yer alan tarama bölümüne "vergi uyumu" anahtar kelimesi girilerek ilgili veriler elde edilmiştir. Ayrıca detaylı arama seçeneği kullanılarak da "vergi uyumu" anahtar kelimesi ile özdeşleşen 59 lisansüstü tez bulunmuştur.

Veri toplama süreci öncelikle YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında "vergi uyumu" anahtar kelimesiyle detaylı tarama yapılarak başlanmıştır. Aynı şekilde YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında "vergi uyumu" anahtar kelimesiyle gelişmiş tarama da gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma sonucunda, "vergi uyumu" anahtar kelimesi bağlamında toplamda 16 doktora tezi, 43 yüksek lisans tezi ve toplamda 59 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan taramada, araştırmanın amacına uygun olarak vergi uyumunu temel alan ve vergi uyumuna özel vurgu yapan tezler seçilmiştir. Elde edilen veriler araştırmanın bulgular bölümünde belirtildiği gibi çeşitli Parametrelere tabi tutularak bibliyometrik analizler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca elde edilen bu bulgular Microsoft Excel programı ile detaylı bir analizden geçirildikten sonra düzenlenip tablolaştırılarak nihayetinde Microsoft Word belgesine aktarılmıştır.

Araştırma YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında "vergi uyumu" anahtar kelimesi ile sınırlanarak, 25.11.2023 tarihine kadar yazılan 59 lisansüstü tezi incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışmanın, vergi uyumu konusunda çalışma isteyen akademisyenlere farklı bakış açıları sunarak araştırmaların çeşitliliğini artırması ve literatürün genişlemesine katkıda bulunması hedeflenmektedir.

6. Bulgular

Araştırmanın bu kısmında vergi uyumu üzerine yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik açıdan analizleri sunulmuştur. Bu çerçevede elde edilen bulgular farklı açılardan analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen veriler Tablo 2’de belirtilen parametrelere göre analiz edilmiştir. Bu değişkenlerin seçilmesinin temel amacı, vergi uyumu üzerine yapılan lisansüstü tezlerin genel özelliklerini ve eğilimlerini anlamak için kapsamlı bir bakış sağlamayı amaçlamaktadır.

Tablo 2: Araştırma Kapsamında Uygulanan Değişkenler

Parametreler		
Tezlerin Türü	Yazarların Cinsiyetine Göre Dağılımı	Çalışma Yaklaşımı ve Araştırma Yöntemlerinde Kullanılan Teknikler Açısından Tezlerin Dağılımı
Tezlerin Dili	Üniversite Türüne Göre Tezlerin Dağılımı	Anabilim Dalına Göre Tezlerin Analizi
Yıllar İtibarıyla Tezlerin Dağılımı	Üniversitelere Göre Tezlerin Dağılımı	Tezlerin Erişimine ve Sayfa Ortalamasına Göre Dağılımı
Danışmanların Ünvanları Açısından Tezlerin Dağılımı	Çalışma Türüne Göre Tezlerin Dağılımı	

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.1. Lisansüstü Tezlerin Tür Açısından Dağılımı

Araştırmanın bu bölümünde, vergi uyumu üzerine yazılan tezlerin türlerine göre dağılımları Tablo 3’te detaylı bir şekilde verilmiştir. Tablo 3’te yer alan bilgilere göre toplam 59 lisansüstü teze erişilmiş ve bu tezlerin 16’sı doktora, 43’ü ise yüksek lisans tezi olarak sınıflandırılmıştır. Bu durum vergi uyumu üzerine yazılan lisansüstü tezlerde yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinin üç katı kadar olduğunu göstermektedir. Bu bulgular aynı zamanda vergi uyumu üzerine yazılan doktora tezlerinin sayısının kısıtlı olduğunu ve dolayısıyla bu alandaki bilgi eksikliğini

işaret edebilmektedir. Bu dağılım grafiği vergi uyumu konusunda çalışmak isteyen bilim insanları ve öğrencilere eğitim seviyelerine uygun bir çerçeve sunarak derinlemesine ve uzmanlaştıkları konularda araştırma yapma fırsatı tanımaktadır. Aynı zamanda bu konudaki tez dağılımını inceleyerek bu alandaki boşluklarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu şekilde araştırmacılar ve öğrenciler mevcut literatürdeki eksiklikleri anlayabilir ve bu boşlukları doldurmak için yeni araştırmalara odaklanabilirler.

Tablo 3: Lisansüstü Tezlerin Tür Açısından Dağılımı

Tez Türü	Sayı	Yüzde (%)
Doktora	16	27,12
Yüksek Lisans	43	72,88
Toplam	59	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.2. Dil Açısından Tezlerin Dağılımı

Çalışmanın bu kısmında da yazılan tezlerin diline göre dağılımı değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre yazılan tezlerin yazım dili açısından incelenmesi sonucunda Tablo 4’te gösterildiği üzere tüm tezlerin Türkçe olarak yazıldığı görülmektedir. Bu analizin temel amacı bilimsel iletişimde çeşitliliği yansıtarak, yapılan araştırmaların daha geniş bir kitleye ulaşmasına katkıda bulunmak ve küresel akademik etkileşimi artırmaktır.

Tablo 4: Dil Açısından Tezlerin Dağılımı

Dil	Sayı	Yüzde (%)
Türkçe	59	100
Diğer	0	0
Toplam	59	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.3. Yıllar İtibarıyla Tezlerin Dağılımı

Araştırmada tezlerin yazıldığı yıllara göre dağılımı Tablo 5’te sunulmuştur. Tablo 5’te yer alan bulgular incelendiğinde on yedi yıllık süreç içinde doktora tezlerinin ortalama olarak % 0,95 oranında yazıldığı, yüksek lisans tezlerinde ise bu oranın % 2,53 olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle bu konuda yaklaşık olarak her 3,5 yılda bir lisansüstü tez yayımlanmıştır. Ayrıca konuya ilişkin en yoğun tez yazılan yıl 2019 olarak belirlenmiştir. Diğer bir deyişle yazılan tezlerin % 22,03’ü 2019 yılında yazılmıştır. Öte yandan sayısal olarak bakıldığında yüksek lisans tezlerinin en yoğun yazıldığı yıl 2019 iken doktora tezleri için en yoğun yılların 2018, 2019 ve 2022 olarak kaydedildiği görülmektedir. Bu tezlerin yıllara göre dağılımının değerlendirilmesinin temel amacı, belirli bir alandaki bilimsel gelişmelerin zaman içindeki eğilimlerini ortaya koymak ve araştırma alanlarında hangi konuların öne çıktığını ve bilimin nasıl geliştiğini anlama konusunda önemli bir bakış sunmaktır.

Tablo 5: Yıllar İtibariyle Tezlerin Dağılımı

Tezlerin Yazıldığı Yıllar	Doktora Tez Sayısı	Yüksek Lisans Tez Sayısı	Yıllara Göre Toplam Tez Sayısı	Yüzde (%)
2006		1	1	1,69
2010		1	1	1,69
2011	1		1	1,69
2012		2	3	5,08
2013	1	1	2	3,39
2014		1	1	1,69
2015		1	1	1,69
2016		3	3	5,08
2017		3	3	5,08
2018	3	4	7	11,86
2019	3	10	13	22,03
2020	1		1	1,69
2021	2	7	9	15,25
2022	2	6	8	13,56
2023	3	2	5	8,47
Ortalama	0,94	2,53	3,47	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.4. Danışmanların Ünvanları Açısından Tezlerin Dağılımı

Hazırlanan tezlere danışmanlık yapan akademisyenlerin ünvanlarına ilişkin dağılıma Tablo 6'da yer verilmiştir. Tablo 6'da görüldüğü üzere, danışmanlık yapan akademisyenlerin 22'si Profesör, 20'si Doçent Dr. ve 18'i Dr. Öğr. Üyesi'dir. Toplamda 60 kişi olmasının sebebi 1 tane lisansüstü tezde birden fazla danışman ataması yapılmasıdır. Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere danışmanlık yapan akademisyenlerin ünvan sayıları birbirine yakındır.

Yazılan tezlerin akademik ünvana göre dağılımı bir araştırma alanındaki çalışmalarda hangi akademik seviyelerin daha yoğun bir şekilde ele alındığını belirlemek ve bu alandaki bilimsel katkıyı değerlendirmek amacıyla yapılmaktadır. Bu analiz, bir araştırma alanındaki dinamikleri anlama ve gelecekteki araştırmalara yönlendirme konusunda kritik bir analiz aracı olarak önem taşımaktadır. Ayrıca daha üst düzey akademik ünvanlara sahip olan akademisyenlerin genellikle daha fazla bilgi birikime ve deneyime sahip olmaları nedeniyle bu zengin bilgi ve deneyimin öğrencilere aktarılması açısından önemli bir argüman olarak değerlendirilebilir.

Tablo 6: Danışmanların Ünvanları Açısından Tezlerin Dağılımı

Ünvan	Sayı	Yüzde (%)
Prof. Dr.	22	38,18
Doç. Dr.	20	32,73
Dr. Öğr. Üyesi	18	29,09
Toplam	60	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.5. Yazarların Cinsiyetine Göre Dağılım

Araştırmaya dahil edilen tezlerin yazarların cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 7'de sunulmuştur. Bu değerlendirmenin temel amacı akademik dünyada çeşitliliği desteklemek, cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak ve bilimsel topluluklara daha

kapsamlı bir bakış açısı kazandırmak açısından önemli bir role sahip olabilir. Tablo 7’de görüldüğü üzere vergi uyumu konusundaki tezlerin yazarlarının cinsiyet dağılımı eşittir. Diğer bir ifadeyle yazılan tezlerin % 50,85’i kadın yazarlar tarafından % 49,15 ’i ise erkek yazarlar tarafından yazılmıştır. Yazarların cinsiyetlerinin birbirine yakın olması durumu akademik dünyada ve çalışmalarda çeşitliliğin ve zenginliğin artırılması açısından olumlu bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Tablo 7: Yazarların Cinsiyetine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde (%)
Erkek	29	49,15
Kadın	30	50,85
Toplam	59	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.6. Üniversite Türüne Göre Tezlerin Dağılımı

Konuya ilişkin yazılan tezlerin yazıldığı üniversitenin türüne göre değerlendirmesi ve verileri Tablo 8’de verilmiştir. Devlet ve vakıf üniversiteleri olarak ayrılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi, bu iki üniversite türünün araştırma öncelikleri, kaynakları ve akademik etkileri arasındaki farkları anlamak ve bilimsel çeşitliliği değerlendirmek amacıyla değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Tablo 8’de yer alan verilere göre, bu tezlerin 3 tanesi vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrenciler tarafından, 56 tanesi ise devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilere tarafından hazırlanmıştır. Başka bir ifadeyle devlet üniversitelerinde okuyan öğrenciler tarafından hazırlanan tez sayısı, vakıf üniversitelerinde okuyan öğrenciler tarafından hazırlanan tez sayısının 18,67 katıdır. Bulgular aynı zamanda vakıf üniversitelerinde söz konusu konuda yazılan lisansüstü tezlerin yetersiz olduğunu göstermekte, bu sebeple daha fazla tez yazılmasının hem bilimsel hem de akademik açıdan çeşitliliğin artmasına katkı sağlayabileceğini ortaya koymaktadır.

Tablo 8: Üniversite Türüne Göre Tezlerin Dağılımı

Üniversite Türü	Sayı	Yüzde (%)
Devlet	56	94,92
Vakıf	3	5,08
Toplam	59	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.7. Üniversitelere Göre Tezlerin Dağılımı

Araştırma bulguları doğrultusunda yazılan tezlerin yazıldıkları üniversitelere göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir. Tablo 9’daki verilere göre en fazla tez yazılan üniversiteler Marmara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi olarak belirlenmiştir. Diğer tezler ise çeşitli üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca Marmara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi’ni takiben en fazla tez yazılan üniversiteler; Hacettepe ve Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi olarak sıralanmıştır. Bu bağlamda doktora tezlerinin en fazla yazıldığı üniversitenin de yine Marmara Üniversitesi olduğu gözlemlenmiştir. Tablodaki 9’daki bulgular bu konunun çeşitli üniversitelerde değerlendirilip yazılmasına dair önemli bir katkı sunmakta; ancak yoğunluğun daha çok eski ve köklü üniversitelerde gerçekleşmesi, bu kurumlardaki geniş akademik kadroların etkisiyle açıklanabilir.

Tezlerin üniversitelere göre dağılımının analizi, akademik çeşitliliği belirleyerek araştırma alanlarındaki güçlü ve zayıf noktaları ortaya koyarken, aynı zamanda bilimsel ilerlemeyi ve inovasyonu teşvik ederek üniversiteler arası işbirliklerini destekleyebilir. Bu analiz, bilimsel çeşitliliği artırarak akademik peyzajın genel sağlığına kapsamlı bir bakış sunabilir.

Tablo 9: Üniversitelere Göre Tezlerin Dağılımı

Üniversiteler	Doktora	Yüksek Lisans	Toplam Sayı	Yüzde (%)
Akdeniz Üniversitesi		1	1	1,69
Anadolu Üniversitesi	2		2	3,39
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi		1	1	1,69
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi		1	1	1,69
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi		1	1	1,69
Batman Üniversitesi		1	1	1,69
Beykent Üniversitesi		1	1	1,69
Bursa Uludağ Üniversitesi		2	2	3,39
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1	2	3	5,08
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	3	5	8,47
Erciyes Üniversitesi		1	1	1,69
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi		2	2	3,39
Gazi Üniversitesi	1		1	1,69
Gebze Teknik Üniversitesi	1		1	1,69
Hacettepe Üniversitesi	1	3	4	6,78
İstanbul Arel Üniversitesi		1	1	1,69
İstanbul Üniversitesi	1	2	3	5,08
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1		1	1,69
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi		2	2	3,39
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1	1	2	3,39
Marmara Üniversitesi	3	2	5	8,47
Sakarya Üniversitesi	2	3	5	8,47
Selçuk Üniversitesi		1	1	1,69
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi		1	1	1,69
Süleyman Demirel Üniversitesi		1	1	1,69
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi		3	3	5,08
Trakya Üniversitesi		1	1	1,69
Ufuk Üniversitesi		1	1	1,69
Uşak Üniversitesi		1	1	1,69
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi		4	4	6,78
Toplam	16	43		100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.8. Çalışma Türüne Göre Tezlerin Dağılımı

Vergi uyumu konusunu amaç edinen tezlerin çalışma türüne göre yapılan değerlendirmeler Tablo 10'da sunulmuştur. Tablo 10'daki verilere göre yazılan lisansüstü tezlerin % 71,19'unda çalışma türü uygulama, % 28,81'inde ise kavramsal çerçeve olarak belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle bu tezlerin büyük çoğunluğu uygulama türünde hazırlanmıştır ve uygulama türündeki tezler kavramsal çerçeve türündeki tezlerin iki katından fazla bir orana sahiptir.

Tezlerin çalışma türüne göre dağılımının değerlendirilmesi, farklı araştırma yöntemlerinin ve yaklaşımlarının bilimsel araştırmalara etkisini belirlememizi sağlamaktadır. Bu analiz nicel ve nitel araştırmalar, deneysel çalışmalar ve alan çalışmalarının tezlerdeki dağılımını inceleyerek, bilim dünyasında baskın olan araştırma stratejilerini ortaya koyar,

araştırmacılara yönlendirme sağlar ve bilimsel ilerlemeye hangi çalışma türlerinin daha fazla katkıda bulunduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Tablo 10: Çalışma Türüne Göre Tezlerin Dağılımı

Çalışma Türü	Sayı	Yüzde (%)
Kavramsal	17	28,81
Uygulama	42	71,19
Toplam	59	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

6.9. Çalışma Yaklaşımı ve Araştırma Yöntemlerinde Kullanılan Teknikler Açısından Tezlerin Dağılımı

Hazırlanan tezlerin çalışma yaklaşımı incelendiğinde bu verilere ilişkin istatistiksel bilgiler Tablo 11’de sunulmuştur. Bu değerlendirme, araştırmacıların tercih ettiği yaklaşımları, yöntemleri ve teknikleri belirleyerek, bu alandaki metodolojik çeşitliliği anlamamıza ve araştırma kalitesini değerlendirmemize yardımcı olabilir. Bu bağlamda, hazırlanan tezlerin yalnızca 42 tanesi değerlendirmeye alınmıştır, zira diğer 17 tezde çalışma yaklaşımı belirtilmemiştir. Değerlendirmeye alınan tezlere dair verilere göz atıldığında, tezlerin % 96,61’inde nicel çalışma yaklaşımının tercih edildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle nicel çalışma yaklaşımını benimseyen tezler diğer yaklaşımlara göre oldukça baskın bir konumdadır.

Tablo 11: Çalışma Yaklaşımı Açısından Tezlerin Dağılımı

Çalışma Yaklaşımı	Sayı	Yüzde (%)
Nicel	40	96,61
Nitel	2	3,39
Toplam	42	100
Araştırma Yöntemlerinde Kullanılan Teknikler	Sayı	Yüzde (%)
Anket	36	89,83
Ekonometrik Analiz	4	6,78
Mülakat	2	3,39
Toplam	42	100

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 11 incelendiğinde aynı zamanda tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerinde kullanılan teknikler açısından değerlendirme yapıldığında ise; bu tezlerin % 87,83’ünde anket, % 6,78’inde ekonometrik analiz ve % 3,39’unda da mülakat tekniği kullanıldığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle tezlerin büyük çoğunluğunda anket tekniği kullanılmış olup, ekonometrik analiz ve mülakat teknikleri daha az oranda tercih edilmiştir.

Ayrıca araştırma kapsamında incelenen tezler, nitel olarak kullanılan yöntemlerde genel olarak mülakatlar veya kavramsal çerçeveler kullanılarak yapılan analiz ve değerlendirmeleri içermiştir. Ayrıca bu çalışmaların ortak yönü vergi ahlakı, vergi etiği, vergi idaresinin etkinliği ve denetimi, vergi affı uygulamaları, davranışsal maliye, vergi uyumu açısından mükellef profilleri ve mükellefler ile devlet arasındaki ilişkiler ve muhasebe mensuplarıyla olan ilişkiler gibi konular vergi uyumu açısından ele alınarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Mülakat tekniğinin kullanıldığı çalışmalarda muhasebe meslek mensuplarının vergi uyumu algıları ile vergi uyumu ve uyumsuzluğu gösteren mükellef profilleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Çalışmada, vergi uyumu üzerinde çeşitli faktörlerin etkisini değerlendirmek amacıyla kullanılan araştırma yöntemleri incelenmiştir. Bu kapsamda, ekonometrik analiz yöntemleri olan Sıralı Probit Yaklaşımı ve Panel veri analizi tercih edilirken, diğer nicel yöntemlerde ise anket tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizlerin sonuçlarına göre, vergi uyumunu artırmada temel faktörün mükellef odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği belirlenmiştir. Ayrıca vergi politikalarının toplum tarafından benimsenmesinin, vergi sisteminin düzenlenmesinde önemli bir unsur olduğu

vurgulanmıştır. Bu bulgular vergi uyumuyla ilgili politika ve uygulamaların geliştirilmesine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

Öte yandan vergi uyumunu konu alan lisansüstü tezlerin önemli bir kısmında anket tekniğinin kullanıldığı Tablo 11’de ifade edilmiştir. Bu bağlamda vergi uyumu üzerine yapılan lisansüstü tezlerde, çeşitli faktörlerin mükelleflerin vergi davranışlarına etkisi incelenmiştir. Bu faktörler arasında, vergi affı uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki olumsuz etkisi, belediye hizmetlerinden memnuniyetin vergi uyumu üzerindeki pozitif etkisi, elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki olumlu etkisi gibi konular ön plana çıkmaktadır. Ayrıca vergi bilinci, vergi ahlakı, denetim ve cezalar gibi unsurların da vergi uyumu üzerinde belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmaların sonuçları, vergi sistemine yönelik tutumların, sosyo-ekonomik faktörlerin ve mükellef haklarının vergi uyumu üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Bu çerçevede gelecek çalışmalar vergi bilinci, teknolojik yeniliklerin kullanımı, toplumsal faktörlerin etkisi ve uygulama stratejilerinin iyileştirilmesi gibi alanlarda derinleşerek, vergi uyumunu artırmak için daha etkili politika önerileri sunabilir.

6.10. Anabilim Dalına Göre Tezlerin Analizi

Çalışma kapsamında vergi uyumu üzerine yazılan tezlerin anabilim dalına göre analizleri Tablo 12’de verilmiştir. Tablo 12’de ifade edilen veriler incelendiğinde vergi uyumu konusu çeşitli anabilim dallarında ele alınmıştır. Konuya ilişkin yazılan tezlerin % 86,46’sının maliye anabilim dalında yazıldığı görülmektedir. Bu durum konunun doğası gereği maliye anabilim dalının öne çıktığını göstermektedir. Lisansüstü anabilim dalına göre tezlerin analizi o alandaki araştırma odaklarını belirleyerek bilimsel çeşitliliği değerlendirmeyi, eğilimleri izlemeyi, eksiklikleri belirlemeyi ve bilim topluluğuna katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Tablo 12: Tezlerin Anabilim Dalına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	Sayı	Yüzde (%)	Çalışmaların Vergi Uyumunu Çalışma Yönü
Maliye	51	86,46	Maliye anabilim dalı'ndaki çalışmalar, vergi uyumu konusunu nitel ve nicel analiz yöntemleriyle birçok açıdan ele almıştır. Bu kapsamda, vergi uyumu, mükelleflerin tutum ve davranışları, vergi etiği, kamu harcamaları, vergi bilinci, vergi sistemlerinin karmaşıklığı, vergi cezaları, dijitalleşme, vergi ahlakı ve affı gibi bir dizi önemli faktör detaylı bir şekilde incelenmiştir.
Hukuk	1	1,69	Hukuk anabilim dalı'nda gerçekleştirilen araştırmalar, özellikle vergi uyumu konusunu, vergi affı ve vergilendirme adaleti perspektifinden ele alarak yoğun bir şekilde incelemiştir. Bu çalışmalar, vergi uyumunun vergi affı mekanizmaları ve vergilendirme adaleti üzerindeki etkilerini ayrıntılı bir biçimde analiz ederek, hukuki boyutlarıyla bu konular arasındaki ilişkiyi anlamaya odaklanmıştır.
İktisat	3	5,08	İktisat Anabilim Dalı'nda gerçekleştirilen çalışmalar, özellikle vergi uyumu konusuna odaklanarak, vergi affı ve vergi psikolojisi ile bu konudaki ilişkileri detaylı bir şekilde incelemiştir. Bu bağlamda vergi uyumu süreçleri üzerinde vergi affının ve vergi psikolojisi 'nin nasıl etki gösterdiği, vergi sistemlerinin uygulamalarında nasıl bir rol oynadığı ve bu unsurlar arasındaki dinamiklerin nasıl şekillendiği ayrıntılı bir değerlendirmeler yapılmıştır.
Kamu Hukuku	1	1,69	Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda yürütülen araştırmalar, vergi uyumu, vergiye gönüllü uyum, vergi uyumsuzluğu, vergi ahlakı ve vergiye uyumlu mükelleflere vergi indirimini gibi konulara odaklanarak derinlemesine bir inceleme gerçekleştirmiştir. Daha çok kavramsal bir çerçeve ile inceleme yapılmıştır.
İşletme	3	5,08	İşletme Anabilim Dalı'nda yürütülen çalışmalar, vergi uyumu, vergi ahlakı, vergi sistemine yönelik tutum, dindarlık, muhasebe meslek mensubu vergi psikolojisi, mükellef davranışları, vergi denetimi, mükellef hak ve yükümlülükleri gibi çeşitli konulara odaklanmıştır. Bu çalışmalar, nicel ve nitel analiz yöntemlerini kullanarak gerçekleştirilmiştir.
Toplam	59	100	

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Öte yandan vergi uyumu konusunun farklı anabilim dallarına konu olması ile birlikte bu çalışmaların ortak yönü, vergi uyumu üzerindeki faktörleri çeşitli açılardan ele alarak derinlemesine incelemeleridir. Tüm araştırmalar vergi uyumunu etkileyen unsurları, mükellef davranışlarından vergi ahlakına, vergi affından vergi psikolojisine kadar geniş bir perspektiften değerlendirmişlerdir. Ayrıca bu çalışmaların hepsi, vergi uyumu konusunda farklı disiplinlerin katkılarını bir araya getirerek kapsamlı bir anlayış geliştirmeyi hedefledikleri söylenebilir. Ortak nokta, vergi uyumu üzerine yapılan bu araştırmaların, vergi sistemlerinin etkinliğini artırmak ve vergi ödeme davranışlarını teşvik etmek amacıyla güçlü bir temel oluşturmasıdır. Bu çalışmaların birleşik çabası vergi uyumu konusunda daha iyi politika ve uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmaların ortak önerisi, vergi uyumu üzerine yapılan araştırmalarda entegre bir yaklaşım benimsemek, kapsamlı veri analizleri yapmak, politika önerileri geliştirmek, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine odaklanmak ve vergi politikalarının uygulanması sürecinde izleme ve değerlendirme yaparak politika yapıcılara geri bildirim sağlamak suretiyle gelecekteki çalışmalara ve politika yapım süreçlerine yön göstermek olduğu söylenebilir.

6.11. Tezlerin Erişimine ve Sayfa Ortalamasına Göre Dağılımı

Araştırma bulguları neticesinde yazılan tezlerin erişime açık olup olmadığı ve sayfa ortalaması açısından analiz verileri Tablo 13’de verilmiştir. Bu bağlamda Tablo 13 incelendiğinde tezlerin % 91,35’i erişime açık iken % 5,08’i ise erişime kapalıdır. Ayrıca konuya ilişkin yazılan doktora tezlerinde sayfa ortalaması 265,19 sayfa olurken yüksek lisans tezlerinde bu ortalama ise 161,37’dir. Lisansüstü tezlerin değerlendirilmesinde niceliksel verilerden ziyade niteliksel unsurların öne çıkması gerektiği kabul edilmektedir. Tezlerin erişimine ve sayfa ortalamasına göre dağılımının değerlendirilmesi, bilimsel içeriğin geniş kitlelere ulaşabilirliği ve tezlerin niteliği hakkında önemli bilgiler sunar; erişim, araştırmaların etkileşimini artırarak bilimsel katkıyı genişletebilir, sayfa ortalaması ise tezlerin kapsamlılığını belirler, bu da bilimsel iletişimi güçlendirir ve araştırma kalitesini artırabilir.

Tablo 13: Tezlerin Erişimine ve Sayfa Ortalamasına Göre Dağılımı

Erişim Açısından	Sayı	Yüzde (%)
Erişime Açık	56	91,35
Erişime Kapalı	3	5,08
Toplam	59	100
Sayfa Sayısı	Doktora	Yüksek Lisans
En Az	123	78
En Çok	459	314
Ortalama	265,19	161,37

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

7. Sonuç

Vergi uyumu konusu, devlet ve birey için kritik bir öneme sahiptir. Vergi gelirlerinin zamanında ve eksiksiz toplanması, devletin hizmetlerini zamanında ve eksiksiz yerine getirmesi, vergi mükelleflerinin vergiye olan uyum derecelerine bağlıdır. Dolayısıyla bilim insanlarının bu konuya daha fazla odaklanmaları ve çözüm önerileri sunmaları gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmamız, vergiye uyumu konusu üzerine yazılan tezleri araştırmış ve elde edilen bulguları çeşitli parametrelerle analiz etmiştir. Bu konuda lisansüstü tezlerin araştırılması vergiye uyumun karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü anlamak, literatürdeki gelişmeleri takip etmek ve gelecekteki araştırmalar için temel oluşturmak açısından önemli bir adım kabul edilebilir. Ayrıca bu tür çalışmalar vergi politikalarının etkinliği, toplumsal etkileri ve vergi sistemlerinin işleyişi üzerindeki mevcut bilgi boşluklarını belirleme çabasını içermekte ve gelecekteki araştırmalara yönelik yeni bakış açıları, metodolojik yaklaşımlar veya uygulamalara katkı sağlamak için bir temel oluşturma açısından önemlidir.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biri, vergi uyumu gibi önemli bir konuda doktora tezlerinin yüksek lisans tezlerine göre belirgin bir şekilde daha düşük bir seviyede olmasıdır. Doktora tezleri, akademisyenlerin bilgi birikimlerini

genişletmeleri, araştırma süreç ve düşüncelerini geliştirmeleri, hatta kendi uzmanlık alanlarında liderlik yapmaları açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ancak bu alandaki doktora tezlerinin düşük sayıda olması, vergi uyumu konusunda akademik bir boşluğun ve artan bir ihtiyacın varlığını işaret etmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli bulgu, vergi uyumuyla ilgili çalışmaların çeşitli disiplinlerden beslenmesi ve bu çeşitliliğin bilimsel ve akademik anlamda zenginliğe katkı sağlamasıdır. Bu bağlamda çalışmalar, vergi uyumu konusunu disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alarak çeşitli faktörleri derinlemesine incelemekte ve vergi uyumu üzerindeki etkileri geniş bir perspektiften değerlendirmektedirler. Yapılan çalışmaların ortak hedefi, vergi sistemlerinin etkinliğini artırmak ve vergi ödeme davranışlarını teşvik etmek için güçlü bir temel oluşturmaktır. Bu çerçevede yazılan lisansüstü tezlerin ortak önerisi, vergi uyumu araştırmalarında bütünsel bir yaklaşım benimsemek, kapsamlı veri analizleri yapmak, politika önerileri geliştirmek, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine odaklanmak ve vergi politikalarının uygulanması sürecinde izleme ve değerlendirme yaparak politika yapıcılara geri bildirim sağlamak suretiyle gelecekteki çalışmalara ve politika yapım süreçlerine yön göstermektir.

Öte yandan yapılan çalışmalar kapsamında elde edilen bulgulardan biri de bu konuda çeşitli araştırma yöntemlerinin kullanıldığıdır. Bu bağlamda vergi uyumuyla ilgili konuların geniş bir yelpazede incelendiği görülmektedir. Mülakatlar, kavramsal çerçeveler, ekonometrik analizler ve anketler gibi teknikler aracılığıyla vergi ahlakı, vergi etiği, vergi idaresinin etkinliği ve denetimi, vergi affı uygulamaları, davranışsal maliye, vergi uyumu açısından mükellef profilleri ve mükellefler ile devlet arasındaki ilişkiler gibi konular detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışmaların ortak noktası, vergi sisteminin toplum tarafından kabul edilmesi, mükelleflere odaklanan bir yaklaşım benimsemenin önemi, vergi bilinci ve teknolojik yeniliklerin vergi uyumu üzerindeki etkisi gibi temel faktörlerin vurgulanmasıdır. Ayrıca bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, vergi uyumunu artırmak için sosyo-ekonomik faktörlerin, mükellef haklarının ve vergi sistemiyle ilgili tutumların dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmaların, vergi bilinci, teknolojik yeniliklerin kullanımı, toplumsal faktörlerin etkisi ve uygulama stratejilerinin iyileştirilmesi gibi alanlarda daha derinlemesine ve etkili politika önerileri geliştirmeye odaklanması beklenmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde vergi uyumu konusundaki yazılı literatürün 2006 yılında başlamış olmasına rağmen, 2019-2021 ve 2022 yıllarında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bu artışın nedenleri çeşitli olmakla birlikte, son dönemde çıkarılan af kanunlarının vergi uyumu üzerindeki olumsuz etkilerinin de bu artışta etkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan araştırma kapsamında elde edilen bir diğer bulgular arasında öne çıkan bir diğer önemli nokta, vergi uyumu konusuna dair yazılan tezlerin özellikle Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinde faaliyet gösteren üniversitelerde eğitim alan öğrenciler tarafından tercih edilmiş olmasıdır. Bu durumun temel nedeni, köklü ve tarihi geçmişi bulunan üniversitelerin bu bölgelerde yoğunlaşmış olması ve aynı zamanda zengin akademik kadrolara sahip olmalarıdır ki bu faktörler bu tercihi etkileyen ve belirleyen temel unsurlardır. Ayrıca yapılan çalışmalarda gözlemlenen önemli bir eksiklik de vakıf üniversitelerinde bu konuda yürütülen çalışmaların oldukça sınırlı olmasıdır. Bu durumun sebebi maliye bölümlerinin büyük çoğunluğunun devlet üniversiteleri bünyesinde yer almalarıdır. Bu bağlamda devlet üniversiteleri ile vakıf üniversiteleri arasında gerçekleştirilecek işbirlikleri, konuyla ilgili daha fazla yayının ortaya çıkmasına ve yayın çeşitliliğinin artmasına önemli bir katkı sağlayabilir.

Özetle, vergi ve vergi uyumu konusu, hem karmaşık bir yapıya sahip olması hem de geniş bir izleyici kitlesini ilgilendirmesi bakımından, farklı akademik disiplinler ve bilim dalları arasında incelenmeye değer bir konudur. Bu çeşitlilik konunun farklı açılardan ele alınmasını sağlayarak bilimsel ve akademik çerçevede araştırmacılara zengin bir perspektif sunabilir. Bu sayede vergi ve vergi uyumu konusundaki anlayışımızı derinleştirebilir ve daha kapsamlı bir bilgi tabanı oluşturabilir.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayı gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- E.Y.; Veri Toplama- E.Y.; Veri Analizi/Yorumlama- E.Y., V.İ.; Yazı Taslağı- E.Y., V.İ.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- V.İ.; Son Onay ve Sorumluluk- E.Y., V.İ.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- E.Y.; Data Acquisition- E.Y.; Data Analysis/Interpretation- E.Y., V.İ.; Drafting Manuscript- E.Y., V.İ.; Critical Revision of Manuscript- V.İ.; Final Approval and Accountability- E.Y., V.İ.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declare that this study has received no financial support.

Yazarların ORCID ID'leri / ORCID IDs of the authors

Ercan YELMAN 0000-0002-7077-375X

Veysel İNAL 0000-0002-1143-4184

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Ağırkaya, M. B. (2022). The bibliometric analysis of the studies on business cycles. *The Journal of Economics and Related Studies*, 4(4), 234-251.
- Akdoğan, A. (2021). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Altay, A. (2019). *Kamu maliyesi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Arıman, Y. (2019). *Kamu harcamalarının vergi uyumuna etkisi: Türkiye örneği* (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Trabzon.
- Aslancı, S. (2022). Araştırma sorgulamaya dayalı öğrenme: Bibliyometrik bir analiz. *Scientific Educational Studies*. 6(1), 1-25.
- Babacan, C. ve Tektaş, N. (2022). Mekânsal ekonometri alanında yazılan tez çalışmalarının bibliyometrik analizi. *Kafdağı*. 7(2), 39-53.
- Bakırtaş, D. ve Atılğan Yaşa, A. (2020). Vergi okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Salihli Belediyesi örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(4), 741- 757.
- Boateng, K., Omame-Antwi, K.B. & Queku, Y.N. (2022). Tax risk assessment, financial constraints, and tax compliance: A bibliometric analysis. *Cogent Business & Management*, 9, 1-21.
- Broadus, R. N. (1987). Toward a definition of "bibliometrics". *Scientometrics*. 12(5-6), 373- 379.
- Bütçe Büyüklükleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri (1924-2022). Erişim adresi: <https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>
- Çakır, M. (2022). Vergi denetiminin vergi uyumuna etkisi. Rana Dayıoğlu Erul (Ed.), *Psikolojik ve sosyolojik yönleriyle vergilendirme* kitabı içinde (s.597-616). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Fauzan, F., Marhaiza, B. I., & Adi, S. J. (2022). A scholarly examination of tax compliance: A bibliometric analysis (1960- 2021). *Journal of Indonesian Economy and Business*. 37(1), 52-72.
- Günay, H.K. (2023). Vergi uyumu konusundaki makalelerin web of science veri tabanına dayalı bibliyometrik analizi. *International Journal of Public Finance*. 8(2), 387 – 409.
- İpek, S. ve Kaynar, İ. (2009). "Vergiye gönüllü uyum" konusunda Çanakkale iline yönelik ampirik bir çalışma. *Yönetim ve Ekonomi*. 16(1), 173-190.
- Jacobs, D. (2001). A bibliometric study of the publication patterns of scientists in South Africa 1992-96, with particular reference to status and funding. *Information Research*. 6(3). Retrieved from <http://informationr.net/ir/6-3/paper104.html>
- James, S. & Alley, C. (2002). Tax compliance, self-assessment and tax administration. *Journal of Finance, and Management in Public Services*, 2(2), 27-72.
- King, W. R. & HE, J. (2005). Understanding the role and methods of meta-analysis in IS research. *Communications of the Association for Information Systems*. 16, 665-686.
- Kirchler, E., & Wahl, I. (2010). Tax compliance inventory TAX-I: Designing An inventory for surveys of tax compliance. *Journal of Economic Psychology*. 31(3), 331-346.
- Koçak Usluel, Y., Avcı, Ü., Kurtoğlu, M. ve Uslu, N. (2013). Yeniliklerin benimsenmesi sürecinde rol oynayan değişkenlerin betimsel tarama

- yöntemiyle incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 53-71.
- Manhire, J. T. (2015). What does voluntary tax compliance mean?: A government perspective. *University of Pennsylvania Law Review Online*, 164(1), 11-17.
- Roth, J. A., Scholz, J. T., & Witte, A. D. (Eds.) (1989). *Taxpayer compliance: An agenda for research*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Santos, R. B. (2023). A Bibliometric analysis between communication and tax compliance. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, VII(VI), 321-334.
- Saruç, N. T. (2015). *Vergi uyumu: teori ve uygulama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sengupta, I. N. (1992). Bibliometrics, informetrics, scientometrics and librmetrics: An overview. *Libri*, 42, 75-98.
- Sökmen Gürçam, Ö. ve Tekin, A. (2023). Bibliometric investigation of academic studies on "Tax compliance" Published between 1983-2021. *Lectio Socialis*, 7(2), 57-66.
- Tekin, A., Tuncer, G., ve Sağdıç, E. N. (2013). Vergi afları sonrasında vergi uyum süreci. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(2), 1-26.
- Tilahun, M. (2019). Determinants of tax compliance: A systematic review. *Economics*, 8(1), 1-7.
- Torgler, B. (2004). Cross-culture comparison of tax morale and tax compliance: Evidence from Costa Rica and Switzerland. *International Journal of Comparative Sociology*, 45(1-2), 17-43.
- Tuncer, G. ve Güney, T. (2015). İklimsel ve coğrafi özelliklerin vergi uyumuna etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 129-138.
- Vergi Uyumu. Erişim adresi: <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/searchResultview.jsp>
- Yılmaz, M. (2019). Bibliyometriye eleştirel bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 33(1), 43-49.
- Yoruldu, M. (2020). Vergi uyumu ve vergiye uyum sağlayan mükelleflere tanınan vergi teşvikinin değerlendirilmesi. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 55-64.
- Yulitasari, L., Suryanto, T., Pranika, R., & Sari, Y. (2023). Effect of tax awareness, tax rate and tax sanctions on taxpayer compliance: Bibliometric analysis. *Proceedings of the International Conference on Sustainability in Technological, Environmental, Law, Management, Social and Economic Matters (ICOSTELM 2022)*, 197-210.

Atf Biçimi / How cite this article

Yelman, E., & İnal, V. (2024). Bibliometric analysis of master's theses and postgraduate dissertations on tax compliance. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 2024; 71, 42-58. <https://doi.org/10.26650/mcd2023-1442268>

Tanım

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Uygulama ve Araştırma Merkezi yayını olan Maliye Çalışmaları Dergisi– Journal of Public Finance Studies, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Mayıs ve Kasım aylarında yayınlanan, uluslararası bilimsel bir dergidir. 1955 yılında kurulmuştur. Derginin ismi 2020 yılında Maliye Çalışmaları Dergisi – Journal of Public Finance Studies olarak değiştirilmiştir. Derginin önceki ismi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları’dır (ISSN: 1304-0251).

Dergiye yayımlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

Amaç

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Uygulama ve Araştırma Merkezi yayını olan Maliye Çalışmaları Dergisi - Journal of Public Finance Studies, açık erişimli, hakemli, bilimsel bir dergidir.

Maliye Çalışmaları Dergisi - Journal of Public Finance Studies, maliye, kamu ekonomisi ve kamu kesiminin çeşitli sorunları hakkında teorik ve uygulamalı araştırmalar yayımlamayı ve bilimsel bilginin gelişimine katkı sunan bir platform sağlamayı amaçlar.

Kapsam

Dergi, ulusal ve uluslararası camiaları hedeflemekte, yayın kurulunda hem ulusal hem de uluslararası üyeler bulunmakta ve uluslararası yazar katkılarını artırmayı amaçlamaktadır.

Maliye Çalışmaları Dergisi’nin kapsamını kamu maliyesi, kamu ekonomisi, kamu politikası, maliye politikası, kamu bütçesi, davranışsal maliye, vergileme ve ilişkili konular oluşturur.

Etik İlkeler ve Yayın Politikası

Yayın Etiği ve Etik İhlalleri

Maliye Çalışmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principletransparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayımlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir

Açık Erişim İlkesi

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu “<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>” BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (“<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>” CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

Telif Hakkında

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (“<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>” CC BY-NC 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr> olarak lisanslıdır.

[licenses/by-nc/4.0/deed.tr](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr) olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

Araştırma Etiği

Maliye Çalışmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayımlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayımlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayımlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayımlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Hakem İnceleme Yöntemleri ve Sürecin İşleyişi

Daha önce yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Seçilen makaleler en az iki ulusal/ uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmacının finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir.

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?

- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

Yazıların Hazırlanması

Dil

Dergide Türkçe ve İngilizce makaleler yayınlanır. Gönderilen makalelerde makale dilinde öz, İngilizce öz ve İngilizce geniş özet olmalıdır. Ancak makale İngilizce ise, İngilizce geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iumamk> sayfasından erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) Kapak Sayfası; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Çalışmalar, A4 boyutundaki kağıdın bir yüzüne, üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 10 punto Times New Roman harf karakterleriyle ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile hazırlanmalıdır. Ana makale dosyası, çift taraflı kör hakemlik gereği yazar bilgilerini içermemelidir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren kapak sayfası gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılacak adresler, cep, iş numaraları ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
3. Giriş bölümünden önce 180-200 sözcük arasında çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden Türkçe ve İngilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı İngilizce özün üzerinde yer almalıdır. İngilizce ve Türkçe özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden 5 İngilizce, 5 Türkçe anahtar kelime yer almalıdır. İngilizce genişletilmiş özet İngilizce olmayan makaleler için zorunludur.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Başlık, Türkçe öz ve anahtar kelimeler; yabancı dilde başlık, İngilizce öz ve anahtar kelimeler; İngilizce genişletilmiş özet, ana metin bölümleri, son notlar ve kaynaklar.
5. Araştırma makalelerinde bölümler şu şekilde olmalıdır: “GİRİŞ”, “AMAÇ VE YÖNTEM”, “BULGULAR”, “TARTIŞMA VE SONUÇ”, ”SON NOTLAR” “KAYNAKLAR” ve “TABLOLAR VE ŞEKİLLER”. Derleme ve yorum yazıları için ise, çalışmanın önemini belirttiği, sorunsal ve amacın somutlaştırıldığı “GİRİŞ” bölümünün ardından diğer bölümler gelmeli ve çalışma “TARTIŞMA VE SONUÇ”, ”SON NOTLAR”, “KAYNAKLAR” ve “TABLOLAR VE ŞEKİLLER” şeklinde bitirilmelidir.
6. Çalışmanın başında yer alan giriş bölümü “1. Giriş” şeklinde belirtilmelidir. Gönderilen çalışmalarda sorunsalın betimlendiği ve çalışmanın önemini belirttiği tüm bölüm ve alt bölümler numaralandırılmalıdır. Bu düzenlemede, bölümler sırasıyla 1,2,3,4 şeklinde numaralanırken, alt bölümler ve onların da altındakiler için 1.1., 1.2., 2.1., 2.2., ve 1.1.1., 1.2.1, 1.2.2., 2.1.1., 2.1.2 gibi birden çok haneli şekilde olmalıdır.
7. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergeler numaralandırılarak, tanımlayıcı bir başlık ile birlikte verilmelidir.
8. Referanslar derginin benimsediği American Psychological Association (APA) 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.
9. Kurallar dâhilinde dergimize yayımlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu ve çalışmada geçen görüşler yazar/yazarlarına aittir.

Referanslar

Referans Stili ve Formatı

Maliye Çalışmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin et al., 2002, p. 43-56; Karasar, 1995, p. 197-198)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007, s. 62)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisingl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semercioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological

Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayınlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayınlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). *Runaways* [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Yukarıda sıralanan koşulları yerine getirmemiş çalışma kabul edilmez, eksiklerinin tamamlanması için yazara iade edilir. Yayın Komisyonu tarafından kabul edilen yazılar basıma kabul sırasına göre yayımlanır. Baskı tashihleri yazarlar tarafından yapılır.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Makalenin türünün belirtilmiş olduğu
- Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu
- Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi varsa, bunun belirtildiği
- İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
- Referansların derginin benimsediği APA 6 edisyonuna uygun olarak düzenlendiği
- Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği

YAZARLARA BİLGİ / INSTRUCTIONS TO AUTHORS

- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - Makalenin kategorisi
 - Makale dilinde ve İngilizce başlık
 - Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
 - Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - Tüm yazarların ORCID'leri
 - Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
 - Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
- Makale dilinde ve İngilizce başlık
 - Öz: 180-200 kelime
 - Anahtar Kelimeler: 5 adet makale dilinde ve 5 adet İngilizce İngilizce geniş özet: 600-800 kelime (İngilizce olmayan makaleler için)
 - Makale ana metin bölümleri
 - Kaynaklar
 - Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)
 - Başlıkların doğru numaralandırılması

Definition

Journal of Public Finance Studies - Maliye Çalışmaları Dergisi, which is the official publication of Istanbul University Faculty of Economics, Finance Research Center is an open access, peer-reviewed, scholarly and international journal published two times a year in May and November. It was founded in 1955. The journal's title was changed as Journal of Public Finance Studies - Maliye Çalışmaları Dergisi in 2020. Previous title of the journal was Maliye Araştırma Merkezi Konferansları (ISSN: 1304-0251).

Manuscripts submitted for publication should be in Turkish or English.

Aim

Journal of Public Finance Studies - Maliye Çalışmaları Dergisi, which is the official publication of Istanbul University Faculty of Economics, Finance Research Center is an open access, peer-reviewed and scholarly journal.

Journal of Public Finance Studies aims to publish theoretical and applied studies on financial science; finance, public economics and public sector, and aims to provide a platform that contribute to the scientific knowledge.

Scope

The journal targets national and international audiences, has both national and international members in the editorial board, and aims to enhance international author contributions.

Public finance, public economics, public policy, fiscal policy, public budgeting, behavioral finance, taxation and related subjects constitute the scope of the journal.

Ethical Principles and Publication Policy

Statement of Publication Ethics

Journal of Public Finance Studies - Maliye Çalışmaları Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Open Access Statement

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>" BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>" CC BY-NC 4.0) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Copyright Notice

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (“<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>” CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Research Ethics

Journal of Public Finance Studies adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- - Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian’s assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method’s section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author’s Responsibilities

It is authors’ responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced. All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in “conceptualization and design of the study”, “collecting the data”, “analyzing the data”, “writing the manuscript”, “reviewing the manuscript with a critical perspective” and “planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it”. Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a codecision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section. All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Peer Review Policies and Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Responsibilities for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication, and must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers, and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Editor evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review

- Does the manuscript contain new and significant information?

- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

Manuscript Organization Language

Articles in Turkish and English are published. Submitted manuscript must include an abstract both in the article language and in English, and an extended abstract in English as well. However extended abstract in English is not required for articles in English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <https://dergipark.org.tr/tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuamk> and it must be accompanied by a Title Page specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The manuscripts should be in A4 paper standards: having 2.5 cm margins from right, left, bottom and top, Times New Roman font style in 10 font size and line spacing of 1.5. Due to double blind peer review, the main manuscript document must not include any author information.
2. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, email address, postal address and phone number of the author(s) (see The Submission Checklist).
3. Before the introduction part, there should be an abstract between 180 and 200 words in Turkish and English and an extended abstract only in English between 600-800 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used. Underneath the abstracts, five keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in Turkish and in English. Extended abstract in English is required only for non-English manuscripts.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract in English, sections, end notes and references.
5. Research article sections are ordered as follows: "INTRODUCTION", "AIM AND METHODOLOGY", "FINDINGS", "DISCUSSION AND CONCLUSION", "ENDNOTES" and "REFERENCES" and "TABLES AND FIGURES". For review and commentary articles, the article should start with the "INTRODUCTION" section where the purpose and the method is mentioned, go on with the other sections; and it should be finished with "DISCUSSION AND CONCLUSION" section followed by "ENDNOTES", "REFERENCES" and "TABLES AND FIGURES".
6. Introduction section at the beginning of the manuscript must be indicated as "1. Introduction". All sections and sub-sections where the research question is described and importance of the study is explained must be numbered.

YAZARLARA BİLGİ / INSTRUCTIONS TO AUTHORS

The numbering format must be as 1,2,3, 4 for the main sections, and 1.1, 1.2, 2.1, 2.2 and 1.1.1, 1.2.1, 1.2.2 for the sub-sections.

7. Tables, graphs and figures can be given with a number and a defining title.
8. References should be in accordance with American Psychological Association (APA) style 6th Edition.
9. Authors are responsible for all statements made in their work submitted to the Journal for publication.

References

Reference Style and Format

Journal of Public Finance Studies complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). Türkiye bilişim ansiklopedisi [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Book in Turkish with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In Oxford English online dictionary (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Confirm that the category of the manuscript is specified.
- Confirm that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
- Confirm that disclosure of any commercial or financial involvement is provided.
- Confirm that last control for fluent English was done.
- Confirm that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
- Confirm that the references cited in the text and listed in the references section are in with APA 6th.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - The category of the manuscript
 - The title of the manuscript both in the language of the article and in English
 - All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
 - Corresponding author’s email address, full postal address, and phone number
 - ORCIDs of all authors.
 - Grant support (if exists)
 - Conflict of interest (if exists)
 - Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
 - Important: Please avoid mentioning the the author (s) names in the manuscript
- The title of the manuscript both in the language of the article and in English
 - Abstract (180-200 words)
 - Key words: 5 words
Extended abstract in English: 600-800 words (for non-English articles)
 - Body text sections
 - References
 - All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)
 - Correct numbering of titles

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

İstanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Journal of Public Finance Studies
Dergi Adı: Maliye Çalışmaları Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar	
Title of Manuscript Makalenin Başlığı	
Acceptance date Kabul Tarihi	
List of authors Yazarların Listesi	

Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)	
--	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	Çalıştığı kurum	
Address	Posta adresi	
E-mail	E-posta	
Phone; mobile phone	Telefon no; GSM no	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work. The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale. All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed. I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler. Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta kullanımına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir. Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır. Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeden önce makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nce saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ' ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz. Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; Sorumlu Yazar;	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....